

Važnost semantike u jezičnom kalkiranju

Olujević, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:072093>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

SANJA OLUJEVIĆ

Važnost semantike u jezičnome kalkiranju

DIPLOMSKI RAD

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

SANJA OLUJEVIĆ

VAŽNOST SEMANTIKE U JEZIČNOME KALKIRANJU

Diplomski rad

JMBAG: 0303032487, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost i latinski jezik i rimska književnost

Predmet: Semantika

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentor: doc. dr. sc. Sandra Tamaro

Pula, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom _____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod.....	6
2. Jezično posuđivanje.....	8
2.1. Oblici jezičnoga posuđivanja.....	11
3. Jezični purizam.....	18
4. Važnost semantike u jezičnome posuđivanju.....	21
4.1. Semantičko posuđivanje.....	21
4.2. Promjena značenja u semantici.....	22
5. Važnost semantike u jezičnome kalkiranju.....	25
5.1. Semantička ekstenzija kalkova.....	25
5.2. Semantički pokazatelji kalkiranja.....	30
5.3. Semantički kalk.....	32
5.3.1 Terminologija i klasifikacija semantičkoga kalka.....	32
5.3.2. Kriteriji za utvrđivanje semantičkoga kalka.....	35
5.3.3. Razumljivost semantičkoga kalka.....	38
6. Hrvatski jezik u dodiru s drugim jezicima.....	41
7. Analiza semantičkih kalkova.....	47
8. Zaključak.....	95
9. Rječnici.....	96
10. Drugi izvori.....	98
10. Literatura.....	99
11. Sažetak.....	100
12. Summary.....	101

1. Uvod

Tema je ovoga diplomskoga rada istaknuti važnost semantike u jezičnome kalkiranju. A budući da je semantički kalk proizvod latentnoga ili prikrivenoga jezičnoga posuđivanja, krenut ćemo od jezičnoga posuđivanja.

Dakle, u prvome poglavlju ukratko će se opisati proces jezičnoga posuđivanja, njegovi oblici i njihova klasifikacija. Kao što smo već napomenuli, s obzirom na temu ovoga rada, detaljnije ćemo objasniti latentno ili prikriveno jezično posuđivanje.

Sljedeće poglavlje bit će posvećeno jezičnom purizmu. Naime, pojam jezični purizam usko je vezan s pojmom jezičnoga posuđivanja što potvrđuje M. Turk navodeći da „proces jezičnoga posuđivanja u načelu prate dvije suprotstavljene tendencije, potreba da se imenuje novi pojam i otpor prema posuđenoj stranoj riječi“ (Turk, 2013: 100), a upravo ova tendencija poznata je kao jezični purizam. Osim toga, bitno je spomenuti jezični purizam jer je upravo zbog purističkih težnji i došlo do stvaranja kalkova.

Nakon poglavlja o jezičnome purizmu, bavit ćemo se važnošću semantike u jezičnome posuđivanju. U ovome poglavlju pobliže ćemo objasniti semantičko posuđivanje te promjenu značenja u semantičkoj teoriji.

Nakon ovih uvodnih poglavlja, posvetit ćemo se glavnoj temi ovoga rada. Dakle, kako bismo prikazali važnost semantike u jezičnome kalkiranju, krenut ćemo od semantičke ekstenzije kalkova, zatim će biti riječi o semantičkim pokazateljima kalkiranja te, naposljetku, o semantičkom kalku. Semantički ćemo kalk iscrpno obraditi. S obzirom na to da se za semantički kalk koriste brojni nazivi, krenut ćemo od terminologije i klasifikacije, zatim ćemo navesti i objasniti kriterije za njegovo utvrđivanje te prikazati stupanj razumljivosti semantičkoga kalka.

S obzirom na to da se semantičkim kalkom smatraju domaće riječi koje pod utjecajem stranoga jezika dobivaju novo, dodatno značenje (Turk, 2013: 92), neizostavno je govoriti o jezičnim dodirima hrvatskoga s drugim jezicima. Budući da je najviše semantičkih kalkova u hrvatskome nastalo pod utjecajem latinskoga, njemačkoga i engleskoga jezika, vodeći se knjigom *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima*, osvrnut ćemo se samo na jezični kontakt, na semantičkoj razini, hrvatskoga s ta tri navedena jezika.

Posljednje će poglavlje biti posvećeno analizi prikupljenih semantičkih kalkova. Semantičke ćemo kalkove analizirati pomoću domaćih i stranih rječnika kako bismo potvrdili upotrebu kalkiranih značenja u hrvatskome jeziku i upotrebu istih u jeziku koji je poslužio kao predložak. Upotrebu u hrvatskome jeziku, osim pomoću rječnika, prikazat ćemo i u publicističkome funkcionalnom stilu koji je zapravo pronositelj kalkiranih izraza.

2. Jezično posuđivanje

Pogled u povijest ljudskih jezika pokazuje da su jezici morali dolaziti u kontakt od samih svojih početaka (Filipović, 1986: 19). Okolnosti i načini na koji su jezici utjecali jedni na druge bili su kroz povijest različiti (Turk, 2013: 16). Veliku ulogu u ostvarivanju jezičnih kontakata ima obrazovanje, zatim širenje znanstvenih spoznaja, tehnoloških otkrića te razvijanje jezičnih kontakata kulturnom i civilizacijskom razmjenom. Pa su tako na primjer klasični jezici, latinski i grčki, imali veliki utjecaj na kulturnu i znanstvenu tradiciju svih europskih jezika, talijanski jezični elementi prisutni su u brojnim jezicima na području glazbe, likovne umjetnosti, gastronomije, trgovine. Zatim posuđenice iz njemačkog jezika s područja znanosti, filozofije i tehnike, francuske posuđenice također su mnogobrojne u svim jezicima, a engleski jezik tu igra dakako najveću ulogu. Anglizmi / amerikanizmi odnose se na sva područja ljudskog djelovanja: na društveni i politički život, financije, ekonomiju i trgovinu, računalstvo, komunikacijsku tehnologiju, pomorstvo, putovanja i turizam, industriju zabave, glazbe i filma, modu, sport itd. (Turk, 2013: 16). Intenzivno proučavanje jezičnoga posuđivanja započinje tek u 19. stoljeću kada se prvi puta spominju *miješani jezici*, i to u radovima Rasmusa Raska. Rasmus Rask tvrdio je da miješani jezici ne postoje te da ako se jedan jezik i miješa s drugim, on može preuzeti neke posuđenice, ali nikada ne preuzima morfološke oblike. Dakle, može se zaključiti da je tadašnje mišljenje bilo takvo da se jezično posuđivanje zbivalo samo na leksičkoj razini, a da se vokabular i gramatika nisu miješali. Do promjena dolazi krajem 19. stoljeća. Hugo Schuchardt, suprotstavivši se mišljenjima svih svojih prethodnika koji su tvrdili da nema miješanih jezika, isticao je da uopće nema jezika koji je posve nemiješan. Schuchardt je zapravo ušao u bit jezičnoga posuđivanja zaključivši da je jezično posuđivanje nepotpuna dvojezičnost (Filipović, 1986: 20). Naposljetku zaključuje da su miješanje ili posuđivanje, oponašanje ili strani utjecaji identične pojave i takvo mišljenje vladalo je krajem 19. stoljeća.

U 20. stoljeću lingvistika produbljuje spomenute teorije. Mnogi noviji lingvisti kritički se odnose prema terminu *miješani jezici* te su ga potpuno ili bar djelomično napustili (Filipović, 1986: 25). Hrvatski jezikoslovac Rudolf Filipović također se bavio jezičnim posuđivanjem te svojom knjigom *Teorija jezika u kontaktu* uvelike zadužuje hrvatsku lingvistiku. Njegov se rad temelji na radu dvojice jezikoslovaca Einara Haugena i Uriela Weinreicha koji se ujedno smatraju začetnicima suvremene teorije

jezika u kontaktu. Einar Haugen precizno je definirao termin (lingvističko) posuđivanje te ga opisuje kao proces koji se odvija kad bilingvni govornik reproducira uzorak jednog jezika u drugom (Filipović, 1986: 25). Na taj je način uveden i opće prihvaćen termin *jezično posuđivanje* umjesto termina *miješani jezici* te će biti u upotrebi sve do pojave novog termina *jezici u kontaktu*. Uriel Weinreich istaknuo je tri osnovna elementa od kojih treba polaziti svaki jezikoslovac koji se bavi proučavanjem jezika u kontaktu i lingvističkim posuđivanjem, a to su:

„1. Jezici su u *kontaktu* ili *dodiru* kad ih naizmjenično upotrebljava isti govornik ili govornici. Takav je govornik mjesto dodira. 2. Govornika koji izmjenično upotrebljava dva jezika zovemo *bilingvom*, a tu pojavu *bilingvizmom*. 3. Posljedicu te pojave da jedan govornik upotrebljava više od jednog jezika nazvat ćemo *interferencijom*“ (Weinreich u Filipović, 1986: 26).

Dakle, preduvjet svakog jezičnog posuđivanja jest postojanje dvojezičnosti ili višejezičnosti u nekoj govornoj zajednici. Dvojezičnost ili bilingvizam znači pojavu povezivanja i uporabe dva jezika u komunikaciji, a pojava povezivanja i uporabe više jezika u komunikaciji naziva se višejezičnost ili multilingvizam (Turk, 2013: 129). Sljedeće što nas zanima jest ono što se događa tijekom procesa jezičnoga posuđivanja. R. Filipović taj proces opisuje kao proces u kojem se jedan jednostavan element (riječ) X izvuče iz nekog jezika, jezika davatelja (Jd), i upotrijebi u kontekstu drugog jezika, jezika primatelja (Jp). Tijekom prelaska iz jednog jezika u drugi, riječ iz jezika davatelja prilagođava se jeziku primatelju na četiri osnovne razine: fonološkoj, morfološkoj, ortografskoj i semantičkoj, uz leksičku i sintaktičku. Taj prelazak elementa (riječi) X iz jezika davatelja u jezik primatelj, nakon što se prilagodio sustavu jezika primatelja, nazivamo *interferencijom* između dva jezika. Pojam *interferencija*, koji u literaturu uvodi Uriel Weinreich, Marija Turk ubraja u jedan od oblika međujezičnih utjecaja. R. Filipović navodi ga kao jedan od tri stupnja jezičnoga posuđivanja, a to su prebacivanje kodova, integracija i interferencija. Prebacivanje kodova, pojam koji je među prvima upotrijebio Einar Haugen, Filipović definira kao pojavu kad dvojezični govornik upotrebljava dva jezika, pa u svoj govor uvede iz drugoga jezika potpuno neprilagođenu riječ. Kad se govori o integraciji, prema R. Filipoviću, misli se na stupanj u kojem se strani element uklopio u sustav jezika primatelja, kao utvrđena i potpuno prilagođena posuđenica. A sada ćemo detaljnije objasniti pojam interferencije. Dakle, interferencija se pojavljuje kada dvojezični

govornici elemente jednog sustava unose u drugi sustav, a pritom odstupaju od norme u uporabi jezika kojim dobro vladaju. Uz to, taj se pojam odnosio na rezultate i na proces jezičnih dodira što je dovelo do nejasnoća pa se zbog toga, za isti pojam, uvodi naziv transferencija kako bi se jasnije odredila razlika između procesa i rezultata jezičnih dodira. Dakle, u lingvistici se interferencija smatra individualnom pojavom kod dvojezičnih govornika, a transferencija svojinom cijele govorne zajednice (Turk, 2013: 34). U jezičnome posuđivanju pojam transferencije odnosi se na preuzimanje elemenata i pravila iz drugoga jezika. Clyne razlikuje više tipova transferencije, a to su: leksička transferencija (preuzimanje leksema), semantička (preuzimanje semema pri čemu se mijenja značenje postojeće riječi ili se stvaraju kalkovi), morfološka (prijenos vezanih morfema), fonološka (preuzimaju se fonemi iz drugog jezika), prozodijska (prijenos naglaska), sintaktička (prijenos sintaktičkih pravila) i ortografska (prijenos grafema) (Turk, 2013: 35).

Dakle, nakon što smo objasnili osnovne pojmove jezičnoga posuđivanja, slijedi poglavlje u kojemu će se ukratko prikazati oblici jezičnoga posuđivanja i njihova klasifikacija.

2. 1. Oblici jezičnoga posuđivanja

Jezični utjecaji mogu biti vidljivi i prikriveni, odnosno evidentni i latentni. Vidljivo ili evidentno posuđivanje rezultira posuđenicama, a prikriveno ili latentno kalkovima ili prevedenicama (Turk, 2013: 45). Dakle, posuđenice su rezultat vidljivoga ili evidentnoga posuđivanja što znači da ih se može lako prepoznati jer se proces prenošenja odnosi i na razinu izraza i na razinu sadržaja, a kalkovi ili prevedenice ne preuzimaju vanjski oblik, već samo unutrašnju strukturu stranoga izraza pa se stoga takvo posuđivanje naziva prikriveno ili latentno. Na osnovu navedenoga možemo zaključiti i to da su posuđenice i kalkovi ili prevedenice u takvom odnosu da uz svaku posuđenicu ne stoji kalk, ali da svakom kalku prethodi uporaba posuđenice (Muhvić-Dimanovski, 1992: 247).

U sljedećim poglavljima objasniti ćemo oblike jezičnoga posuđivanja. S obzirom na to da će se ovaj rad baviti isključivo semantičkim kalkom koji je rezultat latentnoga ili prikrivenoga jezičnoga posuđivanja, ukratko će biti riječi o evidentnome jezičnome posuđivanju dok ćemo latentno detaljnije objasniti.

a) Vidljivo ili evidentno jezično posuđivanje

Kao što smo naveli, posuđenice su rezultat vidljivoga ili evidentnoga jezičnoga posuđivanja pa ćemo u ovom poglavlju ukratko o njima. Dakle, posuđenice, kao i kalkovi, posjeduju još mnogobrojne nazive zbog svojih različitih oblika i različitih pristupa jezičnomu posuđivanju. Tako posuđenica, zbog svoje mogućnosti da se koristi u različitim jezičnim sferama, ne samo u hrvatskome nego i u drugim jezicima, koristi nazive *strana riječ* i *tuđica*, *usvojenica*, *prilagođenica*, *pseudoposuđenica*, *hibridna posuđenica* / *hibrid* / *hibridna tvorenica* (Turk, 2013: 46). Svaki od navedenih naziva ima svoje razloge zbog kojih je tako imenovan. Za naziv *strana riječ* u hrvatskome jeziku koristi se još naziv *tuđica* i karakterizira svaku riječ koja se i najmanjom svojom značajkom ne uklapa u sustav hrvatskoga jezika. *Usvojenicama* se nazivaju riječi koje su prilagođene normama i ograničenjima hrvatskoga standardnoga jezika tako da se njihovo strano podrijetlo više ne prepoznaje, a *prilagođenice* su riječi potpuno uklopljene u hrvatski standard (Turk, 2013: 46). Može se zaključiti, na osnovu navedenoga, da prave razlike između *usvojenica* i

prilagođenica zapravo i nema te da je ova terminološka distinkcija suvišna. Kada se govori o *pseudoposudenicama* ili *prividnim posudenicama* misli se na riječi koje su tvorene od stranih morfema, ali nisu posuđene kao cjelina jer u jeziku iz kojega potječu one ne postoje. Jedan od primjera pseudoposudenica hrvatskoga jezika je *darker* (prema engl. *dark*, a označava osobu koja se oblači u crno kao odraz svjetonazora). *Hibridne složenice* ili *hibridi* ili *mješovite tvorenice* nazivaju se riječi koje su tvorene od sastavnica koje pripadaju različitim jezicima (Turk, 2013: 47).

b) Prikriveno ili latentno jezično posuđivanje

Latentno jezično posuđivanje podrazumijeva otkrivanje kalkova i utvrđivanje kriterija koji će se u postupku identifikacije primjenjivati, zatim utvrđivanje jezika uzora i jezika posrednika te utvrđivanje vrste latentnih utjecaja, odnosno tipova kalkova (Turk, 2013: 66).

Jedno je od temeljnih pitanja lingvistike jezičnih dodira pitanje identifikacije i podrijetla posuđenih jezičnih elemenata, bilo da je riječ o posudenicama ili kalkovima (Turk, 2013: 66). Brojni se autori slažu s činjenicom da postoji velika mogućnost pogrešne identifikacije kalkova posebno kod jednojezičnih govornika jer oni nisu svjesni posuđenica dok ih višejezični govornici vide posvuda. Upravo iz toga razloga postoje različiti pristupi u identificiranju rezultata latentnoga jezičnog posuđivanja. M. Turk raščlanjivost jezične jedinice navodi kao važan konkretni jezični kriterij u identifikaciji kalkova (Turk, 2013: 67). S time se slažu još neki autori, pa tako Matthias Rammelmeyer za utvrđivanje kalkova navodi dva kriterija: (1) riječ – uzor mora biti morfemski raščlanjiva, tj. mora se sastojati od najmanje dvaju leksičkih morfema; (2) kalk se mora podudarati najmanje u jednom morfemu (Rammelmeyer u Turk, 2013: 67). On također naglašava da su u utvrđivanju kalkova najvažniji morfološki i sintaktički kriteriji. Sa semantičkog se gledišta može naslućivati da se u pojedinom izrazu radi o prevedenici kada se značenje tog izraza ne može izvesti iz postojećih leksema, već postoji neuobičajena metaforičnost koja se znatno udaljava od osnovnog značenja svojih sastavnica i koja se jedino može objasniti razvojem iz metaforike jezika uzora (Turk, 2013: 67).

Stjepan Babić smatra da uz navedene treba dodati još dva zahtjeva, a to su da kalk mora odudarati od jezika primaoca ili mora biti prvi u svome tipu i da strani tvorbeni uzorak mora biti očuvan u potpunosti i vrstom i redosljedom tvorbenih elemenata (Babić, 1990: 226). No, u članku M. Turk „Leksički i semantički kalkovi u hrvatskome jeziku“ napominje se da postoje kalkovi kod kojih se odnos tvorbenih morfema vjerno ne reproducira. Do nepodudarnosti može doći u značenju, u redosljedu tvorbenih jedinica, u vrsti tvorbenih jedinica ili istodobnoj nepodudarnosti značenja i tvorbenih modela (Turk, 1993: 40).

Pri otkrivanju prevedenica Vesna Muhvić-Dimanovski primjenjuje kriterije temeljene na morfološkim i semantičkim komponentama. Pod morfološkim komponentama podrazumijeva višerječne izraze, prije svega prijedložne konstrukcije; zatim uvođenje takvih konstrukcija, koje se ne uklapaju dobro u naš morfološki sustav, izrazima *po sistemu* ili *po principu* (...*po sistemu* „prijevoz od vrata do vrata“); u obzir uzima i određen tip složenica, a radi se o jukstapoziciji dviju imenica bez spojnika, kao npr. *kasica-prasica* < engl. *piggy bank*; u morfološke kriterije ubraja i pojavu tzv. čiste složenice, kao npr. *neboder* < engl. *skyscraper*, za koju je karakteristično da je drugi dio imenica u svom osnovnom obliku (u nominativu), a kao prvi dio dolaze imenice, pridjevi, zamjenice, brojevi, glagoli i prilozi (Muhvić-Dimanovski, 1992: 122). Pod semantičkim pokazateljima kalkova podrazumijevaju se složenice u kojima nam je svaki od dijelova posve jasan, no u kombinaciji ne predstavlja neki poznati pojam (Muhvić-Dimanovski, 1992: 122). Jedan je od takvih primjera iz našega korpusa složenica *sapunska opera* kojoj nećemo znati značenje ako ne poznajemo engl. izraz *soap opera*. Osim morfoloških i semantičkih komponenti u otkrivanju prevedenica vrlo važnom smatra se i paralelna pojava istih prevedenica u više jezika, paralelna upotreba prevedenice i odgovarajuće posuđenice te pojava izvornog izraza uz prevedenicu, a dosta česta je i uporaba navodnika i uvođenje novoga izraza s tzv. koji mogu upućivati na leksičku inovaciju koja je prevedenica (Muhvić-Dimanovski, 1992: 124).

Kako bismo odredili porijeklo prevedenice, što je u uskoj vezi s njihovom identifikacijom, potrebno je provesti malo dublje istraživanje. No, brojne su i one prevedenice kojima je vrlo lako utvrditi porijeklo. Dakle, lako ćemo utvrditi porijeklo onim prevedenicama uz koje se paralelno upotrebljavaju i posuđenice koje su poslužile kao model, zatim poluprevedenicama čiji strani element upućuje na jezik

uzor, a dilema u vezi s porijeklom nema ni kod prevedenica koje se odnose na imena organizacija, institucija, pokreta, povijesnih događaja, na nadimke raznih poznatih ličnosti i sl. te kod prevedenica stvorenih prema izrazima za koje se točno zna tko ih je (ponekad čak i kada) prvi put upotrijebio, to su najčešće politički izrazi; da je neki izraz kalk upućuje nas i odudaranje od uobičajenih tvorbenih i sintaktičkih normi, a porijeklo takvih kalkova utvrđuje se postojanjem identičnih konstrukcija u jednome od mogućih jezika-izvora, kao npr. izraz *tepih od vrata do vrata* < engl. *wall to wall carpet*; porijeklo se lako može utvrditi i kod frazeoloških kalkova, pogotovo ako se radi o specifičnim frazeologizmima koji su karakteristični za određeni jezik kao npr. *pištolj koji se dimi* < engl. *smoking gun (pistol)*. Nekim prevedenicama porijeklo možemo utvrditi prema originalnom obliku što ga autor ponekad navodi u zagradi, kao u primjeru *zečica (bunny)*; kod nekih prevedenica na porijeklo upućuju i pridjevi koji označuju pripadnost nekoj naciji, a upotrijebljen je uz prevedenicu: francuski *novi val* < fr. *nouvelle vague*; pri utvrđivanju porijekla neke prevedenice značajnu ulogu ima i sudjelovanje jezika posrednika, iako jezik posrednik u nekim slučajevima može i otežati ustanovljenje porijekla te navesti na krivi put, jedan je od takvih primjera izraz *čekovna knjižica*, koja je prema Rammelmeyeru oblikovana prema njemačkom *Scheckbuch*, ali *ček* je u hrvatskom anglicizam pa je naš izraz mogao imati uzor i u engleskome jeziku (Muhvić-Dimanovski, 1992: 129 - 131). Međutim, treba napomenuti da se ovi pokazatelji odnose uglavnom na identifikaciju novijih kalkova dok se za potvrdu o porijeklu starijih kalkova savjetuje korištenje starijih dvojezičnih i višejezičnih rječnika.

Kad se govori o općenitu poimanju i definiranju kalkova lingvisti se uglavnom slažu. Problem nastaje kod klasifikacije kalkova i tu se nailazi na mnogobrojna razilaženja. U hrvatskoj literaturi koriste se nazivi *kalk* i *prevedenica*. Neki od autora koriste se isključivo nazivom *kalk* ili nazivom *prevedenica* dok se drugi koriste i jednim i drugim nazivom. Kod autora koji se prvenstveno koriste nazivom *prevedenica*, naziv kalk upotrebljavaju samo kad je riječ o sintaktičkom i frazeološkom kalku.

U članku M. Turk „Leksički i semantički kalkovi u hrvatskome jeziku“ prikazan je sustavan pregled tipologije kalka koji je prezentirao Ž. Muljačić te se u tom pregledu autorica oslanja na njegov rad. Započinje podjelom njemačkoga teoretičara Wenera Betza koji razlikuje:

1. doslovnu prevedenicu;
2. djelomičnu prevedenicu;
3. formalnonezavisan neologizam;
4. semantičku posuđenicu.

Betz razlikuje još frazeološke i sintaktičke kalkove. Prvi tip njegove klasifikacije predstavlja pravi kalk. Taj tip objedinjava dva podtipa: kalk koji bogati jezik primalac i kalk koji razvija latentne mogućnosti u jeziku primaocu (Turk, 1993: 41).

Haugen svoju podjelu temelji na fonološkoj, odnosno morfološkoj, supstituciji (Muhvić-Dimanovski, 1992: 93). Njegova se podjela uglavnom podudara s Betzovom i Weinreichovom, osim što koristi druge nazive za iste kalkove i navedenu hibridnu složenicu ne prihvaća jer ju smatra rezultatom dvaju uzastopnih procesa posuđivanja (Turk, 1993: 42).

Kad se govori o kalkovima, neizostavno je spomenuti i njemačkog slavista K. Schumanna. Schumann dijeli kalkove u dvije kategorije: u prvu kategoriju smjestio je sve tipove kalka koji se odnose na značenje, odnosno na funkciju domaćeg označitelja, dok je u drugu kategoriju uvrstio tipove kalkova koji se odnose na tvorbu, odnosno stvaranje označitelja (Turk, 1993: 42). Sukladno tome, M. Turk smatra da pojam kalka objedinjava dva tipa koja naziva leksički i semantički kalk. Po prijedlogu S. Babića, leksički kalk naziva *prevedenicom*, a semantički *semantičkom posuđenicom*. Lexički kalk podrazumijeva tvorenicu sastavljenu od morfema domaćeg jezika po tvorbenom uzoru stranog jezika (Turk, 2013: 71), a u slučaju kad inovacija u jeziku nastane na način da je pojam preuzet iz nekog jezika, a izraz se uzeo iz domaćeg jezika, tada se govori o semantičkom kalku (Turk, 2013: 91).

R. Filipović iako se prije svega bavi posuđenicom kao jednom od najraširenijih oblika jezičnog posuđivanja, spominje i prevedenice ili kalkove, semantičke posuđenice, odnosno, semantičko proširenje.

M. Turk u knjizi „Jezično kalkiranje u teoriji i praksi“ navodi više vrsta latentnih utjecaja koje imenuje na leksičkoj, zatim na sintaktičkoj i semantičkoj razini. Shema klasifikacije kalkova koju predlaže izgleda ovako:

- I. leksički kalk:
 - a) doslovna prevedenica;

- b) djelomična prevedenica;
 - c) poluprevedenica;
 - d) formalno nezavisni neologizam;
 - e) frazeološki kalk.
- II. semantički kalk / semantičke posuđenice;
 - III. sintaktički kalk (Turk, 2013: 71 - 99).

Kod *doslovne prevedenice* bitno je da se preuzima cjelovit strani sadržaj koji se zatim u jeziku primaocu izražava domaćim elementima, kao npr. izraz *neboder* prema engleskom *skyscraper*; *djelomične prevedenice* određene su kao leksičke jedinice djelomične reprodukcije na razini izraza ili na razini značenja, jedan od primjera je izraz *čvrsta ruka* prema engl. *iron hand*; *poluprevedenice* okarakterizirane su kao tip leksičkoga kalka u kojemu se jedan dio prevodi, a drugi prenosi u neprevedenom obliku, npr. *američki san* < engl. *American dream*; pod *formalno nezavisnim neologizmom* smatra se tip leksičkih inovacija kojem je strani predložak dao poticaj za ostvarivanje, ali ga jezik primalac formalno ne oponaša, kao npr. *hrana s nogu* < engl. *fast food*; a *frazeološki kalk* predstavlja semantičku i sintaktičku presliku frazema, a jedan je od primjera fraza *(biti) djevojka za sve* < njem. *Mädchen für alles*; semantički kalkovi definirani su kao oni koji nastaju kad se domaćoj riječi pod utjecajem stranog jezika pridružuje novo, dodatno značenje za koji ćemo navesti jedan od primjera iz našega korpusa: *zvijezda* < engl. *star* (Turk, 2013: 71 - 99). Iz ovoga vidimo da se autorica slaže s većinom autora o definiranju semantičkoga kalka. Mnogi autori nazivaju ga još semantičkom ili značenjskom posuđenicom. Kad se govori o sintaktičkome kalku, misli se na prijenos organizacije unutar sintagme ili unutar rečenice, a većina se autora slaže s činjenicom da je utjecaj jednog jezika na drugi neusporedivo manji na gramatičkoj nego na leksičkoj razini, a ako takvi utjecaji i postoje, onda ih je teško odrediti zbog čega je mnogo manje radova koji taj utjecaj obrađuju (Turk, 2013: 95). Dakle, iako je sintaktičkih kalkova vrlo malo, navest ćemo jedan od primjera koji navodi V. Muhvić-Dimanovski: *imati strah* < njem. *Angst haben*; a navedeno značenje pronalazimo i u talijanskome *aver paura*.

Nakon što smo ukratko prikazali oblike jezičnoga posuđivanja i njihovu klasifikaciju, u daljnjem tekstu osvrnut ćemo se na glavnu temu ovoga rada, a to je

važnost semantike u jezičnome kalkiranju. No prije toga, budući da je težnja za jezičnim kalkiranjem motivirana najprije purističkim zahtjevima koji se opiru izravnim posuđenicama te nastojanju da se u jeziku primaocu stvore vlastiti izrazi, potrebno je ukratko objasniti pojam *jezični purizam*.

3. Jezični purizam

Budući da se u ovom radu govori o jezičnome posuđivanju neizostavno je spomenuti i *jezični purizam*, pojam s kojim je jezično posuđivanje usko vezano. Dakle, „proces jezičnoga posuđivanja u načelu prate dvije suprotstavljene tendencije, potreba da se imenuje novi pojam i otpor prema posuđenoj stranoj riječi“ (Turk, 2013: 100), a upravo ova tendencija poznata je kao jezični purizam. Postoji mnogo različitih stajališta o jezičnome purizmu pa isto tako i mnogo definicija. U knjizi Marije Vlašić „Tradicija purizma u hrvatskom jezikoslovlju“ ponuđene su brojne definicije koje dokazuju da se o purizmu u literaturi najčešće govori kao o negativnoj pojavi, kao npr. tvrdnja kako se purizam u svojoj biti sastoji od shvaćanja da je jedna vrsta jezika „čistija“ i „superiornija“ drugim vrstama (Vlašić, 2012: 10). No, ovdje želimo naglasiti da, kad govorimo o purizmu, mislimo prije svega na njegovu pozitivnu stranu. Dakle, u svojoj pozitivnoj konotaciji, purizam se može shvatiti dvojako, jedan je usmjeren protiv velikoga broja posuđenica i teži pronalasku zamjena za te posuđenice, dok drugi osuđuje i, naizgled domaće, tvorevine koje su nastale pod utjecajem stranog elementa među kojima se obično nalazi velik broj prevedenica (Muhvić-Dimanovski, 1992: 109). Neki su jezici, zbog povijesno-političke situacije, bili izloženi vrlo jakom stranom utjecaju te su iz toga razloga razvili snažnu purističku reakciju te su svoje cjelokupno posuđivanje usmjerili na područje prevedenica, takvi su jezici npr. islandski, mađarski, turski, francuski itd. (Muhvić-Dimanovski, 1992: 109).

U hrvatskome jeziku jezični purizam ima jako dugu tradiciju. Kroz povijest hrvatski je jezik bio izložen utjecajima latinskoga, talijanskoga, turskoga, mađarskoga, njemačkoga i srpskoga jezika. Dakle, u hrvatskom jeziku oduvijek je bila prisutna čežnja za jezičnom čistoćom. Naime, purizam se u hrvatskome jeziku ocrtao u dva smjera: prvi je bio protiv posuđenica, a drugi je bio tzv. štokavski purizam kojem je cilj bio uklanjanje kajkavskih i čakavskih riječi iz književnoga jezika (Muhvić-Dimanovski, 1992: 112). Već u 18. st. hrvatski puristi vodili su borbu s turcizmima. U 19. st. uz turcizme, problem su stvarali germanizmi, talijanizmi i latinizmi. U 20. st. nastavio se otpor prema germanizmima s kojima su vodili žestoku borbu, i to ne samo s posuđenicama nego i s prevedenicama nastalim po uzoru na njemački jezik. Kasnije, zbog nepovoljnog položaja u Kraljevini SHS, a potom i u objema Jugoslavijama pozornost purista usmjerila se prema srbizmima. Danas pak hrvatski puristi vode borbu s velikim utjecajem anglizama. Dakle, možemo zaključiti da puristička borba

traje od same hrvatske pismenosti i nastavlja se do danas. U povijesti hrvatskoga jezika purističkoj su prosudbi bile podvrgnute ove skupine leksema: posuđenice, prevedenice i neologizmi te dijalektizmi (Turk, 1996: 68). S obzirom na to da će se ovaj rad isključivo baviti jezičnim kalkiranjem (na semantičkoj razini), posebno ćemo se osvrnuti na odnos purista prema kalkovima ili prevedenicama. Dakle, iako se puristi uglavnom hvataju u koštac s posuđenicama i ističu važnost prevedenica za razvoj vlastitoga jezika, prevedenice itekako mogu stvarati problem i uzrokovati promjene na tvorbenome, sintaktičkome, frazeološkome i semantičkome planu (Thomas u Drljača Margić, 2009: 56). Najveća opasnost prevedenica krije se u tome što preko njih različite gramatičke konstrukcije, koje nastaju pod utjecajem stranoga jezika, prodiru u gramatiku jezika primaoca u obliku domaćih riječi pa je njihovo strano podrijetlo naoko nevidljivo, a samim time opasnost je još veća. Takvi prikriveni ili latentni utjecaji ostvaruju se na razini pisanja, izgovora, sintakse, tvorbe, pragmatike i semantike jezika primaoca. Kao što smo već napomenuli, osvrnut ćemo se na semantičku razinu. Problem su na semantičkoj razini doslovni prijevodi bez razumijevanja na koje nailazimo u filmskoj i glazbenoj industriji ili u novinskim člancima koji nastaju prijevodom stranih tekstova te dovode do stvaranja neobičnih kolokacija za domaći jezik, kao npr. uporaba izraza *zdrava dijeta*, prema engl. *healthy diet*, umjesto *zdrava prehrana*. Uz to, nailazimo i na situacije kada se domaćim riječima, koje su formalno slične nekim stranim riječima, dodaje novo, dodatno značenje pod utjecajem toga stranoga jezika, npr. uporaba izraza *definitivno* u značenju koje je preuzeto iz engleskoga „sigurno, nedvojbeno“. Još su jedan od problema, koji muči puriste na semantičkoj razini, višerječni izrazi prenesena značenja koji nastaju doslovnim prevođenjem te time negativno utječu na gramatiku jezika primaoca: hrv. *na rubu sjedala* < engl. *on the edge of one's seat* „uzbuđen, napet“(Drljača Margić, 2009: 64).

Jezični se purizam kao pratilac hrvatskog standardnog jezika javljao različitim intenzitetom i u različitim oblicima. bez obzira na to, hrvatski je jezik kasnije izrastao u jezik koji skrbi o jezičnoj pravilnosti koja ne prihvaća strani element pasivno i bez prosudbe, ali će ga prihvatiti ako je jeziku potreban. Naposljetku, možemo zaključiti da jezični purizam ima svoju negativnu stranu, ali isto tako kad ne bi bilo purističkih težnji u nekom jeziku, koje u svom pozitivnom vidu zapravo predstavljaju poticajan faktor, ne bi bilo ni razloga da se stvaraju nove riječi jer bi se naprosto preuzimali

strani izrazi potrebni za izražavanje novih pojmova, a ne bi se niti pokušavalo naći zamjene za te posuđenice (Muhvić-Dimanovski, 1992: 109). Može se reći da i ovdje, kao i u drugim područjima života, vrijedi pravilo zlatne sredine. Dakle, imati umjeren stav prema čistoći jezika, bez obzira na to je li riječ o posuđenicama ili prevedenicama. Ovo poglavlje zaključit ćemo izjavom: „Purizam kao opiranje jezičnom bezakonju i neosjetljivosti za stilističko raslojavanje nije dogmatski purizam: on je sinonim za jezičnu kulturu. Taj je purizam tradicionalan u hrvatskome jeziku“ (Turk, 1996: 77).

4. Važnost semantike u jezičnome posuđivanju

Budući da je jezično kalkiranje dio procesa jezičnoga posuđivanja, najprije ćemo se osvrnuti na važnost semantike u jezičnome posuđivanju općenito. Dakle, semantički je kalk produkt latentnoga jezičnoga posuđivanja koje se odvija na semantičkoj razini. Jezično posuđivanje koje se odvija na semantičkoj razini naziva se *semantičko posuđivanje* pa najprije valja objasniti taj pojam.

4.1. Semantičko posuđivanje

R. Filipović u knjizi „Teorija jezika u kontaktu“ navodi da se na semantičkoj razini javljaju dvije pojave kao rezultat jezičnih kontakata, a jedna od njih je semantičko posuđivanje. Semantičko posuđivanje definira kao transfer značenja iz jezika davaoca na neku već postojeću domaću riječ u jeziku primaocu (Filipović, 1986: 155). Louis Deroy dao je jednu od prihvatljivijih definicija semantičkoga posuđivanja, a glasi ovako:

„Ne posuđuju se, dakle, samo čitave riječi. Posuđuju se i dijelovi riječi, morfemi i fonemi. Ali često dolazi i do toga da se u strani jezik uzima nešto što je mnogo nematerijalnije: nova značenja koja se dodaju starim značenjima tradicionalnih riječi. To je semantičko posuđivanje“ (Deroy u Filipović, 1986: 155).

Semantičko posuđivanje spominje i Stephen Ullmann govoreći o problemu polisemije:

„Jedan od mnogih načina na koji jezik može utjecati na drugi jest promjena značenja već postojeće riječi... Ta pojava, koja se obično zove semantičko posuđivanje, osobito je česta kad postoji tijesan kontakt između dvaju jezika od kojih je jedan uzor drugome“ (Ullmann u Filipović, 1986: 155).

Iako se poznati teoretičari jezičnoga posuđivanja, Einar Haugen i Uriel Weinreich, nisu bavili semantičkim posuđivanjem, ipak su se dotaknuli te teme. Tako je, T. E. Hope u svome istraživanju iznio Haugenovo stajalište o postojanju homonimske i sinonimske posuđenice. Ako novo značenje nema ništa zajedničkoga sa starim, imamo homonimsku posuđenicu, a dođe li do manjeg ili većeg poklapanja

u značenju između starog i novog značenja, dobivamo sinonimsku posuđenicu koja daje novu nijansu značenja domaćem morfemu (Hope u Filipović, 1986: 156). Hope se složio s Haugenom što se tiče homonimske posuđenice, ali za sinonimske posuđenice predlaže da se uzimaju kao pojave polisemije, a ne sinonimije. Hope uvodi i termin *semantički kalk*, a smatra ga pojavom u kojoj je semantičko posuđivanje praćeno na formalnoj razini kalkom ili prijevodom. Kako kalk može biti homonimski ili polisemski, Hope smatra da nema potrebe za distinkcijom među njima, te predlaže zajednički termin *semantički kalk*. Haugen je tvrdio da ne postoji zadovoljavajuća metoda pomoću koje bi se mogli klasificirati stupnjevi semantičke sličnosti, ali Hope se s tom tvrdnjom ne slaže, pa dodaje da su u tom procesu sadržane sve vrste semantičkih promjena, jednako *pomicanja* i *transferi*. One mogu biti: 1. promjene u semantičkoj ekstenziji; 2. elipsa; 3. promjena imena mjesta i vlastitih imena u opće imenice; 4. pejorizacija (derogacija) i eufemizmi; 5. Metafore (Hope u Filipović, 1986: 159).

4.2. Promjena značenja u semantici

Dakle, kao što znamo, semantika je znanost o značenju, a jedan je od glavnih zadataka semantike odgovoriti na pitanje: od čega je sastavljeno značenje u jezicima? pod čime se podrazumijeva problem analize i opisa značenja (Berruto, 1994: 23). Dakle, u taj se zadatak uključuje i analiza *promjene značenja*, i to uzroci promjene značenja, priroda promjene značenja i posljedice promjene značenja.

Kad je riječ o uzrocima promjene značenja Stephen Ullmann, mađarski znanstvenik, razlikuje faktore koji olakšavaju semantičke promjene i uzroke koji ih prouzročuju. Pod faktore podrazumijeva diskontinuitet u prijenosu jezika s generacije na generaciju, npr. rođenje djeteta; ono uči u ovisnosti o okolini te su mogući neki propusti koji će se očitovati u semantičkim promjenama ili u krivo naučenim riječima; zatim nedefiniranost značenja, kao npr. riječi iz žargona koje svatko može koristiti u drugome značenju; tu se još ubrajaju gubitak motivacije; polisemija; višeznačnost konteksta, te struktura leksika (Ullmann u Berruto, 1994: 30). Dakle, polisemija se smatra jednim od faktora koji olakšavaju semantičke promjene, a s obzirom na temu našega rada, bitno je nešto reći i o izvorima polisemije. Naime, Ullmann navodi četiri izvora polisemije, a to su:

- a) *pomak u značenju* – odnosi se na nijansiranje značenja pri uporabi nekog leksema, kao npr. *čist* u značenju „bez nečistoća na sebi“ (VRHSJ, 2015: 149), dok različito značenje posjeduje kada se pojavljuje u sintagmama kao npr. *čista svila, čista istina, čist papir* (VRHSJ, 2015: 149);
- b) *figurativni izrazi* – prema Ullmannu to su metaforički i metonimijski pomaci. Tako *stjenica* osim osnovnoga značenja „kukac riličar“ (HER, 2002: 1240) znači i „spravu kojom se tajno prislušuju telefonski razgovori“ (HER, 2002: 1240) koja je izgledom slična stjenici kao životinji, što je temeljem metaforičkoga značenja leksema *stjenica*. Što se tiče metonimijskoga pomaka za primjer nam može poslužiti leksem *pero* koji je u značenju „čelična ili od drugoga metala načinjena naprava kojom se piše i crta“ (HER, 2002: 939) metonimijski ostvaren u odnosu na *pero* u značenju „rožnata i vlaknasta izraslina iz kože ptica“ (HER, 2002: 939).
- c) *pučka etimologija* – odnosi se na stvaranje analogije između dvaju značenja na temelju etimološkog instinkta govornika, pri čemu se postavlja pitanje je li riječ o homonimijskom odnosu ili o polisemiji. Jedan od takvih primjera je leksem *list* za koji u različitim rječnicima možemo naći različite etimološke podatke.
- d) *utjecaj stranih riječi* – ovim postupkom dolazi do stvaranja semantičkih kalkova. Budući da je upravo semantički kalk glavna tema ovoga rada, navest ćemo jedan od primjera iz našega korpusa. Dakle, hrvatski leksem *zvijezda* s prenesenim značenjem „osoba koja se u nekim oblicima javnosti iznimno ističe (film, kazalište, sport)“ (HER, 2002: 1501) semantički je kalk kojemu je u dodavanju prenesenoga značenja uzor bio engleski leksem *star* (Ullmann u Raffaelli, 2009: 151).

Uzroci semantičkih promjena mogu se podijeliti na jezične, povijesne, društvene i psihičke (Ullmann u Berruto, 1994: 30). Navedenoj klasifikaciji uzroka, prema Ullmannu, valja još dodati strani utjecaj te potrebu za novim imenom. Budući da se ovaj rad, općenito, bavi jezičnim posuđivanjem, od bitne nam je važnosti peti i šesti uzrok. Dakle, peti uzrok odnosi se na promjene značenja uzrokovane nekim stranim modelom, a šesti se odnosi na potrebu za novom riječi s ciljem da se imenuje neki novi predmet, pojam ili ideja, a ta se potreba može zadovoljiti jednim od triju postupaka: a) tvori se nova riječ od postojećih elemenata jezika; b) posuđuje se riječ iz nekog drugog stranog jezika; c) mijenja se značenje neke postojeće stare riječi u

jeziku ili joj se pored starog dodaje novo značenje (Filipović, 1986: 159). Osvrnut ćemo se na treći postupak koji zapravo opisuje semantički kalk, središnju temu našega rada. Jedan je od primjera riječ *kišobran* kojoj se pored starog, osnovnog značenja „priručni predmet kojim se štiti od kiše“ (HER, 2002: 574) dodalo novo značenje „sistem zaštite na nekom području“ (HER, 2002: 574) pod utjecajem engleskoga jezika.

5. Važnost semantike u jezičnome kalkiranju

Dakle, kao što smo već naveli, latentno jezično posuđivanje podrazumijeva otkrivanje kalkova i utvrđivanje kriterija koji će se u postupku identifikacije primjenjivati, zatim utvrđivanje jezika uzora i jezika posrednika te utvrđivanje vrste latentnih utjecaja, odnosno tipova kalkova. S obzirom na to da ćemo u daljnjem radu prikazati važnost semantike u jezičnome kalkiranju, krenut ćemo od semantičke ekstenzije kalkova, a zatim ćemo se osvrnuti na kriterije za utvrđivanje kalkova, odnosno na semantičke pokazatelje kalkiranja te, naposljetku, na semantički kalk.

5.1. Semantička ekstenzija kalkova

R. Filipović, baveći se adaptacijom posuđenica u hrvatskome jeziku, primjenjuje Hopeov sistem koji se sastoji od pet tipova semantičkih promjena, od kojih su prve promjene u semantičkoj ekstenziji. Promjene u semantičkoj ekstenziji predstavljaju suženje i proširenje značenja modela. Budući da u nekim slučajevima značenje modela u replici može ostati nepromijenjeno, javljaju se, dakle, tri moguća oblika tih promjena:

- a) nulta semantička ekstenzija,
- b) suženje značenja,
- c) proširenje značenja (Filipović, 1986: 161).

Budući da su temeljni procesi semantičkoga posuđivanja bliski posuđenicama i kalkovima, polazište u semantičkoj ekstenziji kalkova oslanja se na načela koja je primijenio R. Filipović u adaptaciji posuđenica. No, kako je kalkiranje specifičan način posuđivanja, raščlamba je njihova značenja pokazala da načini semantičke prilagodbe posuđenica nisu potpuno istovjetni načinima semantičkog posuđivanja kalkova (Turk, 2013: 317). Semantičku ekstenziju kalkova možemo promatrati na dvjema razinama:

- 1) semantički odnos stranojezičnog predloška i kalka
- 2) semantički odnos domaćih riječi i semantičkih posuđenica (Turk, 2013: 317).

1) Na prvoj se razini, tj. na relaciji stranojezični predložak i kalk, ostvaruju tri mogućnosti prijenosa značenja, a to su: nulta semantička ekstenzija, suženje značenja i proširenje značenja (Turk, 2013: 317).

Dakle, kad se govori o nultoj semantičkoj ekstenziji, misli se na proces koji se ostvaruje kad značenje kalka ili posuđenice u potpunosti odgovara stranojezičnom predlošku, a predložak najčešće ima samo jedno ili manji broj značenja od kojih se sva prenose u jezik primalac (Turk, 1993: 46). S obzirom na broj značenja koji se preuzima od stranojezičnog predloška, nulta semantička ekstenzija kalkova potvrđuje se na dvije skupine primjera. Dakle, nulta semantička ekstenzija najčešće se potvrđuje u skupini kalkova čiji predložak ima samo jedno značenje i njihova se uporaba ostvaruje u uže specijaliziranim područjima kao što su termini i profesionalizmi (Turk, 2013: 317). Jedan od primjera kalkova nastao zbog potrebe imenovanja konkretnog pojma je:

engl. *brain drain* > hrv. *odljev mozgova*.

Navedeni je izraz, i u engleskome i u hrvatskome jeziku, jednoznačan: „emigracija mlađe, obrazovanije i kreativnije skupine stanovništva iz manje razvijenih u razvijenije zemlje“ (HER, 2002: 255); potvrđeno i u rječniku engleskoga jezika „*loss of highly qualified workers and professionals through emigration*“ [gubitak iseljavanjem visoko kvalificiranih radnika i profesionalaca] (ER, 2005: 164).

Drugoj skupini kalkova na kojima se ostvaruje nulta semantička ekstenzija pripadaju kalkovi čiji strani predložak ima više značenja i u jezik se primalac prenosi sa svim svojim značenjima:

njem. *kurzsichtig* > hrv. *kratkovidan*;

njem. *weitsichtig* > hrv. *dalekovidan*.

Navedeni su izrazi, i u hrvatskome i u njemačkome jeziku, dvoznačni što možemo potvrditi kako hrvatskim tako i njemačkim rječnicima: *kratkovidan* „kojega ostavlja sposobnost da dobro vidi na daljinu“ i preneseno značenje „koji nema sposobnosti da dobro predvidi razvoj događaja“ (HER, 2002: 625). Da je navedeni izraz dvoznačan i u njemačkome jeziku možemo potvrditi rječnikom njemačkoga jezika: *kurzsichtig* „*an Kurzsichtigkeit leidend: -e Augen; er ist sehr, hochgradig k.*“

[patiti od kratkovidnosti: kratkovidne oči; vrlo je kratkovidan], te preneseno značenje „*nicht an die Zukunft denkend*“ [ne razmišljati o budućnosti] (DUW, 2003: 980). Značenja izraza *dalekovidan* također potvrđujemo i hrvatskim i njemačkim rječnicima: „koji bolje vidi na daljinu nego na blizinu“ te (u prenesenom značenju) „koji ima sposobnost da dobro predvidi razvoj događaja; pronicljiv“ (HER, 2002: 212); navedena značenja u njemačkim rječnicima: „*an Weitsichtigkeit leidend: bist du w.?*“ [patiti od dalekovidnosti: jesi li dalekovidan?]; u prenesenom značenju: „*Weitsicht besitzend: ein –er Politiker; es war sehr w. (von ihm), so zu entscheiden*“ [predviđati: predvidljiv političar; bilo je vrlo dalekovidno (od njega) tako odlučiti] (DUW, 2003: 212).

Suženje značenja opća je tendencija kod posuđenica jer se one preuzimaju u jezik primalac da se zadovolji potreba imenovanja preuzetog predmeta ili pojma iz kulture i civilizacije jezika davaoca (Filipović, 1986: 164). No, kad je riječ o kalkovima, suženje značenja je rijetkost. Naime, s obzirom na to da se kalkovi uglavnom stvaraju kako bi zadovoljili leksičku potrebu u stručnom nazivlju, njihov je predložak obično jednoznačan pa u njegovu prenošenju ne može doći do suženja značenja (Turk, 2013: 319). Kod kalkova, čiji je predložak višeznačan, proces suženja značenja odvija se isto kao i kod posuđenica s time da se suženje broja značenja i suženje značenjskoga polja često odvija istodobno (Turk, 2013: 319). Jedan je od primjera izraz *neboder* čiji je engleski predložak *skyscraper* višeznačan, a u hrvatski je jezik preuzeto samo jedno od značenja. Navedeno možemo potvrditi kako hrvatskim tako i engleskim rječnicima. U rječnicima hrvatskoga jezika nailazimo na preuzeto značenje „zgrada u pravilu viša od osam katova“ (HER, 2002: 803), dok rječnici engleskoga jezika potvrđuju višeznačnost izraza *skyscraper* s upotrebom u arhitekturi i nautici: „1. *a relatively tall building of many stories, esp. one for office or commercial use.* 2. *Archit. a building completely supported by a framework, as of girders, as opposed to a building supported by loadbearing walls.* 3. *Naut. a light triangular sail used in the racing rig of a staysail schooner.*“ [1. relativno visoka višenamjenska građevina, npr. za uredsku ili komercijalnu upotrebu. 2. Arhitektura: zgrade u potpunosti poduprte okvirima od greda, za razliku od zgrade potpomognute nosivim zidovima. 3. Nautika: lagani trokutasti jedrenjak koji se koristi u utrci pilota za spašavanje.] (ER, 2005: 1312).

Kad se govori o proširenju značenja, misli se na pojavu koja se ostvaruje nakon što se riječ potpuno integrira u sustav jezika primaoca kako bi se omogućila njezina slobodna upotreba, kao svake druge domaće riječi, u sklopu tog jezika (Filipović, 1986: 174). Zbog toga se proširenje značenja kod posuđenica rijetko ostvaruje. No, kad je riječ o kalkovima, budući da su oni bolje od posuđenica integrirani u sustav jezika primaoca jer se pojavljuju u obliku domaće riječi, kod njih je proces proširivanja značenja relativno češća pojava (Turk, 2013: 321). Proširenje značenja, kao i suženje, odvija se na dvjema razinama: na proširenju broja značenja i na proširenju značenjskoga polja (Turk, 2013: 321).

Jedan od primjera proširenja broja značenja je kalk *prva dama* koji se prvotno odnosio samo na suprugu američkoga predsjednika (engl. *First Lady*), a zatim dolazi do proširenja značenja i počinje se koristiti za suprugu predsjednika i drugih država. Navedeno možemo potvrditi i hrvatskim i engleskim rječnicima: „(jedne zemlje) supruga prvoga građanina (predsjednika) države“ (HER, 2002: 213); „*the wife or female partner of a US president or other head of state*“ [supruga ili ženski partner američkoga predsjednika ili predsjednika druge države] (ER, 2005: 523).

Proširenje značenjskoga polja česta je pojava kod višerječnih kalkova, a jedan od primjera je izraz *dan-D* koji je nastao pod utjecajem engleskoga *D-day*. Prvotno značenje ovoga izraza, kako u engleskim tako i u hrvatskim rječnicima, odnosi se na „dan početka vojne operacije; dan iskrcavanja u Normandiji 1944.“ (EHR, 1996: 263); dakle, isto je značenje potvrđeno i u engleskim rječnicima „*6 June 1944, the day on which the Allies began the invasion of France in World War II.*“ [6. lipnja 1944., dan kada su Saveznici započeli invaziju Francuske u Drugom svjetskom ratu] (ER, 2005: 354); a potom je dodano preneseno značenje koje također možemo potvrditi kako hrvatskim rječnicima „dan koji se očekuje kao poseban događaj, dan kad bi se imalo dogoditi nešto vrlo važno“ (HER, 2002: 214) tako i engleskim „*a day set for beginning something important*“ [dan za početak nečega bitnog] (ER, 2005: 354).

2) Na drugoj razini na kojoj se može promatrati semantička ekstenzija kalkova, kao što smo već naveli, utvrđuje se semantički odnos domaćih riječi i semantičkih prevedenica. U procesu prevođenja stranih riječi postojećim domaćim riječima također se javlja semantička promjena. Domaćim riječima, kojima se prevode strane riječi, proširuje se značenje. Tom vrstom prevođenja stvara se poseban tip kalkova

poznat pod nazivima *semantičke prevedenice*, *semantički kalkovi* ili *semantičke posuđenice* (Turk, 2013: 322). Dakle, može se zaključiti da se radi o preuzimanju samo na semantičkoj razini, a prilikom toga preuzimanja dolazi i do proširenja broja značenja i do proširenja značenjskoga polja (Turk, 2013: 322).

Većina semantičkih kalkova donosi po jedno novo značenje u novome značenjskome polju (Turk, 2013: 323), a jedan je od takvih primjera izraz *jutro* koji je uz svoje osnovno značenje „prvi dio dana, vrijeme od početka svitanja do podneva“ (HER, 2002: 539), pod utjecajem njemačkoga jezika, dobio dodatno značenje „stara mjera za površinu zemljišta; ral“ (HER, 2002: 539).

Isto tako, iako su rjeđi, pojavljuju se i semantički kalkovi koji donose više novih značenja u više semantičkih polja (Turk, 2013: 323), a jedan je od takvih primjera, iz našega korpusa, izraz *lovac*. Uz osnovno značenje ovoga izraza „onaj koji lovi životinje“ (HER, 2002: 683), pod utjecajem njemačkoga jezika, dodano je više novih značenja u više semantičkih polja: „ratni borbeni avion“ te „rod vojske (planinski lovci)“ (HER, 2002: 683).

Neki semantički kalkovi proširuju značenje unutar istoga semantičkog polja (Turk, 2013: 324), a jedan od primjera je izraz *zdrava hrana*, nastao prema engleskom *health food*. Osnovno značenje ovoga izraza glasi „hrana u kojoj su dobro uravnoteženi svi potrebni sastavni dijelovi (bjelančevine, masnoće, kalorije itd.)“ (HER, 2002: 451), a pod utjecajem engleskoga razvilo se novo, dodatno značenje unutar istoga semantičkog polja „hrana koja nije zatrovana kem. sredstvima upotrijebljenim u vrijeme rasta (žitarice) ni konzervansima ni drugim kemikalijama“ (HER, 2002: 451).

Poneki izrazi koji u hrvatskome jeziku imaju jedno ili više značenja mogu dodatno proširiti značenja pod utjecajem više stranih jezika (Turk, 2013: 324), a jedan je od takvih primjera izraz *krtica*. Ovaj izraz u hrvatskome jeziku nosi osnovno značenje „sisavac kukcožder, koji živi pod zemljom, ima male rudimentirane oči, sav prilagođen za podzemno rovanje“ te preneseno „vrlo marljiva osoba, ustrajna u radu“ (HER, 2002: 636). Kao semantički kalk dobio je dva nova značenja, jedno pod utjecajem engleskoga, a drugo pod utjecajem francuskoga jezika: pod utjecajem engleskoga izraza *mole* odnosi se na „špijuna u vlastitim redovima, onoga koji djeluje

iznutra u korist protivnika“ (HER, 2002: 636), a pod utjecajem francuskoga *taupe* nosi značenje „sprava za bušenje tunela“.

U proširenju značenja važnu ulogu ima jezik posrednik; a jedan je od takvih primjera leksem *tvrtka* koji je prevedenica talijanskoga leksema *firma* (Turk, 2013: 324). No, u hrvatski jezik nije preuzeto značenje iz talijanskoga, nego značenje koje taj leksem ima u njemačkom jeziku „*kaufmännischer Betrieb, gewerbliches Unternehmen; in einer F. arbeiten*“ [komercijalno poslovanje, komercijalno poduzetništvo; u tvrtki raditi] (DUW, 2003: 453).

5. 2. Semantički pokazatelji kalkiranja

Među kriterije za utvrđivanje kalkova ubrajaju se i semantički pokazatelji kalkiranja koji se mogu svrstati u nekoliko skupina (Turk, 2013: 167):

- 1) specifično značenje u struci – ovdje je obično riječ o složenicama ili složenim izrazima u kojima je značenje svakog pojedinačnog elementa samo po sebi razumljivo, ali ako ga se gleda u kombinaciji, to je obično naziv u nekoj struci (Turk, 2013: 168). Jedan je od primjera složenica *jednodoman*, nastala pod utjecajem njemačkoga izraza *einhäusig* s uporabom u botanici. Dakle, složenica *jednodoman*, osim osnovnoga značenja „koji se sastoji od jednog doma, jednog zakonodavnog doma“ (HER, 2002: 526), nosi i značenje, preuzeto iz njemačkoga jezika, s uporabom u botanici „koji na istoj stabljici ima muške i ženske cvjetove (npr. kukuruz)“ (HER, 2002: 526). Uporabi značenja u botanici svjedoče i rječnici njemačkoga jezika: „*männliche u. weibliche Blüten zugleich aufweisend: -e Pflanzen*“ [istodobno imati muške i ženske cvjetove: jednodomne biljke] (DUW, 2003: 433). Kao primjer složenoga izraza navest ćemo izraz *plavi ovratnici* koji se pod utjecajem engleskoga *blue-collar /worker* rabi u sociologiji, a odnosi se na fizičke radnike: „*belonging or relating to the class of manual wageearning employees whose duties often call for the wearing of work clothes or protective clothing*“ [pripadaju ili se odnose na klasu radnika, zaposlenika čije dužnosti često zahtijevaju nošenje radne ili zaštitne odjeće] (ER, 2005: 145).

- 2) egzocentrični izrazi – značenje tih izraza (obično složenica) nije zbroj značenja njihovih sastavnica, već cijeli izraz znači nešto novo (Turk, 2013: 168), kao npr. složenica *neboder* čije se značenje ne odnosi na „ono što dere nebo“ nego se pod utjecajem engleskoga *skyscraper* rabi u značenju „zgrada, u pravilu viša od osam katova“ (HER, 2002: 803). Uporabi navedenoga značenja u engleskome svjedoče i rječnici engleskoga jezika „*a relatively tall building of many stories, esp. one for office or commercial use*“ [relativno visoka višenamjenska građevina, npr. za uredsku ili komercijalnu upotrebu] (ER, 2005: 1312).

- 3) metaforičnost – specifična metafora u stranojezičnom izrazu i u izrazu za koji se pretpostavlja da je nastao po njegovom uzoru, može upućivati na postojanje kalka: npr. *carsko meso* < njem. *Kaiserfleisch* (Turk, 2013: 169).

- 4) sinonimija – sinonimija može upućivati na postojanje kalka kad je jedan sinonimski parnjak domaći izraz (Turk, 2013: 169), npr. *rugati* se sa značenjem „uzeti nečiji istinski ili izmišljeni nedostatak kao razlog za javno ismijavanje ili podsmijeh; porugu“ (HER, 2002: 1146), a drugi je kalk *ismijati (koga)* koji dolazi od njem. *auslachen (jemanden)* s istim značenjem potvrđenim u rječniku njemačkoga jezika „*sich lachend über jemanden lustig machen*“ [smijati se nekome, ismijavati koga] (DUW, 2003: 207).

- 5) polisemija i homonimija – ovdje je riječ o semantičkome kalku. Dakle, kalkovi koji uz osnovno imaju i preneseno značenje, a ukupnost značenja odgovara nekom stranom predlošku (Turk, 2013: 169). Navest ćemo jedan od primjera iz našega korpusa: glagol *listati* kojemu je pod utjecajem njemačkoga *blättern* pridruženo dodatno značenje. Dakle, osnovnom značenju „dobivati lišće (o biljci)“ (HER, 2002: 677) pridruženo je dodatno značenje „okretati listove knjige“ (HER, 2002: 677), a dodatno značenje potvrđeno je i u rječnicima njemačkoga jezika „*(in einem Buch) die Seiten umblättern*“ [(u knjizi) listati stranice] (DUW, 2003: 296).

- 6) specifična glagolska rekcija i preneseno značenje – mogu se prepoznati kalkovi prefigiranih glagola „kojima i značenje i rekcija odudaraju od tipičnoga hrvatskoga obrasca“ (Babić u Turk, 2013: 170), kao npr. izraz *ispavati se* koji je nastao pod utjecajem njemačkoga *ausschlafen* sa značenjem „*schlafen, bis die Müdigkeit überwunden ist*“ [spavati dok se umor ne svlada] (DUW, 2003: 213).

5. 3. Semantički kalk

5. 3. 1. Terminologija i klasifikacija semantičkoga kalka

Prve naznake o poimanju kalka datiraju još iz prve polovine 19. stoljeća. Werner Betz, kojega smo već spominjali u poglavlju o prikrivenome ili latentnome jezičnome posuđivanju, bio je jedan od prvih lingvista koji se počeo baviti problemom terminologije jezičnoga kalka (Muhvić-Dimanovski, 1992: 98). Naime, on je predstavio dotad najbolju tipologiju kalka te je njegova studija iz 1959. godine postala u mnogih autora okosnicom daljnjih pokušaja kalsifikacije i do danas nije izgubila aktulnost (Turk, 1997: 86). Posebnu ćemo pažnju usmjeriti, naravno, na semantički kalk kojega Betz naziva *Lehnbedeutung* te ga uvrštava u drugu temeljnu skupinu kalkova. S obzirom na to da je većini lingvista, koji su se bavili jezičnim kalkiranjem, temelj bila Betzova klasifikacija, njegovim terminom *Lehnbedeutung* koristili su se i Carstensen, Duckworth, Rammelmeyer, Schumann i drugi (Muhvić-Dimanovski, 1992: 98).

Schumann, u svojoj studiji posvećenoj kalkovima, daje, moglo bi se reći, najrazgranatiju podjelu koja razlikuje čitav niz podskupina većih kategorija, pa tako u *Lehnbedeutungen* uključuje sljedeće podtipove:

- a) *Synonyme Lehnbedeutung* (sinonimne semantičke posuđenice);
- b) *Gliedübersetzte Lehnbedeutung* (složenice – problematične semantičke posuđenice);
- c) *Homophone Lehnbedeutung* (homofona semantička posuđenica);

d) *Homologe Lehnbedeutung* (homologna semantička posuđenica) (Schumann u Turk, 1997: 87).

Weinreich se također koristio Betzovim terminom, ali za Betzove nazive, koje navodi u zagradi, daje paralelne engleske nazive: *semantic loan*, *semantic extension* ili *loan meaning* (Weinreich u Muhvić-Dimanovski, 1992: 98).

Haugen semantički kalk ili semantičku posuđenicu uvrštava u skupinu u kojoj je prisutna morfološka supstitucija bez importacije, a rabi se terminom *semantic loan* (Haugen u Muhvić-Dimanovski, 1992: 98). Taj termin upotrebljavaju brojni lingvisti, poput Weinreicha, Vierecka i Wellsa. Njegovu podjelu prihvatio je i J. Humbley, te semantičke posuđenice razvrstava u tri kategorije: u prvu kategoriju ubraja homologne posuđenice, u drugu analogne posuđenice, a u treću kategoriju uvrstio je riječi koje su u jeziku davaocu i jeziku primaocu slične samo po obliku, dok se značenje koje riječi iz jezika davaoca može tada dati njezinu homofonu u jeziku primaocu (Humbley u Turk, 1997: 88).

L. Deroy, u pregledu rezultata i tipova jezičnoga posuđivanja, za semantičku posuđenicu koristi naziv *emprunt semantique* (Deroy u Muhvić-Dimanovski, 1992: 99).

M. Turk semantički kalk ubraja među vrste latentnih utjecaja (Turk, 2013: 91).

Neki ga autori nazivaju i *semantičkim* ili *značenjskim posuđenicama*. Tim se terminom koriste S. Babić, R. Filipović, Ž. Muljačić i V. Muhvić Dimanovski, dok ga R. Filipović naziva još *semantičkim proširenjem* (Muhvić-Dimanovski, 1992: 99).

Kad je riječ o klasifikaciji semantičkoga kalka ili semantičkih posuđenica mogu se podijeliti prema nekoliko kriterija (Muhvić-Dimanovski, 1992: 157):

1. prema kriteriju distinktivnosti:

a) semantičke posuđenice jednake po obliku, koje M. Turk (Turk, 2013: 286) naziva analognim semantičkim posuđenicama pod kojima se podrazumijevaju posuđenice slična izraza i sadržaja u jeziku davaocu i jeziku primaocu, a riječ je o internacionalizmima. Dakle, tu se ubrajaju izrazi poput izraza *banka* koji je pod utjecajem engleskoga *bank* dobio dodatno, kalkirano značenje „mjesto gdje je nešto pohranjeno s određenom svrhom (banka krvi; banka sperme)“ (HER, 2002: 89),

dodatno značenje potvrđeno je i u rječnicima engleskoga jezika „*a collection of something kept available for use when needed: a data bank; a sperm bank*“ [zbirka nečega što se čuva kako bi bilo na raspolaganju kada je to potrebno] (ER, 2005: 104); iz ovoga vidimo da je hrvatski izraz *banka* slična izraza i sadržaja svojemu stranom predlošku, odnosno engleskome izrazu *bank*.

b) jednake prema značenju, a M. Turk (Turk, 2013: 286) naziva ih homolognim semantičkim posuđenicama pod kojima se podrazumijevaju one semantičke posuđenice koje imaju podudaran sadržaj, ali različiti izraz od jezika u dodiru. U našem je korpusu takvih primjera mnogo, a navest ćemo samo jedan od njih kako bismo pobliže objasnili pojam homologne semantičke posuđenice. Dakle, jedan je od primjera semantički kalk *zvijezda*. Naime, hrvatski je izraz *zvijezda*, pod utjecajem engleskoga *star*, dobio dodatno, kalkirano značenje „osoba koja se u nekim oblicima javnosti iznimno isitče (film, kazalište, sport)“ (HER, 2002: 1501), a navedeno značenje potvrđeno je i u rječniku engleskoga jezika „*any famous performer or celebrity of stage, screen, or television, or sports personality: a star of the running track*“ [bilo koji poznati izvođač pozornice, ekrana, televizije ili sporta: zvijezda trkaće staze] (ER, 2005: 1368); dakle, iz navedenoga možemo zaključiti da hrv. leksem *zvijezda* i njegov engl. predložak *star* imaju podudaran sadržaj ali različiti izraz.

2. prema kriteriju pripadnosti određenoj vrsti riječi na:

a) imenice: *kišobran, djevica, pojas, kanal* itd.

b) glagole: *tiskati, zamrznuti* itd.

c) pridjeve: *zelen, kričav* itd.

d) priloge: *uživo*.

3. prema kriteriju povezivosti, to su:

a) semantičke posuđenice koje se pojavljuju same, kao npr. *miš, krtica*;

b) semantičke posuđenice s odredbenim članom, poput *radionica* koja može biti *dramska, likovna* itd.;

c) samostalno i s odredbenicom. Dakle, tu se ubrajaju semantički kalkovi poput izraza *kolač* koji može biti i samostalan ali i s odredbenicom, npr. *devizni kolač* itd.

Semantičke posuđenice mogu se raščlaniti i prema podrijetlu uzora i s tim u svezi prema vremenu semantičkoga posuđivanja, te prema proširenosti (Turk, 2013: 281).

Što se tiče podjele prema podrijetlu uzora, te prema vremenu semantičkoga posuđivanja, tu ćemo podjelu navesti u poglavlju koje će se baviti jezičnim kontaktom hrvatskoga s drugim jezicima. A kad se govori o proširenosti, misli se na semantičke posuđenice koje preslikavaju uzore iz različitih jezika, kao npr. izraz *vruć* koji se u osnovnome značenju odnosi na onoga „koji ima visoku temperaturu, jako zagrijan, vreo“ (HER, 2002: 1445), dok jedno kalkirano značenje preslikava iz engleskoga izraza *hot* sa značenjem „koji je vrlo buran, nemiran, napet; koji je aktualan, zanimljiv; jak, žestok“ (HER, 2002: 1445), a drugo kalkirano značenje preuzima od francuskoga izraza *chaud* sa značenjem „u kojem je razvijena prostitucija“ (Turk, 2013: 286).

Semantičko posuđivanje dovodi do različitih tipova značenjskih odnosa, u koje možemo ubrojiti polisemiju, homonimiju i sinonimiju (Turk, 2013: 287). Dakle, nova i stara značenja leksema uvijek stoje u određenom odnosu: ako im je barem jedan sem zajednički, radi se o polisemiji, a ako ta dva značenja nemaju ni jedan zajednički sem, ona stoje u homonimskom odnosu (Drljača Margić, 2008: 841).

Semantičkim posuđivanjem najčešće dolazi do polisemije. U polisemiji odnos između dva značenja može biti metaforički i metonimijski (Drljača Margić, 2008: 841). Kako bi bilo jasnije, navest ćemo neke od primjera iz našega korpusa. Dakle, osnovno je značenje polisemnoga leksema *virus* „parazitski mikroorganizam koji izaziva bolest“ (HER, 2002: 1428), a pod utjecajem engleskoga izraza *virus* metaforičkim prijenosom značenja leksemu je pridruženo značenje „program koji inficira kompjuterske datoteke“. Dakle, između osnovnoga i pridruženoga značenja leksema *virus* može se prepoznati metaforička veza, odnosno da neke karakteristike kompjuterskog virusa asociraju na virus kao mikroorganizam. Metonimijsku vezu možemo oprimjeriti leksemom *papir* kojemu je osnovno značenje „materijal na kojem se piše, tiska, crta i sl.“ (HER, 2002: 915), a koji je pod utjecajem engleskoga izraza *paper* metonimijskom vezom dobio značenje „pismeni dokument službenog karaktera“ (HER, 2002: 915).

Semantičko posuđivanje dovodi i do homonimije, no treba napomenuti da kod homonimije, koja je rezultat semantičkoga posuđivanja, ne dolazi do pridruživanja novoga značenja jednome leksemu, već do odvajanja dvaju leksema od kojih jedan nosi samo novo značenje, ono koje je posuđeno u jezik primalac (Drljača Margić, 2008: 844). To je npr. leksem *jutro* čijemu se osnovnom značenju „prvi dio dana“ (HER, 2002: 539) pridružuje značenje koje ima kao semantička posuđenica „stara mjera za površinu zemljišta; ral“ (HER, 2002: 539), a koje nije u nikakvoj vezi s osnovnim značenjem.

Do sinonimije, u običnom smislu, dolazi kada više različitih riječi unutar istoga jezičnoga sustava ima isto značenje, kao npr. leksemi *loviti* i *hvatati* (Berruto, 1994: 85). Pa tako do sinonimije dolazi kada su semantičke posuđenice istoznačne ili suznačne s domaćim riječima, kao npr. leksem *jutro* koji je sinonim leksemu *ral*.

5.3. 2. Kriteriji za utvrđivanje semantičkoga kalka

Za identifikaciju semantičkoga kalka ili semantičkih posuđenica vrijede svi kriteriji koji vrijede za utvrđivanje kalkova općenito. Naime, za semantički je kalk karakteristična neobična upotreba već dobro poznatih, domaćih riječi, u kontekstima u kojima se te riječi inače ne javljaju (Muhvić-Dimanovski, 1992: 125). Pa je tako u rečenici

„HRT pokreće novi *kanal*, zvat će se HRT 5...“¹

jasno da nije riječ o uobičajenoj upotrebi leksema *kanal* sa značenjem „duguljast pojas mora između dva kopna“ (HER, 2002: 549) nego se odnosi na „uski, frekvencijski pojas u kojem se obrađuju ili prenose informacije“ (HER, 2002: 549).

Semantički je kalk još lakše utvrditi kada se pored njega nađe objašnjenje (Muhvić-Dimanovski, 1992: 126), kao u primjeru

„...tzv. “*zviždača*“, tj. osoba koje u dobroj vjeri prijavljuju korupciju.“²

¹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/hrt-pokrece-novi-kanal-zvat-ce-se-hrt-5-s-emitiranjem-krece-vec-u-ponedjeljak-evo-sto-ce-biti-na-programu-i-tko-ce-ga-sve-moci-gledati/6888579/>

² Centar za istraživačko novinarstvo, URL: <https://www.cin.ba/izvjestaj-ti-a-i-fod-a-o-korupciji-cetiri-strategije-malo-rezultata/>

Još je jedan od bitnih pokazatelja semantičkih kalkova, na kojemu se temelji naša analiza, sadržajna podudarnost jezika uzora i pretpostavljenoga semantičkoga kalka (Turk, 2013: 279). Dakle, ukoliko se neka višeznačna riječ u jednom jeziku podudara s odgovarajućom riječi samo u jednome stranom jeziku, to može upućivati na to da je jedan od njih jezik uzor, odnosno davatelj predloška. Navest ćemo jedan od primjera iz našega korpusa. Dakle, u hrvatskome jeziku riječ *prozor* označava „otvor u zidu zgrade ili na prometnom sredstvu kroz koji ulaze svjetlo i zrak“ (HER, 2002: 1070) i u informatici „uokvireni prostor za prikazivanje podataka na ekranu monitora u radu s grafičkim korisničkim sučeljem“ (HER, 2002: 1070), a jednaki se odnosi pronalaze i u engleskoj riječi *window* „*an opening in the wall of a building, side of a vehicle, etc to let in light and air, usu fitted with a frame containing glass and capable of being opened and shut*“ [otvor na zidu zgrade, na vozilu itd. kako bi se omogućio ulazak svjetlosti i zraka] (ER, 2005: 1614), te značenje u informatici „*in computing, a rectangular area of the display on a VDU or monitor within which part of an image or file can be displayed*“ [u računalstvu, pravokutni dio zaslona na VDU ili monitoru unutar kojeg mogu biti prikazane slike ili datoteke] (ER, 2005: 1614). Nakon što se utvrdi podudarnost značenja u oba jezika, u obzir se uzimaju društvene mogućnosti preuzimanja uzora pa se ovdje pretpostavlja da je engleski jezik bio uzor hrvatskome semantičkom kalku u informatičkome nazivlju, a ne obrnuto.

Utvrđivanje podrijetla uzora smatra se još jednim pokazateljem semantičkih kalkova (Turk, 2013: 280). No, utvrde li se isti odnosi značenja, odnosno pojava pretpostavljenoga semantičkoga kalka, u više jezika, tada određivanje jezika uzora postaje složenije. Naime, u tom slučaju potrebno je uzeti u obzir društvene okolnosti, kao npr. mogućnost da se u nekom razdoblju pojavio određeni predmet pa je moguće da je ta inovacija u različitim jezicima dala iste rezultate. Uz to, pri identifikaciji jezika uzora od pomoći bi mogle biti i rječničke natuknice koje upućuju na jezik uzor.

Identifikacija jezika uzora otvara mogućnost postojanja jezika posrednika, a njegova je uloga u tome da jedan jezik stvara semantičke kalkove koje zatim služe kao uzor za kalkiranje nekom drugom jeziku (Turk, 2013: 281). Jezik posrednik je, naime, vrlo često važan faktor u prenošenju elemenata kulture i civilizacije iz jezika koji nije u tako bliskom kontaktu s jezikom-primaocem (Muhvić-Dimanovski, 1992: 136). Uzet ćemo jedan od primjera iz našega korpusa: mogućnost da je latinski

leksem *scapula* mnogim jezicima poslužio kao uzor za kalkiranje, pa se tako i u hrvatskome semantički kalk *lopatica* koristi u medicinskom nazivlju „velika plosnata kost uz stijenku prsnoga koša“ (ERHVMN, 2006: 920), a budući da se u brojnim rječnicima, uz taj leksem, pojavljuju talijanske, engleske i njemačke natuknice, moguće je da je jedan od tih jezika jezik posrednik u prijenosu značenja medicinskog naziva *lopatica*.

Da je određeni izraz semantički kalk pokazuje nam i paralelna upotreba primljenice i semantičkoga kalka (Turk, 2013: 280), kao u primjeru *kompjuter* (engl. *computer*) i *računalo* kojima se značenje odnosi na „elektronički uređaj koji prima, obrađuje i sprema različite podatke“ (VRHSJ, 2015: 1256).

5.3. 3. Razumljivost semantičkoga kalka

Semantički kalkovi ili semantičke posuđenice smatraju se jednim oblikom neologizama, a kad se radi o neologizmima, razumljivost, odnosno nerazumljivost je sasvim očekivana. Nerazumljivost pojedinih kalkova može uvjetovati više čimbenika, a to su metaforičnost, nejasna veza dvaju ili više inače poznatih pojmova, uporaba poznatoga izraza u nepoznatome kontekstu itd; kod semantičkih kalkova najčešća je metaforičnost (Turk, 2013: 331). Naime, mnogi možda smatraju da prevedenice, sada mislimo prvenstveno na semantičke kalkove, ne bi smjele biti nerazumljive s obzirom na to da se tvore od domaćih elemenata. No, to nije uvijek tako jer se obično radi o takvoj vezi domaćih riječi koja sama po sebi ne mora svima biti jasna (Muhvić-Dimanovski, 1992: 183). Naravno, mnogo toga ovisi o kontekstu (Muhvić-Dimanovski, 1992: 183), pa će tako u rečenici:

„Maloprodajni *lanac* PEPCO, svoje prve trgovine u Hrvatskoj otvara u petak 7. travnja...“³

vjerojatno mnogima biti jasno da se ne radi o *lancu* kao „nizu spojenih metalnih karika“ (HER, 2002: 658) nego o „nizu poduzeća, prodavaonica i sl. istoga vlasnika“ (HER, 2002: 658).

³ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/biznis/tvrtke/vlasnik-emmezete-u-petak-lansira-u-hrvatskoj-novi-trgovacki-lanac-zaposlit-ce-vise-od-600-radnika/5852951/>

No, sasvim je drugačije kad se radi o semantičkim kalkovima kao što je npr. *prozor* jer onima koji ne znaju puno o računalima neće biti u potpunosti jasno o kakvom se *prozoru* radi. Isto tako, velika nerazumljivost postoji kad je riječ o nekoj uskostručnoj uporabi kojega izraza, kao npr. kalkirani izraz *mjehuri*. Naime, izraz *mjehuri* u svojemu se osnovnome značenju odnosi na „nabubren ili ispupčen dio veće površine“ (HER, 2002: 750), a pod utjecajem engleskoga *bubbles* nosi dodatno značenje s uporabom u ekonomiji „nagli porast cijena nekoga dobra ili skupine dobara, gdje početni porast cijena stvara očekivanja o njihovu daljnjem rastu te privlači nove kupce“ (MHE). Pa tako, kad se navedeni izraz pojavi u rečenici, kao npr.

„Neuobičajena monetarna politika najvećih centralnih banaka koje su tako zaustavile recesiju stvorila je novi globalni *mjehur* državnih dugova...“⁴

mnogima nije jasno o kakvom se *mjehuru* radi. Dakle, može se zaključiti da izvan neke struke postoji potpuna nerazumljivost određenih izraza.

Na razumljivost semantičkih kalkova utječe i vremenski i generacijski čimbenik, višeznačnost izraza i profesionalna kompetencija govornika, te učestalost uporabe, aktualnost, kontekst i sl. (Turk, 2013: 332).

Dakle, kad je riječ o vremenskom i generacijskom čimbeniku, misli se na novije kalkove koji pripadaju mlađem naraštaju, pa će ih stoga stariji govornici mnogo teže razumjeti ili će ih možda samo intuitivno moći smjestiti u područje kojemu pripadaju.

Kad se govori o višeznačnim izrazima, otkrivanje njihova značenja izvan konteksta uvjetovano je profesionalnom kompetencijom govornika (Turk, 2013: 332). Za primjer ćemo uzeti višeznačni izraz *krtica* koji se u prvotnome značenju odnosi na „sisavca kukcoždera, koji živi pod zemljom“ (HER, 2002: 636); a osim u navedenom značenju, većina ga govornika prepoznaje i u dodatnome značenju „špijun u vlastitim redovima, onaj koji djeluje iznutra u korist protivnika“ (HER, 2002: 636) u kojemu je *krtica* semantički kalk prema engl. *mole*. No, kad je riječ o *kritici* sa značenjem „naprava za bušenje tunela“ razumjet će ju samo građevinski stručnjak (Turk, 2013: 332).

⁴ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/komentari/hoce-li-2018-biti-dobra-ili-smo-svi-budale/6853215/>

Što je uporaba semantičkoga kalka češća bit će viši i stupanj razumljivosti. Takav je npr. semantički kalk *zvijezda* koji se svakodnevno pojavljuje u javnim medijima i glasilima u kalkiranome značenju „osoba koja se u nekim oblicima javnosti iznimno ističe“ (HER, 2002: 1501). Pa će tako u rečenicama poput ovih:

„*Zvijezda* turske serije: „Ne zanimaju me površne veze...“⁵;

„Mnogi holivudski velikani i *zvijezde* glazbene industrije...“⁶;

„Amal Clooney u glamuroznoj Versacevoj haljini bila je glavna *zvijezda* u Veneciji.“⁷;

„Na Kovačićev čarobni potez zapljeskala i Realova *zvijezda*.“⁸

svima biti jasno o kakvim je *zvijezdama* riječ.

Naposljetku, možemo zaključiti da za razumijevanje semantičkoga kalka nije nužno poznavanje stranih jezika jer se semantički kalk, kao i ostali kalkovi, percipiraju kao domaće riječi. Uz to, kad se govori o čimbenicima razumljivosti kalkova, zaključujemo da kontekst ima veliku ulogu te da je aktualnost i proširenost pojmova od iznimne važnosti jer češća uporaba rezultira višim stupnjem razumljivosti.

⁵ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/showbiz/zvijezda-turske-serije-ne-zanimaju-me-povrsne-veze-zelim-doživjeti-ljubav-1192034>

⁶ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/showbiz/znate-li-prava-imena-vasih-omiljenih-zvijezdi-986073>

⁷ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/showbiz/amal-clooney-u-glamuroznoj-versacevoj-haljini-bila-je-glavna-zvijezda-u-veneciji-1192160>

⁸ Večerenji list, URL: <https://www.vecernji.hr/sport/na-kovacecev-carobni-potez-zapljeskala-i-realova-zvijezda-1185704>

6. Hrvatski jezik u dodiru s drugim jezicima

Jezici su kroz povijest dolazili u dodir zbog različitih čimbenika. Neki od njih su migracije, teritorijalna osvajanja, trgovina, putovanja, kultura, obrazovanje, tehnološka dostignuća (Sočanac i dr., 2005: 9). Tako je i hrvatski jezik dolazio u dodire s drugim jezicima. Povijest dodira hrvatskoga jezika s nekim jezicima vrlo je dugotrajna. Takav je slučaj s talijanskim, njemačkim i mađarskim, na što je utjecala povijest Hrvatske, odnosno pripadnost pojedinih dijelova države Habsburškoj Monarhiji i Mletačkoj Republici (Sočanac i dr., 2005: 9). Dodiri hrvatskoga s jezicima kao što su francuski, ruski i engleski kreće tek od XIX. stoljeća kada je važnu ulogu imao utjecaj francuske i ruske književnosti; utjecaj engleskoga jezika na europske jezike intenzivirao se poslije Drugoga svjetskog rata, a nakon što se, zahvaljujući novim komunikacijskim tehnologijama, razvio u jezik globalne komunikacije, postaje još intenzivniji i raznovrsniji u svim europskim jezicima, uključujući i hrvatski (Sočanac i dr; 2005: 10). U navedenoj knjizi *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima* analiza tih jezičnih dodira temelji se na četiri razine, a to su fonološka, ortografska, morfološka i semantička razina (Sočanac i dr; 2005: 11 - 13). S obzirom na to da se ovim radom želi istaknuti važnost semantike u jezičnome posuđivanju, osvrnut ćemo se samo na semantičku razinu jezičnih dodira. Dakle, kad se govori o analizi na semantičkoj razini u navedenoj knjizi, glavni je zadatak pokazati kako posuđenice tijekom prilagodbe u sustav jezika primatelja formiraju značenje, do kakvih promjena to dovodi i zašto, te kako se značenje posuđenica odnosi prema značenju modela u jeziku davatelju.

S obzirom na to da je u našem korpusu najveći broj primjera semantičkih kalkova kojima su uzori u dodavanju značenja bili latinski, njemački i engleski jezik, u daljnjemu će se tekstu prikazati jezični dodiri, na semantičkoj razini, hrvatskoga samo s tim jezicima.

a) Hrvatski jezik u kontaktu s latinskim

Hrvatski je jezik kroz povijest imao brojne uzore u drugim jezicima, a najstariji je, naravno, latinski jezik. Hrvati su kroz prošlost upotrebljavali latinski jezik u liturgiji i crkvenoj administraciji, u diplomaciji, obrazovanju te u književnosti i znanosti. S obzirom na tako dugu tradiciju, u hrvatskom su se jeziku pojavili različiti tipovi posuđenica i prevedenica u različitim znanstvenim područjima. U našem se korpusu uglavnom pojavljuju semantički kalkovi s uporabom u astronomiji i astrologiji:

Bik < lat. *Taurus*;

Rak < lat. *Cancer, carcinus*;

Blizanci < lat. *Gemini, Gemelli* ;

Djevica < lat. *Virgo*;

te u medicini i anatomiji:

bubnjić < lat. *membrana tympani*: u kalkiranome značenju odnosi se na „kožno-vezivno-sluzničku opnu koja zatvara medijalnu stranu zvukovoda i čini granicu između vanjskog isrednjeg uha“ (HER, 2002: 154);

kora < lat. *cortex, crusta*: semantički kalk sa značenjem „vanjski omotač velikog mozga; korteks“ (HER, 2002: 612);

zdjelica < lat. *scutella*: kalkirano značenje „dio tijela u čovjeka omeđen donjim dijelom prednjega trbušnoga zida te križnom, trtičnom i zdjeličnima kostima; karlica“ (HER, 2002: 1426);

puž < lat. *cochlea*: odnosno *pužnica* sa dodatnim značenjem „dio ušnog kanala“ (HER, 2002: 1082);

korijen, žila < lat. *radix*: nosi čak tri kalkirana značenja, jedno s uporabom u anatomiji „dio iz kojeg izrastaju ili se prostiru neki organi“; u matematici „n-ti korijen; rješenje (korijen jednadžbe)“; u lingvistici „dio riječi koji nosi osnovno značenje“ (HER, 2002: 614).

Sljedeći semantički kalk u upotrebi je u geografiji:

pojas < lat. *cingulum*: u kalkiranom značenju odnosi se na „dio Zemljine površine s određenim klimatskim svojstvima; područje“ (HER, 2002: 977).

b) Hrvatski jezik u kontaktu s njemačkim

Budući da se u našem korpusu navodi veliki broj semantičkih kalkova koji su nastali pod utjecajem njemačkoga, potrebno je prikazati i kratak pregled hrvatskoga u dodiru s njemačkim jezikom koji je u knjizi *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima* analizirala Dragica Dragičević. Dakle, vodeći se analizom D. Dragičević prikazat ćemo hrvatski u dodiru s njemačkim jezikom na semantičkoj razini. S obzirom na to da je hrvatski jezik dugo vremensko razdoblje bio izložen utjecaju njemačkoga jezika, osobito u dijalektima, germanizmi su prolazili različite stupnjeve semantičke adaptacije (Sočanac i dr; 2005: 107). Dakle, svi su modeli najprije podvrgnuti primarnoj adaptaciji. Prvi je korak primarne adaptacije nulta semantička adaptacija koja podrazumijeva zadržavanje nepromijenjenog značenja modela (Sočanac i dr., 2005: 107). Jedan je od primjera modela s jednim značenjem izraz *Bühne*, kojemu je replika *bina* sa značenjem „dio kazališne građevine na kojemu se izvodi predstava“ (HER, 2002: 117). Kad je riječ o suženju značenja, misli se na suženje broja i suženje polja značenja. Njem. izraz *Besteck* oprimjeruje suženje broja značenja. Naime, taj se izraz u njemačkome odnosi na „*Satz Messer, Gabel, Löffel*“ [set noževa, vilica, žlica] (DUW, 2003: 273), te na „*für einen bestimmten medizinischen Zweck (z. B. eine Operation) zusammengestellter Satz von Instrumenten*“ [skup instrumenata sastavljenih za određenu medicinsku svrhu (npr. kirurški zahvat)] (DUW, 2003: 273), dok se u hrvatskome njegova replika *beštek* odnosi samo na „pribor za jelo“ (HER, 2002: 108). Suženje polja značenja možemo oprimjeriti njemačkim izrazom *Büschel* koji u njemačkome nosi značenja „pramen (kose)“ i „kitica, svežnjic, rukovet“ (SNJHR, 2009: 90), a u svojoj replici *pušl* odnosi se samo na „stručak cvijeća“ (HER, 2002: 1081).

Nakon primarne slijedi sekundarna adaptacija. Taj se tip adaptacije odnosi na proširenje značenja replike u broju i/ili polju, te označava potpuno uklapanje replike u leksički sustav hrvatskog jezika (Sočanac i dr., 2005: 109). Jedan je od primjera u kojemu je došlo do proširenja polja značenja replika *Švabo* koja se odnosi na „pripadnika njemačkog naroda iz Švapske“ te na „Nijemca ili asimiliranoga Nijemca

naseljenog u našim krajevima, domaći Nijemac“ (HER, 2002: 1297), a njemački model *Schwabe* odnosi se samo na „pripadnika njemačkoga naroda iz Švapske“ (SNJHR, 2009: 447). Metaforička se ekstenzija odražava u prenesenom smislu značenja replike (Sočanac i dr., 2005: 110), kao npr. izraz *kliker*, prema njemačkom modelu *Klicker*, koji se kao replika metaforički odnosi na „zamišljen dio koji funkcionira u glavi (imati kliker, biti bistar)“ (HER, 2002: 578). U sekundarnoj adaptaciji može doći i do pejorizacije i elipse. Pejorizaciju ćemo oprimjeriti replikom *purger* koja se odnosi na „malograđanina, sitničava čovjeka“ (HER, 2002: 1080), a njemački model *Bürger* odnosi se na „*Einwohner einer Gemeinde: die Bürger der Stadt*“ [stanovnici općine: stanovnici grada] (DUW, 2003: 326). Jedan je od primjera elipse replika *šlag* koja je nastala od različitih modela: *Schlagsahne* > hrv. *šlag* koji se odnosi na „slatko vrhnje“ (SNJHR, 2009: 432), i od *Herzschlag* > hrv. *šlag* „srčani udar“ (HER, 2002: 1369).

Dakle, zbog vrlo slične kulturne i povijesne pozadine, njemački je jezik veliki uzor hrvatskome jeziku. Postoji mnoštvo izraza, gotovo na svim područjima, koje se prenosilo iz njemačkoga u hrvatski. Tako se i u našem korpusu nailazi na mnoštvo semantičkih kalkova kojima je jezik-uzor njemački jezik i to u gotovo svim područjima ljudskoga djelovanja:

tehnika: *klip* < njem. *Kolben*; semantički kalk *klip* u kalkiranom se značenju odnosi na „dio stroja u obliku valjka koji klizi u cilindru motora“ (HER, 2002: 579);

politika: *zeleni* < njem. *Grünen*; u kalkiranome značenju „pripadnik raznih političkih stranaka ili pokreta za čuvanje kvalitete života u zaštićenoj prirodi“ (HER, 2002: 1488);

ustanove: *jaslice* < njem. *Krippe*; kalkirano značenje odnosi se na „ustanovu za negu, odgoj i čuvanje dojenčadi i male djece“ (HER, 2002: 523);

vojska: *lovac* < njem. *Jäger*; semantički kalk *lovac* sa značenjem „ratni borbeni avion“ i „rod vojske“ (HER, 2002: 683);

razne ljudske djelatnosti: *tiskati* < njem. *drucken*; u kalkiranom značenju „prenositi otisak teksta ili slike na papir ili drugu podlogu u velikom broju primjeraka“ (HER, 2002: 1331) itd.

c) Hrvatski jezik u kontaktu s engleskim

Engleski jezik danas ima najveći utjecaj na sve jezike, pa tako i na hrvatski. S obzirom na to u našem je korpusu najveći broj semantičkih kalkova nastalih, naravno, po uzoru na engleski jezik. U knjizi *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima* jezični dodir hrvatskoga s engleskim analizirala je Anja Nikolić-Hoyt. Dakle, osvrnut ćemo se samo na analizu na semantičkoj razini. U korpusu engleskih riječi koje su ušle u sustav hrvatskoga uočljiv je veliki broj primjera nulte semantičke ekstenzije, odnosno replika koje zadržavaju nepromijenjeno značenje modela (Sočanac i dr., 2005: 198). Za to postoje dva razloga: 1. riječ je o izrazima koji pripadaju stručnim terminologijama i žargonima, čije je značenje uglavnom jednoznačno; 2. veliki broj engleskih riječi potječe od engleskih modela koji su i sami neologizmi (Sočanac i dr., 2005: 198). Analiza započinje, naravno, primarnom adaptacijom. Mnogobrojne su replike engleskih riječi u hrvatskome svoje značenje oblikovale nultom semantičkom ekstenzijom i pojavljuju se u brojnim semantičkim poljima, poput računalne tehnologije, sporta i rekreacije, glazbe i plesa, mode, reklama i kozmetike, zdravlja i kulture življenja, te društvene pojave. Neki od primjera su: engl. *e-mail* > hrv. *e-mail*: 1. u značenju „sustav za prijenos poruka pomoću računala ili terminala spojenih na neku komunikacijsku mrežu“ i 2. „(elektronoska) poruka“ (HER, 2002: 311); engl. *skateboard* > hrv. *skateboard*: nosi značenje „koturaška daska, elastična daska elipsastog oblika, dužine 55 – 80 cm, s kotačićima obloženim gumom; vozi se tako da se na njoj stoji jednom, a odgurava drugom nogom“ (VRHSJ, 2015: 165) itd. U daljnjoj analizi prikazuje se suženje značenja, dakle suženje broja značenja (promjena od više značenja na jedno značenje) i suženje polja značenja (od općeg značenja na specijalizirano značenje). Suženje broja značenja vrlo je česta semantička pojava, dok su rijetki primjeri u kojima je došlo do suženja polja značenja (Sočanac i dr., 2005: 199). Jedan je od primjera, u kojemu je došlo do suženja broja značenja, engleski izraz *attachment* ili *file* koji u engleskome nosi mnogo značenja, dok je u hrvatski preuzeto samo jedno od značenja „dodatak e-mail poruci (slika, tablica, zvučni zapis i sl.)“ (HER, 2002: 1048).

Sekundarna se adaptacija, naime, još nije provela jer se engleske riječi korištene u hrvatskome jeziku još nisu stigle integrirati u leksički sustav hrvatskoga jezika i razviti dodatna značenja (Sočanac i dr., 2005: 200).

S obzirom na veliki utjecaj engleskoga na hrvatski jezik, u hrvatski je jezik ušlo i mnoštvo različitih semantičkih kalkova koji se odnose na sva područja ljudskoga djelovanja, a to potvrđuju i brojni primjeri iz našega korpusa:

politika: *vrh* < engl. *summit*; semantički kalk *vrh* nosi značenje „najviši položaj u hijerarhiji, rukovodeći ljudi, prvaci (vrh vlasti)“ (HER, 2002: 1443);

financije i ekonomija: *banka* < engl. *bank*; kalkirani izraz *banka* odnosi se na „mjesto gdje je nešto pohranjeno s određenom svrhom“ (HER, 2002: 89);

računalstvo: *virus* < engl. *virus*; s kalkiranim značenjem „program koji inficira kompjuterske datoteke“ (HER, 2002: 1428);

industrija zabave: *zvijezda* < engl. *star*; u kalkiranome se značenju odnosi na „osobu koja se u nekim oblicima javnosti iznimno ističe“ (HER, 2002: 1501);

razne ljudske djelatnosti: *radionica* < engl. *workshop*; kao semantički kalk nosi značenje „organizirani tečaj pod vodstvom stručnjaka“ (HER, 2002: 1086) itd.

7. Analiza semantičkih kalkova

7.1. *rak* < lat. *cancer, carcinus*

Izraz koji predstavlja dvostruki semantički kalk kojemu je osnovno značenje *rak* (životinja): „naziv za razne životinje iz istoimenog razreda, člankonošci duguljasta ili četvrtasta, oklopljena tijela, prsnog dijela tijela srasla s glavom, hvataju kliještima“ (HER, 2002: 1091; VRHJ, 2003: 1278; ŠRHJ, 2015: 484; RHJ, 1998: 958; VRHSJ, 2015: 1264); a na njegova kalkirana značenja, s uporabom u astronomiji i astrologiji, naišli smo u brojnim rječnicima:

„zviježđe u Zodijaku“ i „zodijački znak od 22. lipnja do 22. srpnja“ (HER, 2002: 1091; VRHJ, 2003: 1278; ŠRHJ, 2015: 484; RHJ, 1998: 958);

„četvrti astrološki, horoskopski znak Zodijaka“ (VRHSJ, 2015: 1264.);

„zviježđe rak“ (LHER, 2000: 382).

Semantički kalk koji se svakodnevno pojavljuje u javnim medijima i glasilima:

„S *Rakovima*, Ribama i Lavovima ljetne romanse izgledat će kao ostvarenje snova...“⁹;

„Privlačnost između vas i *raka* bit će snažna poput plimnog vala.“¹⁰

te u drugome kalkiranome značenju koje je u uporabi u medicini:

„zloćudni tumor kod kojega anarhično bujaju stanice organa ili tkiva (*bolovati od raka*)“ (HER, 2002: 1091; VRHJ, 2003: 1278; ŠRHJ, 2015: 484; RHJ, 1998: 958);

„karcinom (*bolovati/umrijeti od raka*)“ (VRHSJ, 2015: 1264);

„tumor malignus“ (HLER, 1997: 2074);

„naziv za maligne tumore, gangrene itd.“ (LHER, 2000: 382);

⁹ ŠIBENIKIN – News portal, URL: <http://www.sibenik.in/zanimljivosti/ovo-ljeto-blizanci-i-strijelci-serijski-zavode-a-romansa-s-lavovima-i-ribama-izgledat-ce-kao-san-snova/77915.html>

¹⁰ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/astro/najtocniji-horoskop-za-sljedecih-sedam-dana-iduci-tjedan-bit-ce-najbolji-skorpionima-saznajte-sto-ocekuje-i-rodene-u-svim-drugim-znakovima.../85093/>

„opće prihvaćeni naziv za zloćudne tumore, osobito karcinom“ (ERHVMN, 2006: 1413):

„San da se *rak* liječi „aspirinom“, odnosno samo jednim jedinim lijekom još je daleko od stvarnosti...“¹¹;

„Četiri od deset dijagnosticiranih slučajeva bili su *rak* pluća, *rak* dojke u žena, *rak* crijeva i *rak* prostate u muškaraca.“¹²;

„Pouzdan lijek za *rak* imat ćemo za 20 godina...“¹³

7.2. *korijen, žila* < lat. *radix*

Uz osnovna značenja „dio biljke (obično u zemlji) kojim se učvršćuje i uzima vodu i hranjive tvari“ ili „početak, izvor (korijen problema)“ (HER, 2002: 614; VRHJ, 2003: 616; ŠRHJ, 2015: 211; RHJ, 1998: 437); u brojnim smo rječnicima naišli i na njegove kalkirane izraze koji se koriste u anatomiji, lingvistici i matematici. Uporabu navedenoga semantičkoga kalka, u svim svojim kalkiranim značenjima, potvrdit ćemo i primjerima iz raznih javnih glasila.

Anatomski:

„dio iz kojeg izrastaju ili se prostiru neki organi (korijen zuba, korijen živca)“ (HER, 2002: 614; VRHJ, 2003: 616; ŠRHJ, 2015: 211; RHJ, 1998: 437);

„dio iz kojega raste ili se grana koji organ“ (VRHSJ, 2015: 601);

„početni dio nekog organa, npr. živca na njegovu izlasku iz moždanoga debla ili kralježnične moždine“ (ERMN, 2006: 810):

„*Korijen* jezika usmjeren je prema natrag i povezan s hioidnom kosti...“¹⁴;

¹¹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/golemi-pomak-u-lijecenju-aspirin-za-rak-prvi-je-put-odobren-lijek-koji-ce-lijeciti-sve-tumore-ovisno-o-genetskom-testu/6129386/>

¹² Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/premium/pouzdan-lijek-za-rak-imat-cesto-za-20-godina-joseph-schlessinger-hedvig-hricak-karcinom-1185637>

¹³ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/premium/pouzdan-lijek-za-rak-imat-cesto-za-20-godina-joseph-schlessinger-hedvig-hricak-karcinom-1185637>

¹⁴ Perpetuum Lab, URL: http://perpetuum-lab.com.hr/wiki/plab_wiki/anatomija-čovjeka-enciklopedija/jezik-r246/

„Vađenje *korijena* zuba jedan je od češćih stomatoloških zahvata na čeljusti.“¹⁵

Matematički:

„n-ti korijen“, „rješenje (korijen jednadžbe)“ (HER, 2002: 614; VRHJ, 2003: 616; ŠRHJ, 2015: 211);

„rezultat operacije korjenovanja; veličina koja pomnožena sama sa sobom određeni broj puta daje zadanu vrijednost iz koje se vadi korijen“ (RHJ, 1998: 437; VRHSJ, 2003: 601);

„matematički korijen; *radix quadrata* kvadratni korijen“ (LHER, 2000: 2618):

„U matematici, kvadratni *korijen* od broja x je broj r...“¹⁶;

„U matematici, *korijen* (ili nula) funkcije kompleksne vrijednosti...“¹⁷

Lingvistički:

„dio riječi koji nosi osnovno značenje i čini etimološku osnovu kakve porodice riječi u jednom ili u više jezika (na-UČ-iti, UČ-e-nik) i u kojem se zbivaju razne zakonite promjene“ (HER, 2002: 614; VRHJ, 2003: 616; ŠRHJ, 2015: 211; RHJ, 1998: 437);

„najmanji zajednički dio svih riječi koje pripadaju istoj tvorbenoj porodici i koji nosi osnovno leksičko značenje“ (VRHSJ, 2015: 601):

„Najmanji zajednički sastavni element svih tvorbeno srodnih riječi, tj. cijele tvorbene porodice zove se *korijen*.“¹⁸;

„Ona može biti provedena dodavanjem dočetka (sufiksa) na *korijen*...“¹⁹

7.3. **Bik** < lat. *taurus*

Osim osnovnoga značenja „neuškopljeno govedo; bak“ (HER, 2002: 115) ovaj leksem ima i dodatno, kalkirano značenje koje je preuzeto iz latinskoga jezika, a rabi

¹⁵ Dentech – Stomatološka ordinacija u Splitu, URL: <http://dentech.hr/vadenje-korijena-zuba/>

¹⁶ Wikipedia, URL: https://bs.wikipedia.org/wiki/Kvadratni_korijen

¹⁷ Wikipedia, URL: [https://bs.wikipedia.org/wiki/Korijen_\(matematika\)](https://bs.wikipedia.org/wiki/Korijen_(matematika))

¹⁸ Hrvatska enciklopedija, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62863>

¹⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/komentari/preslagivanje/6057759/>

se u astrologiji i astronomiji, što nam potvrđuju i brojni izvori, kako jednojezični hrvatski rječnici, tako i dvojezični latinsko – hrvatski rječnici:

„(Bik) jedno od zviježđa u zodijaku; zodijski znak od 21. travnja do 21. svibnja“ (HER, 2002: 115; VRHJ, 2003: 78; ŠRHJ, 2015: 24; RHJ, 1998: 58);

„drugi astrološki, horoskopski znak Zodijaka“ (VRHSJ, 2015: 82);

„znak u zodijaku, zviježđe bika“ (LHER, 2000: 3173).

U sljedećem primjeru jasno je da se ne radi o životinji već o horoskopskom znaku:

„*Bik* će vas držati kao kap vode na dlanu...“²⁰;

„Sazviježđe *bika*, smatrali su stari Grci...“²¹

7.4. **bubnjić** < lat. *membrana tympani*

Osim osnovnoga značenja „dem. od bubanj“ (HER, 2002: 154) ovaj izraz nosi i kalkirano značenje, preuzeto iz latinskoga jezika, koje se koristi u anatomiji, a to nam potvrđuju brojni hrvatski, te dvojezični hrvatsko – latinski rječnici:

„kožno-vezivno-sluznička opna koja zatvara medijalnu stranu zvukovoda i čini granicu između vanjskog i srednjeg uha; bubna opna“ (HER, 2002: 154; VRHJ, 2003: 122; ŠRHJ, 2015: 38; RHJ, 1998: 91);

„tanka, epitelno-vezivnotkivna opna na dnu zvukovoda, razdvaja vanjsko od srednjeg uha“ (ERMN, 2006: 205.);

„opna između vanjskoga i srednjega uha koja zatvara zvukovod i prenosi zvučne titraje na slušne koščiće“ (VRHSJ, 2015: 116):

„anat. *membrana tympani*“ (HLER, 1997: 220).

²⁰ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/astro/najtocniji-horoskop-za-sljedecih-sedam-dana-iduci-tjedan-bit-ce-najbolji-skorpionima.-saznajte-sto-ocekuje-i-rodene-u-svim-drugim-znakovima.../85093/>

²¹ Blogomdan, URL: <https://blogomdan.wordpress.com/2012/>

Dokaz da je semantički kalk *bubnjić* u uporabi u svojem kalkiranom značenju pronašli smo i u javnim glasilima:

„Katkada *bubnjić* može puknuti (perforirati) zbog povećana tlaka...“²²;

„MSD priručnik dijagnostike i terapije: Traumatska perforacija *bubnjića*.“²³

7.5. *kora* < lat. *cortex, crusta*

Kalkirani izraz koji uz osnovno značenje „vanjski dio na deblu, granama i na korijenu stabla (drvenastih biljaka)“ (HER, 2002: 612) posjeduje i kalkirano značenje preuzeto iz latinskoga jezika koje je u uporabi u anatomiji. Osim činjenice da je većina izraza u anatomiji preuzeta iz latinskoga jezika, to nam dokazuju i brojni jednojezični i dvojezični hrvatsko – latinski rječnici:

„vanjski omotač velikoga mozga; korteks“ (HER, 2002: 612; VRHJ, 2003: 614; ŠRHJ, 2015: 435; VRHSJ, 2015: 599);

„bubrežna kora, vanjski dio bubrega“ (VRHSJ, 2015: 599);

„vanjski sloj organa ili nekog tkiva koji se razlikuje od unutrašnjosti“ (ERMN, 2006: 808).

Da je navedeni izraz u uporabi u kalkiranome značenju dokazuje i sljedeći primjer pronađen u javnim glasilima:

„Površina velikoga mozga, tj. moždana *kora*, građena je od sive moždane ovojnice...“²⁴,

„Snimke, zajedno s preciznom analizom i izradom statističkog modela, pokazuju kako pušači imaju tanju moždanu *koru*.“²⁵

²² Pliva zdravlje, URL: <https://www.plivazdravlje.hr/bolest-clanak/bolest/204/Upala-uha.html>

²³ MSD priručnici, URL: <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/bolesti-uha-grla-nosa-i-zubi/bolesti-srednjeg-uha-i-bubnjica/traumatska-perforacija-bubnjica>

²⁴ Hrvatska enciklopedija, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42173>

²⁵ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/znanost/pusenje-vas-cini-glupima-pusaci-imaju-tanju-mozdanu-koru-od-nepusaca/479200/>

7.6. **Blizanci** < lat. *Gemini, Gemelli*

Semantički kalk kojemu je osnovno značenje „onaj koji je rođen s drugim u istom porođaju; dvojci, dvojke“ (HER, 2002: 127), a kalkirano značenje preuzima iz latinskoga što nam potvrđuju i natuknice u rječnicima:

„zviježđe Zodijskoga, najsjajnije zvijezde Kastor i Poluks; Gemini“ i „zodijski znak od 22. svibnja do 21. lipnja“ (HER, 2002: 127; VRHJ, 2003: 92; ŠRHJ, 2015: 30; RHJ, 1998: 68);

„zviježđe zodijskoga“ i „treći astrološki, horoskopski znak Zodijskoga“ (VRHSJ, 2015: 94);

Kalkirana značenja potvrđena su u hrvatsko – latinskom i latinsko – hrvatskom enciklopedijskom rječniku:

„astr. Gemini (Gemelli)“ (HLER, 1997: 180);

„astr. Zviježđe Kastor i Poluks“ (LHER, 2000: 1218).

Uporaba ovoga semantičkoga kalka svakodnevna je u javnim glasilima:

„*Blizanci* će se otisnuti na nova putovanja...“²⁶;

„Od trenutka kad se ustanu iz kreveta, *Blizanci* su puni energije...“²⁷

7.7. **Djevica** < lat. *Virgo*

Semantički kalk koji se u svojem osnovnom značenju odnosi na „djevojku ili ženu koja nije imala spolnih odnosa“ (HER, 2002: 255), a kalkirano značenje, također preuzeto iz latinskoga što nam potvrđuju i natuknice u rječnicima, glasi:

„(Djevica) zodijski znak (od 23. kolovoza do 22. rujna)“ (HER, 2002: 255; VRHJ, 2003: ?; ŠRHJ, 2015: ?; RHJ, 1998: 168);

„zviježđe zodijskoga“ i „šesti astrološki, horoskopski znak Zodijskoga“ (VRHSJ, 2015: 204);

²⁶ Jutarnji list, URL: https://web.facebook.com/jutarnji.list/posts/10153258869836543?_rdc=1&_rdr

²⁷ N1 info, URL: <http://hr.n1info.com/a262910/Lifestyle/Lifestyle/Horoskop-otkriva-jeste-li-jutarnji-ili-nocni-tip.html>

„djevica astr. Virgo, -inis f.“ (HLER, 1997: 204);

„astr. Cic. Verg. zvijezde Djevica“ (LHER, 2000: 358).

U sljedećim primjerima iz publicističkoga stila jasno je da se radi o kalkiranom značanju:

„*Djevice* su, tvrde horoskopi, kao slonovi, nikada ne zaboravljaju...“²⁸;

„...a ove godine će snagu Sunca osnažiti i Jupiter u znaku *Djevice*.“²⁹

7.8. **pojas** < lat. *cingulum*

Izraz kojemu je uz osnovno značenje „ono čime se opasuje, veže odjeća u struku, remen, opasač, pas“ (HER, 2002: 977) pod utjecajem latinskoga jezika, što nam dokazuju brojni rječnici, pridodano dodatno, kalkirano značenje:

„dio Zemljine površine s određenim klimatskim svojstvima; područje“ (HER, 2002: 977; VRHJ, 2003: 1078);

„uže zemljište između kakvih granica, uzduž kakve linije i sl. (granični pojas)“ (ŠRHJ, 2015: 392);

„dio Zemljine površine; ograničeno zemljopisno područje“ (VRHSJ, 2015: 1087);

„zemaljski pojas *cingulus terrae*; orbis (područje) zona; mediteranski pojas *mediteranea regio* (ili *zona*)“ (HLER, 1997: 1647.);

„pojas (klimatski ili geografski)“ (LHER, 2000: 460).

Da je navedeni izraz u uporabi u svojem kalkiranom značenju potvrđuju i sljedeći primjeri iz javnih medija:

„Virovitički biolog Ivan Grlica utvrdio je na užem *pojasu* Drave od Mure...“³⁰;

„...poručio je Mora čiji je tim procijenio da će dramatično zatopljenje pogoditi prvo tropski *pojas* pa će Indonezija biti pogođena već 2020. godine.“³¹

²⁸ Express, URL: <https://www.express.hr/life/ovaj-znak-u-horoskopu-svima-ide-na-zivce-3497>

²⁹ ŠIBENIKIN, URL: <http://m.sibenik.in/zanimljivosti/horoskop-za-rujan/46488.html>

³⁰ Virovitica.net, URL: <http://www.virovitica.net/reportaza-s-kraja-svijeta-gotovo-zaboravljeno-pit-.../27708/>

7.9. **puž** < lat. *cochlea*

Semantički kalk koji se uz svoje osnovno značenje „mekušac koji puži, s kućicom u koju se uvlači ili bez nje, iz razreda Gastropoda“ (HER, 2002: 1082) rabi i u kalkiranom značenju u anatomiji koje je nastalo pod utjecajem latinskoga jezika:

„dio ušnog kanala, spiralno zavijen dio ušnog labirinta“ (HER, 2002: 1082; VRHJ, 2003: 1269; RHJ, 1998: 952);

„dio uha“ (HLER, 1997: 2060);

„*cochlea* oblik puževe kućice ili spirale“ (LHER, 2000: 493);

„koštana, stožasta tvorba u oblike puževe kućice, koja u sisavaca ima dva i pol zavoja, predstavlja oralni dio labirinta unutarnjeg uha“ (ERMN, 2006: 1400).

O uporabi navedenoga kalka u anatomiji svjedoči i sljedeći primjer:

„*Puž*, pužnica, kohlea je organ čula sluha...“³²;

„Područje *puža* slušnog kanala je u odnosu na lubanju veliko i dominantno obilježje...“³³

7.10. **zdjelica** < lat. *scutella*

Osnovno značenje ovoga kalka glasi „dem. od zdjela“ (HER, 2002: 1486), a pod utjecajem latinskoga jezika taj se izraz koristi i u anatomiji:

„dio tijela u čovjeka omeđen donjim dijelom prednjega trbušnoga zida te križnom, trtičnom i zdjeličnim kostima; karlica“ (HER, 2002: 1486; VRHJ, 2003: 1829; RHJ, 1998: 1370; VRHSJ, 2015: 1756);

„karlica *pelvis*; zdjelica u koljenu *patella*“ (HLER, 1997: 3034);

³¹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/znanost/balkan-ce-se-do-2048.-prziti-na-50-%C2%B0c-zivot-ce-nestati-najduze-ce-izdrzati-zagreb/899050/>

³² Wikipedia, URL: [https://sh.wikipedia.org/wiki/Pu%C5%BE_\(uvo\)](https://sh.wikipedia.org/wiki/Pu%C5%BE_(uvo))

³³ Nacija, URL: <http://nacija.hr/2015/08/06/paleontologija-i-biologija-objektivno-sisavci-nisu-nastajali-evolucijom-iz-gmazova/>

„dio tijela koji tvore križna kost, prvi repni kralješci i kosti kukovlja“ navodi se i natuknica o uporabi i u njemačkom jeziku (ERMN, 2006: 1852).

U sljedećim se primjerima, iz publicističkoga funkcionalnog stila, iz konteksta može zaključiti da se ne radi o dem. zdjele:

„Tumor male *zdjelice* i „infiltrativne“ promjene ne liječe se penicilinom...“³⁴;

„Kegelove vježbe za kontrolu mišića *zdjelice*...“³⁵

7.11. *jutro* < njem. *Morgen*

Uz osnovno značenje „prvi dio dana, vrijeme od početka svitanja do podneva“ (HER, 2002: 539) u gotovo svakom rječniku pronalazimo i kalkirano značenje ovoga izraza, a u nekima je prisutna i natuknica o tome da je konstruiran prema njem. *Morgen*. Osim natuknica, da je uzor ovome semantičkom kalku njemački jezik, potvrđuje i jednojezični njemački rječnik.

„stara mjera za površinu zemljišta; ral“ (HER, 2002: 539; VRHJ, 2003: 533; RHJ, 1998: 379);

„mjera za površinu (5754 m)“ (HNJR, 2004: 301);

„(veraltend) *Fledmaß* (mit dem je nach Landschaft unterschiedlich große Flächen bezeichnet werden“ [(zastarjela) mjera polja (s različitim veličinama ovisno o krajoliku)] (DUW, 2003: 1100).

O javnoj uporabi ovoga kalkiranog izraza svjedoče nam sljedeći primjeri:

„Očišćeno je ½ *jutra* zemljišta u područnoj školi Brđani...“³⁶;

„...te poljoprivrednim zemljištem površine dva *jutra* i oko 9000 kvadrata u Mikloušu.“³⁷

³⁴ Jutarnji list, URL:

<https://www.jutarnji.hr/arhiva/?jsessionid=F2C5FFA73B2D7B38ABE2D1CFD07F23EC.2?page=7388&show=new>

³⁵ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/kegelove-vjezbe-za-kontrolu-misica-zdjelice/1530756/>

³⁶ Osnovna škola „Vladimir Nazor“ Adžamovci, URL: http://os-vnazor-adzhamovci.skole.hr/zadruga/povijest_u_eni_ke_zadruga?only_mod_instance=52_1516_0&st3_action=tofriend

7.12. **članak** < njem. *Artikel*

Izraz koji se rabi u anatomiji sa značenjem „gležanj, zglob, zglavak; dio noge (nožni članak)“ (HER, 2002: 202), dok se u kalkiranom značenju odnosi na:

„općenit naziv za sastavak na razne teme bez unaprijed zadana sadržaja i načina pisanja“ (HER, 2002: 202; VRHJ, 2003: 171; RHJ, 1998: 127);

„članak (novinski i pravo)“ (SNJHR, 2009: 38);

„novinski članak *Zeitungsartikel*; uvodni članak *Leitartikel*“ (HNJR, 2004: 73).

Kalkirano značenje ovoga semantičkog kalka pronašli smo i u rječniku njemačkoga jezika:

„*Aufsatz, Abhandlung; Beitrag: ein Artikel in der Zeitung, im Lexikon; wissenschaftliche Artikel*“ [esej, rasprava; doprinos: članak u novinama, u leksikonu; znanstveni članak] (DUW, 2003: 168).

Primjeri iz javnih glasila koji svjedoče uporabi kalkiranoga značenja ovoga izraza:

„Kakve je naravi i kojega opsega magnum krimen plagijata u znanstvenom *članku* ministra Barišića...“³⁸;

„...Jutarnji list objavio je u svojem online izdanju *članak* autorice Snježane Pavić...“³⁹

7.13. **ključ** < njem. *Schlüssel*

Izraz kojemu je osnovno značenje „predmet, sredstvo kojim se brava otvara i zatvara, otključava i zaključava“ (HER, 2002: 582), a nosi dva kalkirana značenja, preuzeta iz njemačkoga jezika, od kojih se jedno rabi u tehnici, a drugo u glazbi:

³⁷ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/od-kulmerovih-dvora-do-bankovnih-racuna-sva-blokirana-ivice-todorica-sud-donio-niz-novih-mjera-protiv-posrnulog-vlasnika-agrokora/6776469/>

³⁸ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/obrazovanje/devet-uglednih-hrvatskih-znanstvenika-smatramo-da-ministar-barisic-nije-plagijator-i-da-ne-treba-podnijeti-ostavku.-evo-i-zasto/5501311/>

³⁹ Wikipedia, URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Jutarnji_list

„alat kojim se steže (francuski ključ)“ i „znak na početku crtovlja (violinski (G) ključ)“ (HER, 2002: 582; VRHJ, 2003: 580; RHJ, 1998: 412);

„alat kojim se zateže matica ili vijak (francuski ključ)“ (ŠRHJ, 2015: 196);

„ključ za šarafe *Schraubenschlüssel*“ i „violinski ključ *Violinschlüssel*“ (HNJR, 2004: 336);

„*am Beginn der Notenlinien stehen – des Zeichen der Notenschrift, das den Bereich der Tonhöhen von Noten festlegt; Notenschlüssel*“ [stoji na početku notnog crtovlja – bilješke glazbene notacije, određuje raspon ljestvica nota; notni ključ]; „*Schraubenschlüssel*“ [ključ za vijke] (DUW, 2003: 1387);

Sljedeći primjeri, pronađeni na raznim internetskim stranicama, svjedoče uporabi kalkiranoga izraza *ključ*:

„Došao je pred prednji lijevi kotač i *ključem* odvio tri vijka...“⁴⁰;

„...a pronašli su i francuski ključ kojim ju je zatukao...“⁴¹

„...koje je na sebi imalo tri simbola: kravatu, *violinski ključ* i pleter (prsten je graviran s motivima pletera, a na klipsu u obliku kravate ugraviran je *violinski ključ*...“⁴²;

„Apsolutnu visinu tona određuje notni *ključ*...“⁴³

7.14. *kozice* < njem. *Pocken*

Izraz kojemu je osnovno značenje „dem. i hip. od koza“ (HER, 2002: 621), a kalkirano značenje rabi se u medicini, te se nazivaju još i *Blattern* „boginje“:

„dječja priljepčiva bolest, na koži se pojavljuju mjehurići; male boginje, *varicele*“ (HER, 2002: 621; VRHJ, 2003: 625; RHJ, 1998: 443);

„akutna, vrlo priljepčiva, dječja zarazna bolest koju uzrokuje virus varicela - zoster“ (ERMN, 2006: 1815);

⁴⁰ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/susjed-iz-pakla-napao-samohranu-majku-odvio-je-vijke-na-kotacima-fiata.-htio-me-ubiti/1069577/>

⁴¹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/zatukao-je-francuskim-kljucem/3863052/>

⁴² Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/jednom-su-ivi-ljudi-skandirali-drugom-zvzdali-98379>

⁴³ Wikipedia, URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Glazbena_ljestvica

„*gefährliche Infektionskrankheit, die mit Fieber, Erbrechen u.*“ [opasna zarazna bolest povezana s vrućicom, povraćanjem i sl.] (DUW, 2003: 1220).

Pretpostavlja se da je njemački jezik bio jezik posrednik u dodavanju novoga, kalkiranoga značenja, jer se izraz u gotovo svim rječnicima pojavljuje s natuknicom *varicella* što vjerojatno dolazi od latinske riječi *varicella*, *-ae f.* što u prijevodu znači *kozice*.

Uporabi ovoga kalkiranoga izraza svjedoče sljedeći primjeri pronađeni na raznim internetskim stranicama te javnim glasilima poput dnevnih novina Jutarnji list:

„Vodene *kozice* ispraznile vrtiće, zaraženi i roditelji“⁴⁴;

„Vodene *kozice* ili varičele su vrlo zarazna, obično blaga osipna dječja bolest uzrokovana virusom varičele-zostera.“⁴⁵;

7.15. *leća* < njem. *Linse*

Kalkirani izraz kojemu je osnovno značenje „mahunarka iz porodice leptirnjača, ima hranjiv plod bogat bjelančevinom“ (HER, 2002: 663) s uporabom u fizici u kalkiranom značenju preuzetom iz njemačkoga jezika:

„prozirno (stakleno, plastično itd.) tijelo od dviju konkavnih ili konveksnih ploha, mijenja zakrivljenost valne fronte tako da se svjetlost može fokusirati na željeni položaj“ (HER, 2002: 663; VRHJ, 2003: 675);

O uporabi u njemačkome jeziku svjedoče i rječnici:

„(Physik, Technik) *elektrisches bzw. Magnetisches Feld, das durch Brechung der hindurchgehenden Elektronenstrahlen eine elektronenoptische Abbildung vermittelt*“ [(Fizika, tehnologija) električno ili magnetsko polje koje posreduje elektronsko-optičkome snimanju lomljenjem prolaznih elektronskih zraka] (DUW, 2003: 1023).

U javnim glasilima također smo pronašli uporabu navedenoga izraza u kalkiranome značenju:

⁴⁴ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/vodene-kozice-ispraznile-vrtice-zarazeni-i-roditelji/3996156/>

⁴⁵ Pliva zdravlje, URL: <https://www.plivazdravlje.hr/bolest-clanak/bolest/52/Vodene-kozice.html>

„Kako bi ostvario svoj poduhvat uz konvencionalni fotoaparat s makro *lećama*...“⁴⁶;

„Gore je *leća* mikroskopa koja bilježi fotografije ticala mušice.“⁴⁷

7.16. *grana* < njem. *Zweig*

Osnovno značenje ovoga izraza glasi „dio stabla koji raste iz debla (zelena grana, širiti grane)“ (HER, 2002: 401), a kao semantički kalk odnosi se na:

„vrstu djelatnosti (grana industrije)“ (HER, 2002: 401; VRHJ, 2003: 376; RHJ, 1998: 271);

„ono što se od nečega odvaja, potječe ili izlazi, u što se nešto produžava, dio neke veće cjeline koji čini zasebnu cjelinu (grana znanosti; grana obitelji)“ (ŠRHJ, 2015: 127);

Da je semantički kalk *grana* preuzeo dodatno značenje iz njemačkoga jezika potvrđuju i dvojezični hrvatsko – njemački i jednojezični njemački rječnici:

„grana nauke *Wissenschaftszweig*; grana umjetnosti *Kunstzweig*“ (HNJR, 2004: 183);

„*nebenlinie einer Familie, eines Geschlechtes; (unter)abteilung, Sparte: ein Z. der Naturwissenschaften*“ [sporedni dio obitelji, roda: odjel, podjela: grana prirodnih znanosti] (DUW, 2003: 1887).

Kalkirano značenje ovoga izraza lako se iščitava iz konteksta rečenice:

„Programska oprema tvrtke cvs mobile sjajna je za tvrtke koje se bave različitim vrstama prijevoza u najrazličitijim *granama* djelatnosti.“⁴⁸;

„Utvrđeno je da je naknadno dostavljena Odluka o izboru u zvanje doktora Ruščića u području prirodnih znanosti, polju biologija, *grana* botanika...“⁴⁹

⁴⁶ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/znanost/foto-kutak-u-koji-svijet-jos-nije-zavirio-dosad-pogledajte-nevjerojatne-fotke-od-zaceca-do-zadnjih-tjedana-prije-poroda/373180/>

⁴⁷ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/vinske-musice-otkrivaju-rak-maleni-insekti-bolji-su-dijagnosticari-cak-i-od-pasa/855223/>

⁴⁸ CVS Mobile, URL: <http://www.cvs-mobile.hr/grane-djelatnosti/>

7.17. *klip* < njem. *Kolben*

Izraz koji nosi značenje „grozdasti cvat, npr. plod kukuruza sa zrnjem“ (HER, 2002: 579), a kao semantički kalk rabi se u tehnici te označava:

„dio stroja u obliku valjka koji klizi u cilindru motora; stap“ (HER, 2002: 579; VRHJ, 2003: 578; RHJ, 1998: 410);

„tehn. klip, stap“ (SNJHR, 2009: 264; HNJR, 2004: 334).

Dodatno značenje ovoga izraza pronašli smo i u rječnicima njemačkoga jezika:

„*zylindrisches Maschinenteil: der K. einer Pumpe*“ [cilindrični dio stroja: klip pumpe] (DUW, 2003: 923).

Kontekst sljedećega primjera upućuje na to da je riječ o *klipu* kao tehničkome dijelu:

„Nakon toga treba lagano povući ručicu ili kanap kako bi se *klip* pomaknuo...“⁵⁰;

„...omjer volumena koji se nalazi u cilindru kad je *klip* u najnižem položaju“⁵¹.

7.18. *lovac* < njem. *Jäger*

Izraz koji se obično odnosi na „onoga koji lovi životinje“ (HER, 2002: 683), a uz to nosi dva kalkirana značenja s uporabom u vojsci:

„ratni borbeni avion; rod vojske (planinski lovci)“ (HER, 2002: 683; VRHJ, 2003: 697; RHJ, 1998: 494);

⁴⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ekskluzivno-jutarnji-u-posjedu-analize-natjecaja-tajni-dokumenti-ministarstva-obrazovanja-otkrivaju-teske-nepravilnosti-u-procesu-kurikularne-reforme/6457861/>

⁵⁰ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/interijeri/konzerviranje-motora-malih-strojeva-707564>

⁵¹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/autoklub/aktualno/jesu-li-japanci-pronasli-sveti-gral-inovativni-benzinac-koji-ujedinjava-snagu-i-ucinkovitost-dobro-ce-uzdrmati-dizelski-lobi/5224251/>

„vojni zrakoplov *Abfangjäger*, *Jagdflugzeug*; bombarder VOJ *Jagdbomber*“ (SNJHR, 2009: 240; HNJR, 2004: 429).

Da je hrvatski izraz *lovac* semantički kalk nastao pod utjecajem njemačkoga, potvrđuju i rječnici njemačkoga jezika:

„(Mil.) *Kampftruppe des Heeres; Jagdflugzeug: feindliche J. über der Stadt*“ [(vojno) borbeni vojnici; vojni zrakoplov: neprijateljski vojni zrakoplov iznad grada] (DUW, 2003: 851).

Kalkirani izraz *lovac* često se pojavljuje u javnim glasilima:

„Ruski borbeni *lovac* Suhoj Su-27 (Flanker) snimljen je kamerom kako presreće nadzorni avion...“⁵²,

„...u pojedinim europskim zemljama postrojbe planinskog pješništva (u Italiji alpinističke postrojbe, u Francuskoj tzv. alpski *lovci*, a u Austro-Ugarskoj planinski *lovci*)...“⁵³.

7.19. ***mjera*** < njem. *Maßnahme*

Ovaj je izraz inače u uporabi u značenju „standard ili sustav koji se upotrebljava za mjerenje veličine, količine ili stupnja“ (HER, 2002: 751), a kao semantički kalk koristi se u značenju:

„potezi u skladu s nekim propisima; primjena propisa, pravila, zakona itd. s određenom svrhom ili namjerom; primjena zakona i pravila (*poduzeti mjere; poduzeti zakonske mjere; primijeniti mjere; pooštriti mjere*)“ (HER, 2002: 751; VRHJ, 2003: 762; RHJ, 1998: 540);

„*eine Maßnahme treffen* poduzeti mjeru“ (SNJHR, 2009: 310);

⁵² Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/video-potjera-na-baltiku-uhvacena-kamerom-ruski-lovac-presreo-avion-portugalskih-zracnih-snaga/468901/>

⁵³ Wikipedia, URL: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pie%C5%A1a%C5%A1tvo>

„mjere opreza *Vorsichtsmaßnahmen*; mjere sigurnosti *Sicherheitsmaßnahmen*; administrativne mjere *administrative Maßnahmen*; poduzeti potrebne mjere *die notwendigen Maßnahmen treffen*“ (HNJR, 2009: 473).

Dodatno značenje ovoga izraza pronalazimo i u njemačkim rječnicima:

„*Handlung, Regelung, die etw. Bestimmtes bewirken soll; geeignete gegen etw. treffen*“ [akcija, regulacija koja će utjecati na nešto konkretno; prikladno protiv nečega] (DUW, 2003: 1058).

Ovaj kalkirani izraz u širokoj je uporabi u administrativnome funkcionalnom stilu te se često pojavljuje u novinskim i internetskim člancima:

„...su razgovarali o daljnjim *mjerama* kako primijeniti arbitražnu odluku...“⁵⁴;

„...mi ćemo Europsku komisiju pozvati da poduzme potrebne mjere...“⁵⁵.

7.20. *sirov* < njem. *roh*

Izraz koji se inače koristi u značenju „koji nije (potpuno) kuhan ili pečen; prijesan (o hrani)“ (HER, 2002: 1191), a kao semantički kalk odnosi se na nešto neobrađeno:

„sirova svila; sirovo željezo“ (HER, 2002: 1191; VRHJ, 2003: 1405);

„koji nije prerađen (*sirova građa*); neprerađen“ (ŠRHJ, 2015: 528; RHJ, 1998: 1054);

„sirovi čelik *Rohstahl*“ (SNJHR, 2009: 1121);

„sirovo željezo *Roheisen*; sirova ruda *Roherz*“ (HNJR, 2004: 944).

U rječnicima njemačkoga jezika također smo pronašli navedeno, dodatno značenje:

„*nicht bearbeitet, nicht verarbeitet: rohes Holz, Erz, Material; rohe Diamanten*“ [neobrađeno: sirovo drvo, ruda, materijal; sirovi dijamanti] (DUW, 2003: 1320).

⁵⁴ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sve-veca-razmimoilazenja-u-slovenskom-drzavnom-vrhu-zbog-hrvatske-erjavac-i-za-ljubljano-postao-preagresivan-u-retorici-prema-zagrebu/6532623/>

⁵⁵ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/biznis/financije-i-trzista/ljubljana-prijeti-zbog-vina-hrvatski-vinari-ne-smiju-proizvoditi-teran-je-on-zasticen-kao-slovenski-brend/4681976/>

Iz konteksta sljedećih primjera jasno je da se izraz *sirov* odnosi na nešto „neobrađeno“:

„Kuhinja i sudoper izrađeni su od *sirovog* željeza...“⁵⁶;

„Posljedica je drastičnog pada cijena *sirove* nafte i prirodnog plina...“⁵⁷.

7.21. *tiskati* < njem. *drucken*

U osnovnome značenju misli se na „potiskivati (što), gurati, tjerati“ (HER, 2002: 1331), a kao semantički kalk nosi drugo značenje što potvrđuju brojni rječnici:

„prenositi otisak teksta ili slike na papir ili drugu podlogu u velikom broju primjeraka; štampati“ (HER, 2002: 1331; VRHJ, 2003: 1595; RHJ, 1998: 1196);

„tiskati (knjigu) *drucken*: knjiga se tiska *das Buch ist (befindet sich) im Druck*“ (HNJR, 2004: 1061).

Dodatno značenje izraza *tiskati* potvrđuju i njemački rječnici:

„*einen Text drucken; durch Drucken herstellen: Bücher (in hoher Auflage)*“ [tiskati tekst; ispisati tiskanjem: knjiga (u velikom tisku)] (DUW, 2003: 401).

Semantički kalk *tiskati* u širokoj je uporabi:

„Sporni separat udžbeniku povijesti ipak će se *tiskati*...“⁵⁸;

„Bude li sve teklo prema planu, nakladnici do 15. kolovoza moraju *tiskati* 8, 648. 000 knjiga“⁵⁹.

⁵⁶ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/domidizajn/interijeri/moslavacka-dama/3440093/>

⁵⁷ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/rusi-li-cijena-nafte-svjetski-poredak-raskine-li-s.-arabija-fiksni-tecaj-svoje-valute-prema-dolaru-bilo-bi-to-kao-udar-termonuklearne-bombe/92830/>

⁵⁸ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/sporni-separat-udzbeniku-povijesti-ipak-ce-se-tiskati/3379589/>

⁵⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/tri-tisuce-tona-knjiga-do-skola-vozi-173-slepera/3953988/>

7.22. *zeleni* < njem. *Grünen*

Pridjev koji se u prvome redu odnosi na „onoga koji ima na sebi kakvu zelenu odjeću ili uniformu“ (HER, 2002: 1488), a u kalkiranome značenju prvotno se odnosio na ekološki orijentirane udruge, a zatim na političke stranke koje imaju ekološke sadržaje:

„pripadnik raznih političkih stranaka ili pokreta za čuvanje kvalitete života u zaštićenoj prirodi“ (HER, 2002: 1488; VRHJ, 2003: 1831; RHJ, 1998: 1372);

„POL zeleni, član stranke zelenih“ (SNJHR, 2009: 200);

„(Politik) zu einer Partei gehörend, sie betreffend, zu deren hauptsächlichen Anliegen die Ökologie gehört“ [(politika) koji pripada stranci ili koji se odnosi na nju čija je glavna briga ekologija] (DUW, 2003: 683).

Kalkirani izraz *zeleni* često se pojavljuje u medijima u svojem kalkiranom značenju:

„U svijetu je lov lukom i strijelom jedini način odstrela divljači iz zabave koji podupiru *zelene* udruge...“⁶⁰;

„Osam ekoloških udruga koje djeluju na području splitsko-kaštelanskog bazena te Stranka *zelenih* Hrvatske...“⁶¹

7.23. *bubati* < njem. *pauken*

Izraz koji se u osnovnom značenju koristi u smislu „ophođenja s djecom“ (HER, 2002: 154) ili „(koga, što, o što, u što) udarati da odjekuje (npr. šakom u tijelo)“ (VRHJ, 2003: 121), dok se kao semantički kalk koristi u drugom smislu što potvrđuju i brojni rječnici:

„učiti napamet bez razumijevanja; biflati, štrebati“ (VRHJ, 2003: 121; RHJ, 1998: 90; VRHSJ, 2015: 116);

⁶⁰ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/pravi-lovci-love-samo-uz-pomoc-luka-i-strijele/3283676/>

⁶¹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/solin-prosvjed-eko-udruga-za-cisti-zrak-i-bistru-vodu/3848595/>

„vježbati, učiti za ispit“ (SNJHR, 2009: 361);

„(mnogo učiti) *büffeln, pauken*“ (HNJR, 2004: 46);

„intensiv lernen: für das Examen p.“ [intenzivno učiti: bubati za ispit] (DUW, 2003: 1190).

Semantički kalk svojstven isključivo razgovornome stilu, no prisutan i u publicističkome:

„Današnja djeca ne trebaju sjediti satima za knjigom, *bubati* stvari napamet i podatke tražiti u knjižnicama...“⁶²;

„Ne želimo Hrvatsku u kojoj mladi moraju *bubati* i ne propitkivati autoritete...“⁶³.

7.24. *jaslice* < njem. *Krippe*

Umanjenica od izraza *jasle* kojemu je osnovno značenje „posebno izrađen sanduk prilagođen po dimenzijama za hranjenje konja i goveda“ (HER, 2002: 523), a kao semantički kalk odnosi se na dječje jaslice:

„ustanovu za njegu, odgoj i čuvanje dojenčadi i male djece (do tri godine)“ (HER, 2002: 523; VRHJ, 2003: 512);

„tip ustanove za brigu o djeci najmlađeg uzrasta“ (RHJ, 1998: 366);

„dječje jaslice *Krippe (Kinderkrippe)*“ (HNJR, 2004: 287).

Dodatno značenje izraza *jaslice* pronašli smo i u rječnicima njemačkoga jezika:

„*Kinderkrippe: die Kinder in die Krippe bringen*“ [dječji vrtić: dovesti djecu u vrtić] (DUW, 2003: 966).

Semantički kalk čije je kalkirano značenje u svakodnevnoj uporabi. Iz konteksta sljedećih primjera lako se može zaključiti o čemu je riječ:

⁶² Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/showbiz/serija-nemoj-nikome-reci-pretjerivanje-i-stereotipi-u-seriji-u-sluzbi-su-satire-1032259>

⁶³ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zagreb-prosvjed-20000-ljudi-za-bolje-obrazovanje-skup-poceo-na-jelacicevu-trgu-vrhunac-dozivio-pred-gl-kolodvorom/6168351/>

„U školi za *jaslice* nema mjesta, traži se najbolje rješenje za novi vrtić.“⁶⁴;

„...kao i upis djece u dječje *jaslice* i vrtiće za pedagošku godinu 2017./2018.“⁶⁵.

7.25. *kričav* < njem. *schreiend*

Izraz koji se u prvotnom značenju odnosi na nešto glasno, izvedenica od *krik*, a kao semantički kalk nosi značenje:

„koji bode oči; jarko obojen, drečav (kričave boje)“ (HER, 2002: 628; VRHJ, 2003: 636; RHJ, 1998: 451);

„kričava boja *grelle (schreiende) Farbe*“ (HNJR, 2004: 384);

„*sehr grell, auffällig, ins Auge fallend: -e Farben; s. bunte Teppiche*“ [vrlo svijetlo, istaknuto, atraktivno: kričave boje; kričavi šareni sagovi] (DUW, 2003: 1406).

Semantički kalk koji je prvenstveno svojstven žargonu, a pojavljuje se i u publicističkome stilu:

„Od *kričave* haljine Nives Celzijus do osebujnih kombinacija Maje Šuput i Lane Klingor.“⁶⁶;

„On ne nosi odijela, on nosi zlatan zub i *kričave* patike.“⁶⁷.

7.26. *vatra* < njem. *Feuer*

Osim prvotnoga značenja koji se odnosi na „prirodnu pojavu koja nastaje kad što gori, oslobađanje topline uz plamen i svjetlo u procesu gorenja; oganj“ (HER, 2002: 1412), ovaj izraz nosi i kalkirano značenje koje je preuzeto iz njemačkoga jezika:

⁶⁴ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/u-skoli-za-jaslice-nema-mjesta-trazi-se-najbolje-rjesenje-za-novi-vrtic-973418/galerija-111336?page=1>

⁶⁵ ŠIBENIKIN, URL: <http://m.sibenik.in/sibenik/poceli-upisi-djece-u-sibenske-djecje-jaslice-i-vrtice-za-novu-pedagosku-godinu/74431.html>

⁶⁶ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/Fotogalerije/od-kricave-haljine-nives-celzijus-do-osebujnih-kombinacija-maje-suput-i-lane-klingor/3025973/>

⁶⁷ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/spektakli/domace-zvijezde/bila-sam-sigurna-da-cu-zivot-provesti-s-doktorom-a-moj-tip-je-sve-obratno.../4634228/>

„pucanje iz oružja; paljba (otvoriti paljbu); okršaj, boj (naći se između dvije vatre)“ (HER, 2002: 1412; VRHJ, 2003: 1718; RHJ, 1998: 1288);

„VOJ paljba, pucnjava; pucaj! *Feuer!*“ (SNJHR, 2009: 159);

„*das Schießen mit Feuerwaffen*“ [pucanje vatrenim oružjem] (DUW, 2003: 1406).

Semantički kalk svojstven razgovornome i publicističkome stilu, te se iz konteksta lako može zaključiti o kakvoj je *vatri* riječ:

„Tijekom koncerta Jasona Aldeana na festivalu country glazbe usamljeni napadač otvorio je *vatru* iz automatskog oružja...“⁶⁸;

„Ruski tinejdžeri otvorili *vatru* na policiju i sve prenosili uživo...“⁶⁹.

7.27. *listati* < njem. *blättern*

Izraz kojemu je prvotno značenje „dobivati lišće (o biljci)“ (HER, 2002: 677), nosi i kalkirano značenje potvrđeno u brojnim rječnicima:

„(što) okretati listive knjige; pren. čitati ovlaš, letimično se upoznati s tekstem“ (HER, 2002: 677; VRHJ, 2003: 690; ŠRHJ, 2015: 237; RHJ, 1998: 490);

„listati; prelistavati“ (SNJHR, 2009: 79);

„listati (knjigu) *in einem Buch blättern, ein Buch durch / blättern*“ (HNJR, 2004: 425);

„*(in einem Buch) die Seiten umblättern*“ [(u knjizi) listati stranice] (DUW, 2003 : 296).

Uporabi semantičkoga kalka *listati* svjedoče sljedeći primjeri:

„*Listati* tuđa pisma bez savjetovanja...“⁷⁰;

„...ali nama je još uvijek bolji osjećaj *listati* knjigu“⁷¹.

⁶⁸ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/otkriven-identitet-ludaka-koji-je-izresetao-ljude-svi-su-ostali-zapanjeni-kada-se-otkrilo-o-kome-se-radi-ovo-nema-veze-s-terorizmom/6603834/>

⁶⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/viral/jeziva-snimka-koja-ledi-krv-u-zilama-ruski-tinejdžeri-otvorili-vatru-na-policiju-i-sve-prenosili-uzivo-denis-i-katja-oboje-15-godisnjaci.../5265883/>

⁷⁰ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/ne-mora-svatko-sve-znati/3933024/>

⁷¹ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/grabe-i-ljubice-i-enciklopedije-1206501>

7.28. *besmrtnik* < engl. *immortal*

Izraz koji se u svojem osnovnom značenju odnosi na onoga koji je „besmrtnan, neumrla, vječan“ (VEHR, 1999: 432), a kao kalkirani izraz nosi značenje: „onaj čije je djelo neprolazno ili su zasluge nezaboravne (obično o velikim političarima, kulturnim radnicima i sl.)“ ili „član akademije znanosti, onaj čije je djelo besmrtno“ (HER, 2002: 107; VRHJ, 2003: 70; RHJ, 1998: 52).

U rječnicima engleskoga jezika također smo pronašli navedeno kalkirano značenje što može potvrditi da je izraz *besmrtnik* semantički kalk kojemu je uzor engleski jezik:

“*having enduring fame* [imati trajnu slavu]; *a person of lasting fame* [osoba trajne slave]” (ER, 2005: 701).

Izraz koji se u svojem kalkiranom značenju često rabi u javnim glasilima: „Ali, Kincl je akademik i *besmrtnik*, a Nikola Filipović je na najboljem putu da to postane.“⁷²;
„Pad čekića na glavu književnog *besmrtnika*“⁷³;
„Glupo je akademike zvati *besmrtnicima*...“⁷⁴.

7.29. *kanal* < engl. *channel*

Izraz kojemu je osnovno značenje „duguljast pojas mora između dva kopna, između otoka i kopna“ (HER, 2002: 549), a kao semantički kalk koristi se u tehnici:

„uski, frekvencijski pojas u kojem se obrađuju ili prenose informacije (radijski kanal, televizijski kanal)“ (HER, 2002: 549; VRHJ, 2003: 546; VRHSJ, 2015: 528);

„put kojim se prenosi roba, informacija itd. (diplomatski, televizijski, krijumčarski kanal)“ (RHJ, 1998: 388);

„TV promijeniti kanal *switch the channel, switch channels*“ (VHER, 1999: 508);

⁷² Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/otto-baric-novi-stadion-u-maksimiru-treba-graditi-pokraj-starog/2818964/>

⁷³ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/pad-cekica-na-glavu-knjizevnog-besmrtnika/3361535/>

⁷⁴ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/glupo-je-akademike-zvati-besmrtnicima.-iako-sam-drugi-najstariji-clan-sasvim-sam-siguran-da-ja-necu-bit-besmrtnan/1532952/>

„a band of frequencies of sufficient width for a transmission, e. g. from a radio or television station; a television station“ [frekvencijski pojas dovoljne širine za prijenos, npr. iz radijske ili televizijske postaje; televizijska postaja] (WEUDEL, 1994: 228).

Primjeri iz medija koji prikazuju uporabu izraza *kanal* u kalkiranome značenju:

„Istina je da je jedan cijeli nacionalni tv *kanal* posvećen isključivo emitiranju domaće popularne glazbe.“⁷⁵;

„Na frekvencijama tih *kanala* pojavila se slika službenih ruskih TV kuća...“⁷⁶

7.30. *memorija* < engl. *memory*

Izraz kojemu je osnovno značenje „psihološki proces usvajanja i zadržavanja novih sadržaja ili novih oblika znanja i/ili ponašanja; pamćenje“ (HER, 2002: 728), a dodatno, kalkirano značenje preuzima iz engleskoga jezika s uporabom u informatici:

„dio računala koji se koristi za brzi pristup podacima i njihovu brzu obradu (računalna memorija)“ (HER, 2002: 728; VRHJ, 2003: 743);

„sklop ili medij za pohranjivanje i pristup podacima u računalu“ (RHJ, 1998: 527);

„dio računala na koji se pohranjuju podaci (radna/vanjska memorija)“ (VRHSJ, 2015: 725);

„(kompjuterska) *memory, storage*; DP glavna memorija *main m.*; DP vanjska memorija *peripheral/external m.*; DP radna memorija *working m.*“ (VHER, 1999: 663);

„a device, esp in a computer, into which data can be inserted for storage, and from which it may be extracted when wanted; the capacity of a device for storing information“ [uređaj, na računalu, u koji se mogu umetnuti podatci za pohranu i izdvojiti kada je to potrebno; kapacitet uređaja za pohranjivanje podataka] (WEUDEL, 1994: 867).

Uporabu ovoga izraza u kalkiranome značenju prikazuju sljedeći primjeri:

⁷⁵ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/spektakli/kliknite-i-uzivajte-u-hitovima-totalno-besplatno-predstavljamo-novi-kanal-za-uzivanje-u-najboljim-hr-hitovima/280516/>

⁷⁶ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/reporter-magazina-sa-separatistima-internet-je-pun-lazi.-strelkov-i-njegovi-ljudi-nisu-objavili-da-su-srusili-avion/681400/>

„RAM *memorija* – Radna *memorija* računala. Računala koriste RAM za čuvanje programskog koda...“⁷⁷;

„Moderni RAM najčešće zapisuje podatke u obliku naboja unutar kondenzatora kod dinamičke *memorije*, ili stanja bistabila kod statičke *memorije*.“⁷⁸

7.31. *miš* < engl. *mouse*

Semantički kalk kojemu je osnovno značenje „kućni glodavac *mus musculus* iz porodice miševa“, a dodatno značenje preuzima iz engleskoga koje je u uporabi u informatici:

„vanjska računalna komponenta koja upravlja kursorom (strelicom i sl.) na ekranu, služi za komunikaciju korisnika sa softverom“ (HER, 2002: 749; VRHJ, 2003: 760; VRHSJ, 2015: 749);

„dio opreme kompjutera kojim se upravlja (asocijacija dviju tipaka na mišje uši)“ (RHJ, 1998: 539);

„(kompjuterski) *mouse*“ (VHER, 1999: 676);

„in computing, a small box, with a movable ball under it, that is connected to a computer and that, when moved across a desk or mat, causes a cursor to move across a VDU screen, so enabling the operator to point to and execute commands“ [u računalstvu, mala kutija s pokretnim kotačićem, povezana s računalom i koja, kada ju pomičemo, uzrokuje pomicanje pokazivača preko VDU zaslona, tako da operater može pokazati i izvršiti naredbe] (ER, 2005: 906).

Iz konteksta sljedećih primjera lako se iščitava da je riječ o mišu kao dijelu kompjuterske opreme:

„Uskoro kompjuterski *miš* bez tipki i kotačića“⁷⁹;

⁷⁷ Jutarnji list, URL:

http://gorila.jutarnji.hr/vijestigorila/gorilopedija/tehnologija/racunala/ram_memorija_radna_memorija_racunala/

⁷⁸ Jutarnji list, URL:

http://gorila.jutarnji.hr/vijestigorila/gorilopedija/tehnologija/racunala/ram_memorija_radna_memorija_racunala/

„Dizajner Andy Kourovets osmislio je intrigantan *miš* za kompjutere...“⁸⁰

7.32. *mreža* < engl. *network*

Izraz kojemu je prvotno značenje „naprava od različitih materijala ispletena na jednaka oka (ribarska, teniska, odbojkaška)“ (HER, 2002: 767), a kao kalkirani izraz, pod utjecajem engleskoga, posjeduje dva značenja od kojih se jedno odnosi na:

„raširen povezan sistem cesta, kanala itd.; ukupnost povezanih ustanova i poduzeća“ (HER, 2002: 767; VRHJ, 2003: 782; RHJ, 1998: 556);

a drugo na:

„niz međusobno povezanih računalnih sustava“ (HER, 2002: 767; VRHJ, 2003: 782; RHJ, 1998: 556);

„organizacija više izvora podataka; računalna mreža (*network*) skup računala koji su međusobno povezani radi razmjene podataka preko nekog medija za prijenos podataka“ (VRHSJ, 2015: 775);

„*a set of interconnected computers or terminals*“ [skup međusobno povezanih računala ili terminala] (WEUDEL, 1994: 935);

„*Brit to broadcast (a programme) on a network*“ [skup za emitiranje (programa) na mreži] (WEUDEL, 1994: 935).

U javnoj se uporabi ovaj semantički kalk pojavljuje svakodnevno:

„RI TV se ipak održala do današnjega dana i pripada *mreži* nezavisnih lokalnih televizija.“⁸¹;

„Razvoj TCP-a u ljudskom društvu omogućio je internetu da naraste od samo nekoliko desetina povezanih računala do globalne *mreže*...“⁸²;

⁷⁹ Jutarnji list, URL:

http://gorila.jutarnji.hr/vijestigorila/galerije/gospodarstvo/uskoro_kompjuterski_mis_bez_tipki_i_kotacica/

⁸⁰ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/viral/bizarre/seksi-mis-s-g-tockom-za-ljubitelje-vatrenih-zena/2226311/>

⁸¹ Matica hrvatska, URL: <http://www.matica.hr/vijenac/175/burne-godine-17194/>

7.33. *poslužitelj* < engl. *server*

Izraz koji nosi osnovno značenje „podvornik“ (HER, 2002: 998), a kalkirano značenje koristi se u informatici:

„glavno računalo u mreži koje šalje potrebne podatke ili programe ostalim računalima koja su na njega priključena“ (VRHSJ, 2015: 1120);

U rječnicima engleskoga jezika također smo pronašli navedena značenja što može potvrditi da je pod njegovim utjecajem nastalo kalkirano značenje u hrvatskome:

„*a computer or program that connects users in a network to a centralized resource or store of data*“ [računalo ili program koji povezuje korisnike u mreži s centraliziranim resursom ili pohranom podataka] (WEUDEL, 1994: 1277).

Iz konteksta sljedeće rečenice lako se iščitava da se radi o kalkiranom značenju izraza *poslužitelj*:

„...pratiti rad glavnog računalnog *poslužitelja* koji su hakeri koristili za izviđanje...“⁸³

7.34. *prozor* < engl. *window*

Izraz kojemu je osnovno značenju općepoznato „otvor u zidu zgrade ili na prometnom sredstvu kroz koji ulaze svjetlo i zrak“ (HER, 2002: 1070), ali isto tako nema nedoumice o njegovu kalkiranu značenju koje se koristi u informatici:

„uokvireni prostor za prikazivanje podataka na ekranu monitora u radu s grafičkim korisničkim sučeljem“ (HER, 2002: 1070; VRHJ, 2003: 1251; VRHSJ, 2015: 1241);

U rječnicima engleskoga jezika također smo pronašli dodatno značenje što može potvrditi da je *prozor* semantički kalk koji je dodatno značenje preuzeo od engleskoga:

⁸² Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/znanost/mravi-su-otkrili-internet-milijunima-godina-prije-ljudi-njihovo-ponasanje-identitno-je-tcp-protokolu/595477/>

⁸³ Večernji list, URL: <https://m.vecernji.hr/vijesti/kineski-hakeri-upali-u-racunala-pet-ministarstava-zemalja-eu-908298>

„in computing, a rectangular area of the display on a VDU or monitor within which part of an image or file can be displayed“ [u računalstvu, pravokutni dio zaslona na VDU ili monitoru unutar kojeg mogu biti prikazane slike ili datoteke] (WEUDEL, 1994: 1614).

Iz konteksta sljedećih primjera lako se zaključuje da je riječ o kalkiranom značenju riječi *prozor*:

„...otvorite opciju Finder i stisnete kombinaciju tipki CMD + Shift + G kako bi vam se otvorio *prozor* Go To Folder“⁸⁴;

„...ali kad otvorite desetak *prozora* u Chromeu, itekako se zna usporiti...“⁸⁵

7.35. **računalo** < engl. *computer*

Ovaj izraz, kojemu je osnovno značenje „sprava ili uređaj koji služi za računanje i obrađivanje brojučano iskazanih podataka“ (HER, 2002: 1085) u širokoj je uporabi u svojem kalkiranom značenju koje se koristi u informatici:

„kompjuter (elektroničko računalo); osobno računalo, kompjuter za osobnu uporabu s operacijskim sustavom za jednoga korisnika (engl. *Personal Computer, PC*)“ (HER, 2002: 1085; VRHJ, 2003: 1273);

„elektronički uređaj koji prima, obrađuje, sprema i ponovno reproducira pohranjene podatke, brzo i točno obavlja matematičke i logičke operacije te prezentira gotove rezultate, moguće ga je programirati prema potrebi posla“ (ŠRHJ, 2015: 482);

„računalo, kompjuter / *digital computer* digitalno računalo; *electronic computer* elektroničko računalo“ (EHR, 1996: 208; VHER, 1999: 1254);

„a *programmable electronic device that can store, retrieve, and process data*“ [programski elektronički uređaj koji može pohraniti, preuzimati i obrađivati podatke] (WEUDEL, 1994: 281).

⁸⁴ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/domidizajn/savjeti/osobno-racunalo-vam-radi-sve-sporije-i-muci-se-u-izvedbi-najjednostavnijih-zadataka/5789379/>

⁸⁵ Mikronis, URL: https://www.mikronis.hr/blog/post/Lenovo_Yoga_Book-recenzija

Prvotno se značenje ovoga izraza gotovo i ne koristi, dok je kalkirano značenje u širokoj uporabi:

„Osoblje bolnica zbog posljedica napada nije moglo pristupiti *računalima*...“⁸⁶;

„...jedan od najvećih i najinovativnijih domaćih prodavača osobnih *računala*, izbacio je na tržište Avenio, prvi hrvatski PC...“⁸⁷

7.36. *radionica* < engl. *workshop*

Kalkirani izraz koji se u svojem osnovnom značenju odnosi na „prostoriju u kojoj se obavlja neki obrt, gdje se nešto izrađuje ili popravlja, obično ručno“ (HER, 2002: 1086), dok kao semantički kalk ima dodatno značenje:

„danas, organizirani tečaj pod vodstvom stručnjaka (*radionica* kreativnog pisanja, dramske *radionice*)“ (HER, 2002: 1086; VRHJ, 2003: ?);

„organizirani tečaj ili edukacija pod vodstvom stručnjaka“ (VRHSJ, 2015: 1261);

Dodatno značenje potvrđeno je i u rječnicima engleskoga jezika:

„*a brief intensive session of study, training, or discussion for a relatively small group of people with an emphasis on active participation: a drama workshop*“ [kratka intenzivna sjednica učenja, obuka ili raspava za relativno malu skupinu ljudi s naglaskom na aktivnom sudjelovanju: dramska *radionica*] (WEUDEL, 1994: 1624).

Semantički kalk *radionica* često se pojavljuje u raznim javnim glasilima:

„U sljedeća tri mjeseca u šest hrvatskih gradova organiziramo *radionice* „Financije za svakoga“ na kojima će profesorice Ekonomskog fakulteta voditi predavanja...“⁸⁸;

„Besplatna *radionica* pisanja projekata za mlade“.⁸⁹

⁸⁶ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/tehnologija/cijeli-se-svijet-nasao-na-udaru-virusa-racunala-napadnuta-novom-verzijom-virusa-koji-od-korisnika-iznuduje-novce/6052719/>

⁸⁷ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/techsci/gepard-prvo-domace-racunalo-za-igranje-radi-se-po-mjeri-kupca-1125948>

⁸⁸ Vazdan, URL: <https://www.vazdan.com/vijest/hadzic-svojim-golovima-zelim-uvesti-zaragozu-u-primeru/1096330>

⁸⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/Promo/besplatna-radionica-pisanja-projekata-za-mlade/6801384/>

7.37. **virus** < engl. *virus*

Izraz koji se, osim u svojem osnovnom značenju „parazitski mikroorganizam koji izaziva bolest, ob. nosi naziv prema bolesti koju uzrokuje“ (HER, 2002: 1428), koristi u informatici:

„program koji inficira kompjuterske datoteke, ob. putem zaraženih disketa ili preko interneta, te izaziva štetne pojave (namjerne ili nenamjerne)“ (HER, 2002: 1428; VRHJ, 2003: 1736);

„program koji se samostalno umnožava, inficira računalne datoteke i prouzročuje štetu na računalu (računalni virus)“ (VRHSJ, 2015: 1683);

„a small program or short code that is deliberately and maliciously inserted into a computer program or system to attack the software by destroying data files, erasing disk, etc.“ [mali program ili kratki kod koji je namjerno i zlonamjerno umetnut u računalni program ili sustav za napad softvera uništavajući podatkovne datoteke, brisanje diska itd.] (ER, 2005: 1574).

Izraz koji je u svojem kalkiranom značenju u svakodnevnoj uporabi:

„Kada *virus* detektira da ga antivirusni program pokušava spriječiti tada pokušava uništiti cijelo računalo.“⁹⁰;

„Evo kako se zaštititi od opasnog *virusa* koji napada i računala u Hrvatskoj“⁹¹

7.38. **banka** < engl. *bank*

Semantički kalk koji se u osnovnome značenju rabi u ekonomiji „ustanova koja posreduje u novčanom prometu, preuzima štedne uloge, pušta u promet posudbeni kapital“ (HER, 2002: 89) nosi i kalkirano značenje potvrđeno brojnim rječnicima:

„mjesto gdje je nešto pohranjeno s određenom svrhom (banka krvi; banka sperme)“ (HER, 2002: 89; VRHJ, 2003: 57; ŠRHJ, 2015: 18; VRHSJ, 2015: 63);

⁹⁰ 24sata, URL: <https://www.24sata.hr/tech/novi-opasni-virus-unistit-ce-sebe-a-pritom-i-vase-racunalo-418032>

⁹¹ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/techsci/evo-kako-se-zastititi-od-virusa-koji-napada-racunala-diljem-svijeta-1169532>

„med. banka očiju (sperme) *eye (sperm) bank*“ (VHER, 1999: 70);

„banka sperme – mjesto na kojemu je pohranjena sperma koja se koristi za umjetnu oplodnju“ (NRSR, 2012: 108).

U rječnicima engleskoga jezika također smo pronašli dodatno značenje izraza *banka* što potvrđuje da je engleski bio uzor hrvatskome u stvaranju ovoga kalka:

„*a collection of something kept available for use when needed: a data bank; a sperm bank*“ [zbirka nečega što se čuva kako bi bilo na raspolaganju kada je to potrebno] (ER, 2005: 104).

Ovaj semantički kalk svakodnevno se pojavljuje i u javnim glasilima:

„Godinu dana nakon što su na Rebru u javnu *banku* pohranjene prve matične stanice iz pupkovine...“⁹²;

„Ova rajska *banka* sperme na raspolaganju je najviše pet puta mjesečno...“⁹³.

7.39. *lanac* < engl. *chain*

Kalkirani izraz kojemu je uz osnovno značenje „niz spojenih metalnih karika“ (HER, 2002: 658) u uporabi i kalkirano značenje:

„niz u kojem se razabiru jedinke (npr. planinski lanac)“ (HER, 2002: 658; VRHJ, 2003: 669; RHJ, 1998: 477);

„niz poduzeća, prodavaonica i sl. istoga vlasnika (npr. lanac robnih kuća)“ (HER, 2002: 658; VRHJ, 2003: 669);

„niz međusobno povezanih elemenata koji čine cjelinu“ (ŠRHJ, 2015: 230);

„*chain of mountains* gorski lanac; *chain reaction* lančana reakcija; *chain trade* verižna trgovina“ (EHR, 1996: 163).

Dodatno značenje potvrđeno i u rječnicima engleskoga jezika:

⁹² Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/maticne-stanice-u-privatnu-ili-javnu-banku-svejedno-samo-da-se-krv-ne-baci/3949917/>

⁹³ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/doniranje-sperme-u-sangaju-je-erotski-dozivljaj/3808302/>

„a series of linked or connected things: a chain of events; a mountain chain; a group of associated establishments, e. g. shops or hotels, under the same ownership“ [niz povezanih stvari: lanac događaja; planinski lanac; skupina udruženih objekata, npr. trgovina ili hotela pod istim vlasništvom] (WEUDEL, 1994: 225).

Semantički kalk *lanac* u širokoj je uporabi u javnim glasilima:

„Korisnik Twittera Nick, koji tvrdi da je radio u popularnom *lanacu* brze hrane McDonald's...“⁹⁴;

„Oko 65 osoba uhićeno je pošto je razbijen međunarodni *lanac* ilegalne trgovine...“⁹⁵;

„...o tome su za Večernji list detaljno progovorili iz hotelskih *lanaca* kao Plava laguna...“⁹⁶.

7.40. **paket** < engl. *package*

Izraz koji prvotno označava „više komada ili više predmeta složenih ili povezanih zajedno, ob. omotanih u čvrsti papir ili karton radi slanja“ (HER, 2002: 907), a kao semantički kalk nosi još tri dodatna značenja:

„paket mjera – publ. žarg. više propisa, odluka, i sl. nekog državnog tijela sa zajedničkom svrhom i usklađenim djelovanjem (ob. u sferi gospodarstva)“ (HER, 2002: 907; VRHSJ, 2003: 1009);

„int. jedinica informacije prenesena kao cjelina s jednoga na drugi uređaj u mreži“ (RHJ, 1998: 356);

„ono što je povezano u kakvu cjelinu s posebnom namjenom *aplikacijski (programski paket)*; *paket usluga* više usluga koje ponuđač nudi kao cjelinu u kakvom aranžmanu (*osnovni paket usluga; bankarski / telekomunikacijski paket usluga*)“ (VRHSJ, 2015: 1009);

⁹⁴ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/viral/bizarre/foto-je-li-ovo-doista-kuhinja-poznatog-restorana-brze-hrane-zaposlenik-objavio-fotografije-na-twitteru-pa-dobio-otkaz/6404297/>

⁹⁵ DNEVNIK.hr, URL: <https://dnevnik.hr/vijesti/svijet/razbijen-medjunarodni-lanac-ilegalne-trgovine-konjskim-mesom-66-uhicenih---483027.html>

⁹⁶ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/lifestyle/hotelski-lanci-najpozeljniji-poslodavci-u-turistickom-sektoru-1177492>

„*package* ponuditi kao paket usluga“ (EHR, 1996: 764);

„*package, parcel* / paket usluga; (paketni aranžman) *package arrangement / tour*, vlada je donijela paket mjera *the government passed a package of measures*; vladin paket (ekonomskih) mjera *government (economic) package*“ (VHER, 1999: 1027);

„*a number of related items, proposals, etc presented for sale, acceptance, etc as a whole: a group of contract benefits gained through collective bargaining; a ready-made computer program or set of programs for carrying out a relatively generalized operation, accounting or stock control, sold as a self-contained product*“ [brojne povezane stavke, prijedlozi itd. predloženi za prodaju, prihvaćanje itd. kao cjelina: skupina pogodnosti ugovora dobivenih kolektivnim pregovaranjem; gotovih računalnih programa ili pak programa za provođenje relativno općenitog rada, računovodstva ili kontrole zaliha koji se prodaju kao samostalni proizvod] (WEUDEL, 1994: 1000).

Na semantički kalk *paket*, sa svim svojim značenjima, svakodnevno nailazimo u javnim medijima:

„Detoksiciraj me“ *paket* sadrži sve što je potrebno za dobro čišćenje i energiziranje organizma prije ljeta.“⁹⁷;

„Vlada je u travnju usvojila *paket* mjera za smanjenje proračunskog deficita...“⁹⁸;

„U Hrvatskim vodama su danas predani aplikacijski *paketi* za EU sufinanciranje za pet projekata iz vodokomunalnog sektora...“⁹⁹;

„Intersat Telecom nudi nudi u Hrvatskoj šest paketa usluga...“¹⁰⁰

⁹⁷ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/lifestyle/preporodite-se-uz-kosaricu-zdravih-proizvoda-1096273>

⁹⁸ Index, URL: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/ceka-se-objava-europske-komisije-o-hrvatskoj/750876.aspx>

⁹⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/predana-aplikacija-za-izgradnju-kanalizacijske-mreze-u-velikoj-gorici/5938849/>

¹⁰⁰ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/biznis/financije-i-trzista/nova-usluga-na-hrvatskom-trzistu-satelit-dovodi-sirokopojasni-internet-u-svako-kucanstvo/584401/>

7.41. *strategija* < engl. *strategy*

Kalkirani izraz koji nosi značenje:

„ekon. utvrđivanje dugoročnih ciljeva poduzeća i načina njihova ostvarivanja; pren. vještina stratega; razg. način postizanja cilja (strategija razvoja)“ (HER, 2002: 1244; VRHJ, 2003: 1485; RHJ, 1998: 1114);

„način postizanja cilja (menadžerska / trenerska strategija); gosp. utvrđivanje dugoročnih ciljeva razvoja i načina njihova ostvarivanja (iskorištavanja prirodnih resursa; poljoprivredna strategija)“ (VRHSJ, 2015: 1476).

Dodatno značenje semantičkoga kalka *strategija* potvrđuju i rječnici engleskoga jezika:

„*long-term planning in the pursuit of objectives: our strategy for the next financial year; a plan or method devised to meet a need: strategies for dealing with dissatisfied customers*“ [dugoročno planiranje u ostvarivanju ciljeva: naša strategija za sljedeću financijsku godinu; plan ili metoda osmišljena kako bi se zadovoljila potreba: strategije za rješavanje nezadovoljnih kupaca] (WEUDEL, 1994: 1391).

Ovaj kalkirani izraz često se pojavljuje u novinarsko – publicističkome stilu:

„Hrvatska je u vrlo bliskim odnosima s Amerikom, što smo platili zahlađenjem odnosa s Njemačkom. Isplati li se ta *strategija*?“¹⁰¹;

„...stoga ponašanje kupaca-potrošača može i mora biti mjereno kako bi rezultate tog mjerenja tvrtke koristile u *strategiji* razvoja njihovog zadovoljstva“¹⁰²

¹⁰¹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/komentari/igra-na-trump-card-hrvatska-je-u-vrlo-bliskim-odnosima-s-amerikom-sto-smo-platili-zahladenjem-odnosa-s-njemackom-isplati-li-se-ta-strategija/6355153/>

¹⁰² Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/biznis/kako-mjeriti-zadovoljstvo-i-lojalnost-kupaca-943949>

7.42. *zamrznuti* < engl. *to freeze*

Izraz koji se prvotno odnosi na „promijeniti čemu agregatno stanje, pretvoriti u krutinu, led“ (HER, 2002:), a potom iz engleskog jezika preuzima dodatna značenja:

„zalediti (tečaj; odnose), pren. privremeno prekinuti odnose (o osobama ili državama); zaustaviti neki proces, spriječiti da se što dalje odvija; razg. teh. zaustaviti, npr. sliku na ekranu; frizati“ (HER, 2002: 1470; VRHJ, 2003: 1799; RHJ, 1998: 1347);

„zamrzavati članstvo / plaće“ (VRHSJ, 2015: 1730);

„freeze zamrznuti, zalediti (kapital); blokirati (strani kapital); staviti zabranu (na prodaju)“ (EHR, 1996: 443);

„zamrzavanje *freezing* / zamrzavanje cijena *freezing of prices, price freeze*; fig. *freeze, suspend stop, hold the line on*“ (VHER, 1999: 1628).

Dodatno značenje glagola *zamrznuti* pronašli smo i u rječnicima engleskoga jezika:

„*to immobilize the expenditure, withdrawal, or exchange of (foreignowned bank balances) by government regulation; ana ct or period of freezing something, esp. wages or prices*“ [da imobiliziraju podatke, povlačenja ili razmjene (stranih bankovnih bilanci) vladinim propisima; čin ili razdoblje nekog zamrzavanja, npr. plaće ili cijena] (WEUDEL, 1994: 560).

Iz konteksta sljedećih primjera jasno je da se radi o kalkiranome značenju izraza *zamrznuti*:

„Najprije *zamrzavanje* mjenica, nakon toga bilateralni pregovori...“¹⁰³;

„...neprihvatljiv prijedlog hrvatske Vlade o *zamrzavanju* plaća za 2009. godinu...“¹⁰⁴.

¹⁰³ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/najprije-zamrzavanje-mjenica-nakon-toga-bilateralni-pregovori/5913036/>

¹⁰⁴ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/hus-ne-pristaje-na-zamrzavanje-placa/3979914/>

7.43. *trava* < engl. *grass*

Izraz čije se prvotno značenje odnosi na „zeljastu, jednogodišnju i višegodišnju biljku iz porodice trava s tankom, šupljom koljenastom vlati“ (HER, 2002: 1347), dok se u kalkiranom značenju odnosi na jednu vrstu lake droge:

„žarg. laka droga koja se puši (ob. marihuana)“ (HER, 2002: 1347; VRHJ, 2003: 1614);

„razg. laka droga (pušiti travu)“ (ŠRHJ, 2015: 596);

„žarg. droga koja se uzima pušenjem (hašiš, marihuana)“ (RHJ, 1998: 1208);

„marihuana“ (EHR, 1996: 492; VHER, 1999: 1483);

„*slang marijuana*“ [sleng marihuana] (WEUDEL, 1994: 609).

Semantički kalk svojstven i razgovornome i publicističkome funkcionalnom stilu:

„Bivši policajac i sin opskrbljivali metropolu *travom*...“¹⁰⁵;

„Strah od prekršajne prijave platio životom progutavši šest grama *trave*, svjedoci optužuju policiju...“¹⁰⁶;

7.44. *sapunica, sapunska opera* < engl. *soap opera*

Izraz koji se u osnovnom značenju odnosi na „pjenu otopljenog sapuna“ (HER, 2002: 1163), a kao semantički kalk odnosi se na TV – serije itd.:

„sapunska opera, melodrama, trakavica na TV; sapunska opera (TV serija itd.) razvučena, melodramska tvorevina s mnogo iskonstruiranih zapleta i raspleta“ (HER, 2002: 1163; VRHJ, 2003: 1375);

„vrlo razvučena, melodramska tvorevina s mnogo iskonstruiranih zapleta i raspleta koji za dugo vrijeme zaokupljaju široko gledateljstvo“ (RHJ, 1998: 1036);

¹⁰⁵ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/bivsi-policajac-i-sin-opskrbljivali-metropolu-travom-susjedi-kazu-cijelo-je-selo-ostajalo-bez-struje-jer-su-je-trosili-za-marihuanu/6155921/>

¹⁰⁶ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/misterij-smrti-mladica-na-ultri-strah-od-prekršajne-prijave-platio-zivotom-progutavsi-6-grama-trave-svjedoci-optuzuju-policiju-mlatili-su-ga/6376205/>

„*soap-opera* sentimentalna, melodramatska radio-serija ili televizijska serija u dnevnim nastavcima“ (EHR, 1996: 1039).

Dodatno značenje pronašli smo i u rječnicima engleskoga jezika što potvrđuje da je engleski bio uzor hrvatskome u stvaranju ovoga semantičkog kalka:

„*a serialized radio or television drama usu dealing with the domestic lives of a group of characters who live or work in the same place*“ [serijska radio ili televizijska drama koja se bavi privatnim životima skupine likova koji žive ili rade na istom mjestu] (ER, 2005: 1326).

Semantički kalk čije je kalkirano značenje u široj uporabi nego njegovo prvotno značenje; svakodnevno je prisutan i u publicističkome stilu:

„Životni pad zvijezde TV *sapunica*...“¹⁰⁷;

„*Sapunska opera* i *telenovela* nisu u potpunosti jednak filmski format i pripadaju različitim medijskim tradicijama...“¹⁰⁸.

7.45. *barun* < engl. *baron*

Izraz koji je nekada označavao „plemički naslov nižega ranga“ (HER, 2002: 94), a danas nosi kalkirano značenje:

„vrlo moćna osoba koja kontrolira veliku industriju, medije i sl.“ (HER, 2002: 94; VRHJ, 2003: 61);

„fig. magnat“ (EHR, 1996: 76);

„*a man of great power or influence in a specified field of activity*“ [čovjek velike moći ili utjecaja na određenom području djelovanja] (ER, 2005: 108).

Iz konteksta sljedeće rečenice nije teško zaključiti o kakvom se barunu radi:

„...“*baruna* naftnog biznisa“ koji je upumpao 4000 američkih dolara od prerade...“¹⁰⁹;

¹⁰⁷ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/spektakli/strane-zvijezde/zivotni-pad-zvijezde-tv-sapunica-kandidirao-se-za-kongres-ali-onda-se-javila-njegova-supruga-pa-on-je-narkoman-zelim-razvod/6064704/>

¹⁰⁸ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/ponos-ratkajevih-vrijede-li-387-milijuna-kuna/3965217/>

„No, postao je i prvim naftnim barunom...“¹¹⁰.

7.46. *kolač* < engl. *cake*

Osnovno značenje ovoga izraza glasi „slastica od pečenog tijesta, ob. s nadjevom“ (HER, 2002: 588), a uz osnovno posjeduje i kalkirano značenje preuzeto iz engleskoga jezika:

„cjelina koja se dijeli na dijelove (budžetski kolač)“ (HER, 2002: 588; VRHJ, 2003: 587; RHJ, 1998: 417);

„*dobiti svoj dio kolača* sudjelovati u razdiobi dobiti“ (VRHSJ, 2015: 567);

„udio u budžetskom kolaču *share/piece of the budget pie*“ (VHER, 1999: 543);

„*slice of the cake, a share in the benefits; to take the cake, to take first prize*“ [komad kolača, udio u dobiti; uzeti kolač, preuzeti prvu nagradu] (CED, 1995: 182).

Semantički kalk svojstven i razgovornomu i publicističkomu funkcionalnom stilu, svakodnevno prisutan u javnim glasilima:

„...ako ostane bez ogromnog financijskog *kolača* koji će servirati FIFA...“¹¹¹;

„...u Hrvatskoj financiraju iz proračuna – tko dobiva koji dio *kolača*?“¹¹².

7.47. *kum* < engl. *godfather*

Izraz koji je uz osnovno značenje „svjedok pri krštenju, pri vjerskom i građanskom obredu vjenčanja, pri obredu ili porincu broda“ dobio dodatno, kalkirano značenje, pretpostavlja se pod utjecajem istoimene kriminalističke drame

¹⁰⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/life/najmladi-bogatias-milijardu-dolara-zaradio-je-na-facebooku/2132001/>

¹¹⁰ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/david-d-rockefeller-za-svog-je-zivota-darovao-900-mil-dolara-1157847>

¹¹¹ Jutarnji list, URL: https://sportske.jutarnji.hr/nogomet/reprezentacija/koje-su-posljedice-najcrnjeg-moguceg-scenarija-za-hrvatski-nogomet-otkrivamo-sto-ce-se-dogoditi-u-hns-u-ako-se-vatreni-ne-kvalificiraju-za-rusiju/6619359/?utm_campaign=Partners&utm_medium=Widget&utm_source=dnevnik.hr

¹¹² PRglas, URL: <http://www.prglas.com/kako-se-lokalni-mediji-u-hrvatskoj-financiraju-iz-proracuna-tko-dobiva-koji-dio-kolaca/>

„Kum“; a dodatno značenje pronalazimo i u talijaskome izrazu *il padrino*. Kalkirano značenje navodi se u brojnim rječnicima:

„žarg. šef mafije“ (HER, 2002: 643; VRHJ, 2003: 654; VRHSJ, 2015: 636);

„*the leader of a criminal organization, esp. The Mafia*“ [vođa kriminalne organizacije, mafija] (ER, 2005: 598).

Ovaj se kalkirani izraz također pojavljuje i u razgovornome i u publicističkome funkcionalnom stilu:

„Kraj mafije: kad „*kum*“ iz Cose Nostre propjeva“¹¹³;

„Kad metak jednom izađe iz cijevi pištolja, o tome se više ne razgovara – opisao je zakon šutnje upravo Joe Massino, prvi *kum* koji ga je prekršio.“¹¹⁴.

7.48. ***pahuljice*** < engl. *flakes*

Umanjenica od leksema *pahulja* „sitna pahulja“ (HER, 2002: 906), a nosi kalkirano značenje koje je nastalo pod utjecajem engleskoga jezika:

„prešana ili prerađena zrna žitarica, služe kao obrok ili dio obroka (zobene pahuljice)“ (HER, 2002: 906; VRHJ, 2003: 984; VRHSJ, 2015: 1009);

„*cul.* zobene pahuljice *oat cereals*; kukuruzne *cornflakes*“ (HER, 2002: 906);

„*corn – flakes a breakfast cereal in the form of small toasted flakes made from corn, for serving cold with milk, sugar, etc.*“ [kukuruzne – pahuljice, žitarice u obliku malih prženih pahuljica od kukuruza, poslužuju se s hladnim mlijekom, šećerom itd.] (WEUDEL, 1994: 326).

U sljedećim primjerima iz javnih glasila jasno je da se radi o kalkiranom značenju leksema *pahuljica*:

„U prodavaonicama prevladavaju obilno zašećerene žitne *pahuljice*...“¹¹⁵;

¹¹³ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/kraj-mafije-kad-kum-iz-cose-nostre-propjeva-277662>

¹¹⁴ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.ba/kraj-mafije-kad-kum-iz-cose-nostre-propjeva-277673>

„Zobene *pahuljice*: sve o njima i top recepti koje morate probati“¹¹⁶.

7.49. *papir* < engl. *paper*

Prvotno, osnovno značenje ovoga izraza glasi „materijal na kojem se piše, tiska, crta i sl., načinjen od tanke razvučene i osušene mase biljnih vlaknaca, većinom drvene celulozne mase ili mase od pamučnih krpa“ (HER, 2002: 915), dok je pod utjecajem engleskoga jezika dobio dodatno značenje:

„pismeni dokument službenog karaktera; isprava; vrijednosni papir mjenice, obveznice i sl.“ (HER, 2002: 915; ŠRHJ, 2015: 358; RHJ, 1998: 728; VRHSJ, 2015: 1018);

„pisan ili tiskan spis, isprava, dokument; osobni papiri, isprave, dokumenti, akti“ (EHR, 1996: 771);

„(osobni) *identity papers*; čuvam sve svoje papire *I keep all my records/papers/documents*; papir (isprave) *documents, papers*“ (VHER, 1999: 1032);

„(in pl.) *documents carried as proof of identity or status; official documents relating to the cargo, ownership, etc of ship; an individual's personal documents and records, miscellaneous writings, diaries, etc*“ [(u mn.) dokumenti koji se prilažu kao dokaz o identitetu ili statusu; službeni dokumenti koji se odnose na teret, vlasništvo; osobni dokumenti i zapisi pojedinca, razni zapisi, dnevnici itd.] (WEUDEL, 1994: 1008).

Sljedeći primjeri prikazuju uporabu semantičkoga kalka *papir*:

„On je nedavno javno potvrdio da je na jednom privođenju u tajnu policiju potpisao *papir* kao radnik...“¹¹⁷;

„Nikola donio odluku: odlučio je potpisati *papire* za rastavu...“¹¹⁸.

¹¹⁵ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/lifestyle/zdrave-zitne-pahuljice-cesto-su-prepune-secera-soli-i-aditiva-40643>

¹¹⁶ Fitness.com.hr, URL: <https://www.fitness.com.hr/prehrana/planirana-prehrana/Zobene-pahuljice-recepti.aspx>

¹¹⁷ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/walesa-pocinio-sam-gresku-ali-nisam-suradivao-s-tajnom-policijom-1061600>

7.50. *pokrivati* < engl. *to cover*

Semantički kalk koji nosi više značenja:

„pokrivenost, svojstvo onoga što je pokriveno (medijska pokrivenost)“ (HER, 2002: 979);

„pokriti (što), djelovati u nekoj sredini, zadovoljiti potrebe tržišta te sredine, biti njen zastupnik u politici (pokriti Istru)“ (HER, 2002: 979; VRHJ, 2003: 1084; RHJ, 1998: 798);

„pokriven dobrom zastupljenošću (medijski dobro pokriven događaj)“ (VRHSJ, 2015: 1091);

„(novinarstvo) obavještavati“ (EHR, 1996: 238);

„medijska pokrivenost *media coverage*“ (VHER, 1999: 1095).

„*to report news about (something); to have (something) as one's territory or field of activity*“ [donijeti vijesti o nečemu; imati (nešto) kao svoj teritorij ili područje djelovanja] (WEUDEL, 1994: 318).

Semantički kalk koji je u širokoj uporabi u publicističkome stilu:

„Jutarnji list će stoga intenzivno *pokrivati* ne samo konferenciju, nego i otvarati teme od značaja kako za politiku i gospodarstvo...“¹¹⁹;

„Novi kredit bit će zadnji, ostalo će Agrokor *pokrivati* sam...“¹²⁰.

¹¹⁸ 24sata, URL: <https://www.24sata.hr/show/nikola-donio-odluku-odlucio-je-potpisati-papire-za-rastavu-365593/galerija-319191?page=1>

¹¹⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/Promo/vrhunski-predavaci-stizu-u-zagreb-obrambena-industrija-kao-izvozni-brend/6507676/>

¹²⁰ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/novi-kredit-bit-ce-zadnji-ostalo-ce-agrokor-pokrivati-sam-iz-poslovanja-1173299>

7.51. *spavaonica* < engl. *dormitory town*

Izraz kojemu je osnovno značenje „spavaća soba (u obiteljskom stanu)“ (HER, 2002: 1220), dok kao semantički kalk nosi drugo značenje, preuzeto iz engleskoga jezika, a odnosi se na:

„stambeno naselje“ (EHR, 1996: 315);

„fig. naselje, predgrađe“ (VHER, 1999: 1382);

„*a residential community from which the inhabitants commute to their places of employment: a dormitory town*“ [stambena zajednica iz koje stanovnici putuju na radna mjesta: spavaonica] (WEUDEL, 1994: 415).

U sljedećim se primjerima iz konteksta može zaključiti da se izraz *spavaonica* ne odnosi na „spavaću sobu“:

„Nažalost, od grada je napravljena „*spavaonica* čiji stanovnici nisu imali gdje raditi“ – zaključio je Penava“¹²¹;

„Opatija treba raditi i živjeti, a ne biti spavaonica“¹²².

7.52. *uživo* < engl. *live*

Semantički kalk koji nosi značenje:

„izravno, neposredno (prenositi uživo)“ (HER, 2002: 1404; VRHJ, 2003: 1709);

„u času zbivanja, na licu mjesta (prenositi uživo nogometnu utakmicu; uživo doživjeti)“ (VRHSJ, 2015: 1658);

„*live transmission* prijenos uživo, direktna emisija“ (EHR, 1996: 648; VHER, 1999: 1558);

„*performed, performing, or recorded in the presence of fan audience: live music; actually present at the event or performance; broadcast as it happens: a live*

¹²¹ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/vukovar-je-ponovno-lijep-srediste-je-ljepse-nego-prije-ali-je-pretvoren-u-spavaonicu-1117736>

¹²² Kvarnerski.com, URL: <http://kvarnerski.com/opatija-treba-raditi-i-zivjeti-a-ne-bit-spavaonica/>

television programme“ [izvedba ili snimanje u prisustvu publike: glazba uživo; prisutnost na događaju ili izvedbi; emitiranje uživo: televizijski program uživo] (WEUDEL, 1994: 816).

Semantički kalk svojstven ponajprije publicističkome stilu:

„Za vrijeme javljanja *uživo* s požarišta na području Čapljine...“¹²³;

„ORF svake godine putem svog radija uživo prenosi oko šest misa...“¹²⁴.

7.53. *vrh* < engl. *summit*

Izraz koji nosi veliki broj značenja, jedno od osnovnih odnosi se na „najviši, vidljivo uzdignut dio brda“ (HER, 2002: 1443), a kao semantički kalk rabi se u politici:

„najviši položaj u hijerarhiji, rukovodeći ljudi, prvaci (vrh vlasti; društveni vrh); ono što je najbolje (svjetski znanstveni vrh); *sastanak na vrhu* politički sastanak najviših predstavnika država“ (HER, 2002: 1443; VRHJ, 2003: 1709; RHJ, 1998: 1318);

„*summit meeting* sastanak na vrhu, sastanak na najvišoj razini“ (EHR, 1996: 1105; VHER, 1999: 1595);

„*a conference of highest level officials or heads of government*“ [konferencija najviših dužnosnika ili šefova vlade] (WEUDEL, 1994: 1409).

Semantički kalk koji se često javlja u publicističkome stilu, a kontekst ukazuje na njegovo značenje:

„Cerar zbog Plenkovićeve govora saziva državni *vrh*“¹²⁵;

„*Vrh* vlasti birali su Hrvati“¹²⁶.

¹²³ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/reporterki-televizije-n1-za-vrijeme-javljanja-uzivo-doslovno-gorjelo-pod-nogama-izvijestavala-o-pozaru-koji-je-iznenada-stigao-tik-do-nje/6483517/>

¹²⁴ Večernji list, URL: <https://mojahrvatska.vecernji.hr/video/misa-gradiscanski-hrvati-celindof-uzivo-selo-1185851>

¹²⁵ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/cerar-zbog-plenkoviceva-govora-saziva-drzavni-vrh-1196301>

¹²⁶ Večernji list, URL: <https://m.vecernji.hr/vijesti/plitvice-karlo-starcevic-vrh-vlasti-birali-su-hrvati-sami-smo-si-sva-zlodjela-ucinili-1177992/komentari>

7.54. **zvijezda** < engl. *star*

Izraz koji je uz svoje osnovno značenje „svemirsko tijelo visoke temperature s vlastitim izvorom energije“ (HER, 2002: 1501) dobio dodatno, kalkirano značenje pod utjecajem engleskoga jezika:

„osoba koja se u nekim oblicima javnosti iznimno ističe (film, kazalište, sport); star (filmska zvijezda, rok zvijezda)“ (HER, 2002: 1501; VRHJ, 2003: 1852; RHJ, 1998: 1386);

„(glumačka, izvođačka) zvijezda“ (EHR, 1996: 1072);

„filmska zvijezda *movie star*, bokasačka (teniska) zvijezda *boxing (tennis) star*, rok (pop) zvijezda *rock (pop) star*, super zvijezda *super star*“ (VHER, 1999: 1674).

Kalkirano značenje potvrđeno je rječnikom engleskoga jezika:

„*any famous performer or celebrity of stage, screen, or television, or sports personality: a star of the running track*“ [bilo koji poznati izvođač pozornice, ekrana, televizije ili sporta: zvijezda trkaće staze] (ER, 2005: 1368).

Kalkirani izraz koji je svojstven i razgovornome i publicističkome stilu, a njegovo kalkirano značenje u svakodnevnoj je uporabi:

„Zlatko Dalić sprema rez: *zvijezda* Hrvatske seli na klupu?!“¹²⁷;

„Što danas rade nekad slavna klizačica i dance *zvijezda*...“¹²⁸.

7.55. **zviždač** < engl. *whistler / whistleblower*

Izraz koji se odnosi na „onoga koji zviždi“ (HER, 2002: 1501), a kao semantički kalk nosi značenje:

„onaj koji javnosti pokušava predočiti dokaze o kriminalu u kakvim javnim poduzećima, ustanovama i sl.“ (VRHSJ, 2015: 1852);

¹²⁷ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/sport/zlatko-dalic-ivan-rakitic-hrvatska-reprezentacija-1199688>

¹²⁸ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/spektakli/sto-danas-rade-nekad-slavna-klizacica-i-dance-zvijezda-obje-su-majke-a-njihov-zajednicki-posao-popularan-je-i-medu-holivudskim-zvijezdama/6842739/>

„onaj tko upozorava (alarmira); cinkaroš“ (VEHR, 1999: 1010);

„*informal somebody who reveals something secret or informs against another person*“ [netko neformalni tko otkriva nešto tajno ili obavještava drugu osobu] (ER, 2005: 1607).

Kalkirani izraz čije se značenje vidi iz konteksta:

„Zviždač, heroj, špijun ili lopov? Tko je čovjek koji je otkrio aferu u HSBC banci...“¹²⁹;

„Zviždač koji je srušio *News of the World* pronađen mrtav...“¹³⁰.

7.56. **patka** < engl. *canard*

Izraz kojemu je osnovno značenje „vodena ptica široka plosnata kljuna, kratka vrata, s opnama za plivanje“ (HER, 2002: 926), a kao semantički kalk nosi značenje:

„*novinska (novinarska) patka* izmišljena, podmetnuta konstrukcija kao istina (u novinama); lažna vijest, novinska izmišljotina“ (HER, 2002: 926; VRHJ, 2003: 1007; RHJ, 1998: 738; VRHSJ, 2015: 1030);

„lažna vijest“ (EHR, 1996: 145).

Dodatno značenje izraza *patka*, nastalo po uzoru na engleski, potvrđujemo navodima iz rječnika engleskoga jezika:

„*a false story, report, or rumor, usually derogatory*“ [lažna priča, izvješće ili glasine, obično pogrdne] (WEUDEL, 1994: 215);

„*a false or unfounded report or story; a hoax*“ [lažno ili neutemeljeno izvješće ili priča, prijevara] (ER, 2005: 198).

Semantički kalk svojstven razgovornome, a osobito publicističkome stilu. Iz konteksta sljedećih primjera lako možemo zaključiti o kakvoj je *patki* riječ:

¹²⁹ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/zvzdac-heroj-spijun-ili-lopov-tko-je-covjek-koji-je-otkrio-aferu-u-hsbc-banci-989148/galerija-124591?page=2>

¹³⁰ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/zvzdac-koji-je-srusio-news-of-the-world-pronadjen-mrtav-311462>

„Rakitića zanima samo Barcelona, ostanak ni jednog časa nije bio dvojben, navodi o transferu u Juventus došli su kao novinarska *patka*“¹³¹;

„Ova informacije je novinarska *patka* – provjereno nije točna“¹³².

7.57. *krtica* < engl. *mole*

Kao nekalkirani izraz nosi značenje „sisavac kukcožder, živi pod zemljom, ima male rudimentirane oči, sva prilagođena za podzemno rovanje“ (HER, 2002: 636), a kao semantički kalk ima značenje:

„špijun u vlastitim redovima, onaj koji djeluje iznutra“ (HER, 2002: 636; VRHJ, 2003: 645);

„špijun u vlastitim redovima, onaj koji djeluje iznutra u korist protivnika (krtica u stranci)“ (RHJ, 1998: 459);

„doušnik, izdajica, potkazivač; neprijateljski špijun koji kopa rupu u mreži suparničke obavještajne službe“ (RHŽ, 2001: 364);

„fig. ubačen špijun aktiviran nakon dugogodišnjeg razdoblja“ (VEHR, 1999: 561).

Kalkirano značenje potvrđujemo rječnikom engleskoga jezika:

„*a person who spends a long period of time stablishing a position of trust within an institution in order secretly to further the interests of a rival organization or government, e. g. by spying; a person who leaks secret information about an organization in which they are involved*“ [osoba koja dugo vremena provodi unutar neke institucije kako bi zadobila povjerenje, a radi u korist suparničke organizacije ili vlade, špijuniranje; osoba unutar neke organizacije koja propušta tajne podatke] (ER, 2005: 893).

Semantički kalk *krtica* često se pojavljuje u javnim glasilima:

„Carinik *krtica* u dosluhu s krijumčarima“¹³³;

¹³¹ Jutarnji list, URL: <https://sportske.jutarnji.hr/nogomet/primer/rakitica-zanima-iskljucivo-barca-hrvat-dobiva-novi-ugovor-i-vecu-placu-ali-netko-mora-otici.../4567805/>

¹³² Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/svijet/bescutni-vlasnici-rudarima-zamrznuli-place-185382/komentari>

„Tko ima bolje *krtice*, policija ili narkomani?“¹³⁴.

7.58. *stjenica* < engl. *bug*

Osnovno značenje ovoga leksema glasi „kukac riličar“ (HER, 2002: 1240), a dodatno, kalkirano značenje pronašli smo u brojnim rječnicima:

„sprava kojom se tajno prisluškuju telefonski razgovori“ (HER, 2002: 1240; VRHJ, 2003: 1479; RHJ, 1998: 1110).

U rječnicima engleskoga jezika također smo pronašli dodatno značenje izraza *stjenica*:

„skriveni uređaj za prisluškivanje, prisluškivač“ (VEHR, 1999: 116);

„to plant a concealed listening device in (a place); to eavesdrop on (somebody) by means of a concealed listening device“ [postaviti skrivenu slušalicu (na neko mjesto); prisluškivati nekoga pomoću skrivenog uređaja za slušanje] (WEUDEL, 1994: 78).

Iz konteksta sljedećih primjera lako se iščitava da je riječ o semantičkom kalku *stjenica*:

„Tako je misija EU na newyorškom Manhattanu „opremljena“ elektroničkim *stjenicama* unutar uređaja...“¹³⁵;

„Prisluškivači, *bubice* za prisluškivanje i ispite“¹³⁶.

7.59. *kišobran* < engl. *umbrella*

Uz osnovno značenje ovoga leksema, kao npr. "priručni predmet kojim se štiti od kiše" (HER, 2002: 574) u brojnim smo rječnicima naišli i na njegova dodatna značenja:

¹³³ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/carinik-krtica-u-dosluhu-s-krijumcarima/3305318/>

¹³⁴ Večernji list, URL: <http://www.pressreader.com/croatia/vecernji-list-hrvatska/20100430/282458525167414>

¹³⁵ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/eu-amerikancima-prestanite-nas-prisluškivati-ovo-je-kao-hladni-rat-577627>

¹³⁶ SpyTech.rs, URL: <https://www.spytech.rs/spijunska-oprema/spijunske-bubice-i-prisluškivaci/>

“sistem zaštite na nekom području; *nuklearni kišobran*” (HER, 2002: 574; VRHJ, 2003: 571; RHJ, 1998: 405);

“nuklearni kišobran” (OER, 1995: 619);

“zračna zaštita, avijacijsko osiguranje” (EHR, 1996: 1207);

„zračna podrška (zaštita)“ (VEHR, 1999: 943);

„zaštita, pokroviteljstvo“ (EHR, 1996: 1207).

U rječnicima engleskoga jezika također smo pronašli navedena značenja što može potvrditi da je pod njegovim utjecajem hrvatski izraz *kišobran* semantički kalk s kalkiranim značenjem „nuklearni kišobran“:

„*something that provides protection or cover*“ [nešto što pruža zaštitu ili pokriće] (ER, 2005: 1530);

Uporabu semantičkoga kalka *kišobran* dokazuju sljedeći primjeri:

“...SAD se obvezao štiti Japan te ga je stavio pod svoj “*nuklearni kišobran*” ...”¹³⁷;

“...tražim od japanske vlade da ponovno razmotri politiku oslanjanja na *nuklearni kišobran*...”¹³⁸.

7.60. **reket** < engl. *racket*

Kalkirani izraz kojemu je prvotno značenje sportski „rekvizit kojim se udara i odbacuje loptica u tenisu“ (HER, 2002: 1120). Dodatno, kalkirano značenje preuzima iz engleskoga jezika, što potvrđuju rječnici, a odnosi se na:

„djelatnost reketara, reketarstvo (baviti se reketom); novac koji se plaća reketaru“ (HER, 2002: 1120).

U rječniku engleskoga jezika također smo, uz osnovno, pronašli dodatno značenje koje je preuzeo i hrvatski jezik:

„*an organized illegal activity, such as bootlegging or the extortion of money from legitimate businessmen by threat or violence*“ [organizirana ilegalna aktivnost, kao

¹³⁷ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/globalna-uzbuna-nakon-nuklearnog-testa-u-sj-koreji-svijet-u-strahu-trump-prijeti-pjongiang-razumije-samo-jednu-stvar-a-to-nisu-lijepi-rijeci/6515488/>

¹³⁸ 100posto, URL: <http://100posto.hr/news/u-stravicnom-razaranju-nagasakija-s-atomskom-bombom-ubijeno-je-74000-ljudi>

što je podizanje novca ili iznuđivanje novca od legitimnih poslovnih ljudi prijetnjom ili nasiljem] (WEUDEL, 1994: 1184).

O uprabi kalkiranoga značenja izraza *reket* svjedoče i primjeri iz novinarsko publicističkoga stila:

„Protiv mene i kolega usmjeren je medijski *reket*“¹³⁹;

„To je organizirani kriminal i *reket* na državnoj razini...“¹⁴⁰.

¹³⁹ Jutarnji list, URL: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/protiv-mene-i-kolega-usmjeren-je-medijski-reket/3894210/>

¹⁴⁰ Večernji list, URL: <https://www.vecernji.hr/vijesti/lucin-provodi-drzavni-reket-729797>

8. Zaključak

Cilj je ovoga rada bio prikazati važnost semantike u jezičnome klakiranju. S obzirom na to da se jezično kalkiranje smatra specifičnom vrstom jezičnoga posuđivanja, bilo je potrebno nešto reći i o tome. Naime, na hrvatski su jezik, kroz povijest, utjecali brojni jezici pa se on u mnogome oblikovao prema stranim uzorima. Dakle, došlo je do raznih vrsta jezičnoga posuđivanja. Naime, u procesu jezičnoga posuđivanja, ne posuđuju se, dakle, samo čitave riječi nego i dijelovi riječi, morfemi i fonemi, ali često dolazi i do toga da se u jezik uzima nešto što je mnogo nematerijalnije: nova značenja koja se dodaju starim značenjima tradicionalnih riječi, a to se naziva semantičkim posuđivanjem (Deroy u Filipović, 1986: 155). Dakle, može se zaključiti da je semantika bitan faktor i u jezičnome posuđivanju općenito. Kad je riječ o jezičnome kalkiranju, važnost semantike ogleda se ponajprije prilikom same adaptacije kalkova u jezik primatelj, a zatim i u kriterijima za utvrđivanje kalkova. Pod semantičkim pokazateljima kalkiranja podrazumijevaju se specifično značenje u struci, egzocentrični izrazi, metaforičnost, sinonimija, polisemija i homonimija, te specifična glagolska rekcija i preneseno značenje. Osim toga, samim latentnim jezičnim posuđivanjem nastaje i jedna vrsta kalkova koja se naziva semantičkim kalkom ili semantičkom posuđenicom. Naime, semantički su kalkovi vrsta kalkova kojima se pod utjecajem stranoga jezika domaćem označitelju pridružuje novo, dodatno značenje (Turk, 2013: 279). Takvih je kalkova, u hrvatskome jeziku, mnogo. Nastajali su po uzoru na mnoge jezike, a posebno smo se osvrnuli na latinski, njemački i engleski jezik budući da ih je najviše nastalo po njihovu predlošku. Nakon što smo ih detaljno prikazali, provedena je analiza prikupljenih primjera kojom smo, pomoću domaćih i stranih rječnika, potvrdili upotrebu kalkiranih značenja u hrvatskome jeziku i upotrebu istih u jeziku koji je poslužio kao predložak.

Naposljetku, možemo zaključiti da semantika ima veliku ulogu kako u jezičnome posuđivanju općenito tako i jezičnome kalkiranju. Naime, semantički je kalk, kao produkt jezičnoga kalkiranja, vrlo česta pojava u hrvatskome jeziku. Pojavljuje se u svim područjima ljudskoga djelovanja i pod utjecajem brojnih jezika, ali ga većina govornika uopće ne prepoznaje jer se javlja u obliku domaćih riječi. S obzirom na to, smatramo da bi se u literaturi mnogo više pažnje trebalo posvetiti ovoj temi kako bi ih govornici svjesno upotrebljavali, a tako možda i bolje upoznali kulturu jezika davaoca.

9. Rječnici

DUW = Duden: *Deutsches Universalwoerterbuch*, Mannheim [etc.]: Dudenverlag, 2003.

EHR = Filipović, Rudolf, *Englesko – hrvatski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.

ERHVMN = Padovan, Ivo, *Enciklopedijski rječnik humanog i veterinarskog medicinskog nazivlja*, HAZU: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 2006.

ER = Allen, Robert, *The Penguin English dictionary = Engleski rječnik*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2005.

HER = Anić, Vladimir, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, Zagreb, 2002.

HLER = Marević, Jozo, *Hrvatsko – latinski enciklopedijski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.

HNJR = Jakić, Blanka – Hurm, Antun, *Hrvatsko – njemački rječnik: s gramatičkim podacima i frazeologijom*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.

LHER = Marević, Jozo, *Latinsko – hrvatski enciklopedijski rječnik*, Matica hrvatska, Zagreb, 2000.

NRSR = Klaić, Bratoljub, *Novi rječnik stranih riječi*, Školska knjiga, Zagreb, 2012.

OER = Ladan, Tomislav, *Osmojezični enciklopedijski rječnik*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1987-2010.

RHJ = Anić, Vladimir, *Rječnik hrvatskoga jezika*, [III. izd.], Novi Liber, Zagreb, 1998.

RHŽ (2001) = Sabljak, Tomislav, *Rječnik hrvatskoga žargona*, V. B. Z., Zagreb, 2001.

SNJHR (2009) = Zeman, Mirna – Metzger, Kristinka, *Suvremeni njemačko – hrvatski i hrvatsko – njemački rječnik*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2009.

ŠRHJ = Birtić, Matea et al., *Školski rječnik hrvatskoga jezika*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Školska knjiga, Zagreb, 2012.

VEHR = Bujas, Željko, *Veliki englesko – hrvatski rječnik = English – Croatian dictionary*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1999.

VHER = Bujas, Željko, *Veliki hrvatsko – engleski rječnik = Croatian – English dictionary*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1999.

VRHJ = Anić, Vladimir, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2003.

VRHSJ = Jojić, Ljiljana, *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2015.

WEUDEL = *WEBSTER'S encyclopedic unabridged dictionary of the English language*, Gramercy Books, New York, 1994.

10. Drugi izvori

HJP = *Hrvatski jezični portal*

MHE = *Mrežna Hrvatska enciklopedija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“

11. Literatura

Babić, Stjepan, *Hrvatska jezikoslovna čitanka*, Globus, Zagreb, 1990.

Berruto, Gaetano, *Semantika*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 1994.

Drljača Margić, Branka, *Latentno posuđivanje u hrvatskome i drugim jezicima – posljedice i otpori*, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2009., 53-71

Filipović, Rudolf, *Teorija jezika u kontaktu*, JAZU, Zagreb, 1986.

Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica, *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.

Muhvić-Dimanovski, Vesna, *Prevedenice – jedan oblik neologizama*, Rad HAZU, Zagreb, 1992., 93-205

Raffaelli, Ida, *O značenju: uvod u semantiku*, Matica hrvatska, Zagreb, 2015.

Raffaelli, Ida, *Značenje kroz vrijeme: poglavlja iz dijakronijske semantike*, Disput, Zagreb, 2009.

Sočanac, Lelija i dr. *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: Prilagodba posuđenica*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2005.

Turk, Marija, *Razumljivost i stilske značajke kalkova*, Fluminensia, 2003., 9-24

Turk, Marija, *Semantičke posuđenice – jedan oblik prevedenica*, Filologija, 1998., 30-31, 519-528

Turk, Marija, *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi. Prilog lingvistici jezičnih dodira*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2013.

Turk, Marija, *Jezični purizam*, Fluminensia, 1996., 63-79

Turk, Marija, *Leksički i semantički kalkovi u hrvatskome jeziku*, Fluminensia, 1993., 39-48

Turk, Marija, *Jezični kalk: tipologija i nazivlje*, Fluminensia, 1997., 85-104

12. Sažetak

Tema je ovoga diplomskoga rada prikazati važnost semantike u jezičnome kalkiranju. Budući da je jezični kalk rezultat jednoga oblika jezičnoga posuđivanja, bilo je potrebno nešto reći i o tome. Opisan je sam proces jezičnoga posuđivanja te njegovi oblici i klasifikacija. Jedan je od oblika jezičnoga posuđivanja prikriveno ili latentno posuđivanje. Prikriveno ili latentno jezično posuđivanje podrazumijeva otkrivanje kalkova i utvrđivanje kriterija koji će se u postupku identifikacije primjenjivati, zatim utvrđivanje jezika uzora i jezika posrednika te utvrđivanje vrste latentnih utjecaja, odnosno tipova kalkova. Među vrste latentnih utjecaja ubraja se i semantički kalk, a semantičkim se kalkom smatraju domaće riječi koje pod utjecajem stranoga jezika dobivaju novo, dodatno značenje, te ih stoga mnogi autori nazivaju još *semantičkim* ili *značenjskim posuđenicama*. S obzirom na to, bilo je potrebno prikazati i jezične dodire hrvatskoga s drugim jezicima. Budući da je najveći broj semantičkih kalkova u našem korpusu nastao po uzoru na latinski, njemački i engleski jezik, prikazani su jezični dodiri hrvatskoga samo s tim jezicima. Nakon toga, pomoću domaćih i stranih rječnika, provedena je analiza semantičkih kalkova kojom smo željeli potvrditi upotrebu kalkiranih značenja u hrvatskome jeziku i upotrebu istih u jeziku koji je poslužio kao predložak.

Naposlijetku je zaključeno da semantika ima veliku ulogu kako u jezičnome posuđivanju, tako i u jezičnome kalkiranju. A budući da je semantički kalk vrlo česta pojava u hrvatskome jeziku, u literaturi bi se mnogo više pažnje trebalo posvetiti ovoj temi.

13. Summary

The graduate thesis is dedicated to importance semantics in language calque. Language calque is consequence of one model lingual borrowing, and it was necessary say some facts about that. Descriptive was process lingual borrowing and his forms and classification. One of forms lingual borrowing is covertly (latently) borrowing. Covertly or latently borrowing means discovering calques and affirming criteria which will be apply in operation of designation, after that identification of pattern language and mediator language and bracing type of latently influences, respectively types of calques. Semantic calque connote local words which under influences foreign language gets new meaning, that is reason why many authors call them semantics loanwords. Where as it was necessary show contacts croatian language with other languages. Most of semantics calques in our corpus was appear from latin, german and english language, this graduate is about contacts of croatian language with that languages. After that with help of local and foreign dictionary, it was maden analysis of semantics calques. In conclusion is necessary say that semantic has a big function in language borrowing. Seeing that semantic calque is frequently appearance in croatian language, in literature is necessary consecrate more attention to this topic.